

Personu ar invaliditāti tiesības

Rokasgrāmata parlamentāriešiem

Nr. 14 - 2007

No atstumtības līdz vienlīdzībai

Personu ar invaliditāti tiesību izpratnes veicināšana

Rokasgrāmata parlamentāriešiem par konvenciju „Par personu ar invaliditāti tiesībām” un fakultatīvo protokolu

Apvienoto Nāciju Organizācija

Apvienoto Nāciju Organizācija

Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos birojs
Starpparlamentārā grupa

Iespējas personām ar invaliditāti

COPYRIGHT © **Apvienoto Nāciju Organizācija**

Ženēva 2007

Visas tiesības rezervētas.

Šo publikāciju vai tās daļu nedrīkst reproducēt, saglabāt datu saglabāšanas sistēmā nekādā veidā un ne ar kādiem līdzekļiem - elektroniski, mehāniski, foto kopējot, uzņemot mikrofilmā, ieskaņojot vai kā savādāk - bez iepriekšējās **Apvienoto Nāciju Organizācija** atļaujas.

Šī rokasgrāmata nav paredzēta komerciālai izplatīšanai. Tā tiek izplatīta ar nosacījumu, ka to nedrīkst ne izsniegt, ne izplatīt savādāk, tostarp komerciāli, bez iepriekšējas izdevēju atļaujas nekādā veidā, kas atšķiras no oriģināla un ar nosacījumu, ka nākošais izdevējs ievēro tādas pašas nosacījumus.

Iesniegumus par tiesībām reproducēt šo darbu vai tā daļu ir jāšūta uz **Apvienoto Nāciju Organizāciju**. Dalībvalstis un to valdību institūcijas drīkst šo darbu tulkot un reproducēt bez atļaujas, taču par to ir jāziņo **Apvienoto Nāciju Organizācijai**.

ISBN 978-92-9142-347-7

HR/PUB/07/6

Pateicība

Šī rokasgrāmata tika sagatavota kopā ar Ekonomikas un sociālo lietu departamentu (ANO – ESLD), Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos biroju (AKCJB) un starpparlamentāro grupu (SP).

Galvenie autori: Endrjū Bairnes (Jaunās Dienvidzemes universitāte, Austrālija), Aleks Konte (Sauthemptonas universitāte, Apvienotā Karaliste), Žans-Pjērs Gono (ANO – ESLD), Linda Larssone (ANO – ESLD), Tomas Šindlmeirs (ANO – ESLD), Nikola Šeferda (ANO – ESLD), Saimons Vokers (AKCJB) un Adriana Zaruluki (AKCJB).

Citi līdzstrādnieki: Grēms Edvards (parlamenta loceklis, Austrālija), Anda Filipa (SP), Anders B. Džonsons (SP), Aksels Leblois (globālās iniciatīvas aptverošajai IKT), Dženeta Lorda (*BlueLaw* LLP), Alessandro Motters (SP), Džeims Mvandha (bijušais parlamenta loceklis, Uganda), Kajs Nordkvists (bijušais parlamenta loceklis, Zviedrija), Mona Pare (Karltonas universitāte, Kanāda) un Hendrieta Bogopane-Zulu (parlamenta locekle, Dienvidāfrika).

Pateicība arī *Inclusion International*, Starptautiskajai strādnieku organizācijai (SSO), Apvienoto Nāciju Organizācijas Āzijas un Klusā okeāna Ekonomikas un sociālajai komisijai (ĀKOESK), Apvienoto Nāciju Organizācijas Zinātnes un kultūras organizācijai (UNESCO), Pasaules Bankai un Pasaules Veselības organizācijai (PVO), kas sniedza sākotnējās vadlīnijas un komentārus par tekstu.

Redaktora konsultante: Merilina Achirona

Dizains un salikums: Kal Hanī, *Eye-to-Eye Design* (Bramptona, Kanāda)

Iespēšana: SRO-Kundig (Ženēva, Šveice)

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Priekšvārds

Ikvienā sabiedrībā personas ar invaliditāti veido sociāli mazaizsargātu grupu. Lai gan darbs pie starptautisko cilvēktiesību veicināšanas ir mainījies sabiedrību kopumā, personām ar invaliditāti šīs priekšrocības ir gājušas secen. Neņemot vērā ekonomisko situāciju valstī vai cilvēktiesību jautājumu statusu tajā, personu ar invaliditāti tiesības parasti ievēro kā vienas no pēdējām. Tā kā personām ar invaliditāti tiek liegtas iespējas būt neatkarīgām, vairums no tām ir atkarīgas no citu cilvēku laipnības vai žēlsirdības. Pēdējos gados visā pasaulē ir nostiprinājusies atziņa, ka ilgāk vairs nedrīkst liegt cilvēktiesības 650 miljoniem personu ar invaliditāti. Ir pienācis laiks rīkoties.

Konvencija par personu ar invaliditāti cilvēktiesībām ir starptautiskās sabiedrības atbilde ilgajai šādu cilvēku diskriminācijai, atstumšanai un dehumanizācijai. Tā ir vēsturiska un daudzējādā ziņā inovatīva, visātrāk pieņemtais cilvēktiesību līgums un pirmais tāda veida dokuments 21. gadsimtā. Konvencija ir trīs gadu ilgu sarunu rezultāts, kurās iesaistījās pilsoniskā sabiedrība, valdības, nacionālās cilvēktiesību institūcijas un starptautiskās organizācijas. Pēc konvencijas pieņemšanas 2006. gada decembrī Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālajā asamblejā rekordliels dalībvalstu skaits izrādīja apņemšanos respektēt personu ar invaliditāti tiesības un parakstīja konvenciju un fakultatīvo protokolu, kad 2007. gada martā konvencijas protokols tika atvērts parakstīšanai.

Konvencija nodrošina, ka vislielākā sociāli mazaizsargātā grupa pasaulē var baudīt tās pašas tiesības un iespējas kā visi citi. Tā aptver daudzas sfēras, kurās personas ar invaliditāti diskriminē, ieskaitot tašnīgumu; dalību politiskajā un sabiedriskajā dzīvē; izglītību; nodarbinātību; aizsardzību pret spīdzināšanu, ekspluatāciju un vardarbību, kā arī pārvietošanās brīvību. Saskaņā ar fakultatīvo protokolu, cilvēki, kas dzīvo dalībvalstī, kura pievienojusies fakultatīvajam protokolam un iesniedz pierādījumus par savu tiesību neievērošanu, kā arī jau izmantojuši pilnībā visas nacionālo institūciju piedāvātās palīdzības iespējas, var meklēt palīdzību neatkarīgā starptautiskā organizācijā.

Konvenciju vajadzēja izstrādāt jau agrāk. Jau ir pagājuši vairāk nekā 25 gadi, kopš 1981. - Starptautiskā personu ar invaliditāti - gada, kad globāla uzmanība tika pievērsta jautājumiem, kas saistīti ar personām ar invaliditāti. Šo gadu laikā daudzas valstis pārstāja uzskatīt, ka personas ar invaliditāti ir žēlsirdības un līdzjūtības objekts, un atzina, ka pati sabiedrība ir tā, kas liedz šādiem cilvēkiem dzīvot pilnvērtīgu dzīvi. Konvencijā ir ietverta šāda attieksmes maiņa, un tas ir milzīgs solis pretī tam, lai izmainītu uztveri par invaliditāti un nodrošinātu sabiedrības izpratni par to, ka visiem cilvēkiem ir vajadzīga iespēja pilnībā izmantot savas iespējas.

Šī rokasgrāmata tapusi sadarbojoties Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomikas un sociālo lietu departamentam, Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos birojam un starpparlamentārajai grupai. Grāmatas sagatavošanā lielu ieguldījumu deva redakcijas recenzijas padome, kurā darbojās parlamentārieši, akadēmiķi un praktiķi – daudzi no kuriem ir personas ar invaliditāti.

Parlamentiem un deputātiem ir noteicoša loma cilvēktiesību ievērošanas veicināšanā un aizsardzībā. Šīs rokasgrāmatas mērķis ir palīdzēt parlamentāriešiem un citiem cilvēkiem ieviest konvenciju, lai personas ar invaliditāti piedzīvotu pāreju no atstumtības uz vienlīdzību. Rokasgrāmata cenšas palielināt izpratni par konvenciju un tās piedāvātajām iespējām, jautājumiem, kas saistīti ar personām ar invaliditāti, un palīdzēt parlamentiem izprast metodes un struktūras, kas ir nepieciešamas konvencijas īstenošanai praksē. Ar aprakstītajiem piemēriem un skaidrojumiem mēs ceram, ka rokasgrāmata parlamentāriešiem būs noderīgs instruments, lai veicinātu un aizsargātu personu ar invaliditāti tiesības visā pasaulē.

(paraksts)

Ša Zukangs

ANO Ģenerālsēkretāra vietnieks

Ekonomikas un sociālo lietu departamentā

(paraksts)

Luīze Arboura

ANO Augstais komisārs cilvēktiesību jautājumos

(paraksts)

Anders B. Džonsons

Ģenerālsēkretārs

Starpparlamentārā grupa

Saturs

Pateicība	I
Priekšvārds	III
1. nodaļa: Pārskats	1
Izpratne par personu ar invaliditāti tiesībām: nepārvaramie iemesli	1
Konvencijas mērķis	2
Kāpēc bija nepieciešama konvencija	4
Konvencijā noteiktās tiesības	5
Personas ar invaliditāti un pasaules attīstība	7
2. nodaļa: Detalizēts konvencijas apraksts	9
Jaunās konvencijas tapšanas vēsture	9
Īsumā par konvenciju	12
<i>Konvencijas mērķis</i>	<i>12</i>
<i>Konvencijas apjoms</i>	<i>12</i>
<i>Invaliditātes jēdziens</i>	<i>12</i>
Konvencijā ietvertās tiesības un pienākumi	14
<i>Vispārīgie principi</i>	<i>14</i>
<i>Tiesības</i>	<i>15</i>
<i>Starptautiskā sadarbība</i>	<i>18</i>
Dalībvalstu pienākumi saskaņā ar konvenciju	18
<i>Pienākums respektēt, aizsargāt un izpildīt</i>	<i>20</i>
Konvencija un citi cilvēktiesību dokumenti	20
3. nodaļa: Konvencijas ievērošanas kontrole un fakultatīvais protokols	25
Konvencijas kontroles mehānisms	25
Personu ar invaliditāti tiesību komisija	26
<i>Periodiskie ziņojumi</i>	<i>26</i>
<i>Periodisko ziņojumu mērķis</i>	<i>28</i>

<i>Papildus pasākumi pēc periodiskajiem ziņojumiem</i>	29
<i>Dalībvalstu konference</i>	30
<i>Citi personu ar invaliditāti tiesību kontroles mehānismi</i>	31
Konvencijas fakultatīvais protokols	31
<i>Saskaņošanas procedūra</i>	31
<i>Izmeklēšanas procedūra</i>	33
<i>Pievienšanās fakultatīvajam protokolam</i>	36
Apvienoto Nāciju Organizācijas sekretariāts, kas atbalsta konvencijas ieviešanu	37

4.nodaļa: Pievienšanās konvencijai un fakultatīvajam protokolam³⁹

Pievienšanās konvencijai	39
<i>Vienošānās parakstīšana</i>	39
<i>Ko nozīmē – parakstīt vienošanos</i>	40
<i>Uzņemties saistības</i>	40
<i>Ratifikācijas process</i>	41
<i>Reģionālo integrācijas organizāciju ratifikācija</i>	41
<i>Pievienšanās</i>	41
<i>Ratifikācija, oficiāla apstiprināšana vai pievienošānās</i>	42
<i>Parlamenta loma ratifikācijas procesā</i>	43
<i>Kad konvencija un fakultatīvais protokols stājas spēkā</i>	43
Konvencijas un fakultatīvā protokola izņēmumi	45
<i>Izņēmumu mainīšana un atcelšana</i>	46
Konvencijas un fakultatīvā protokola paziņojumi	46
<i>Konvencijas un fakultatīvā protokola paziņojumu veidi</i>	46
<i>Konvencijas paziņojumi</i>	47
Konvencija un tajā neiesaistītās dalībvalstis	48

5. nodaļa: Nacionālā likumdošana un konvencija 51

Konvencijas iekļaušana nacionālajā likumdošanā	51
---	----

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

<i>Parakstīšanas un ratificēšanas nozīme</i>	51
<i>Likumdošanas izmaiņu konstitucionālie, juridiskie un regulējošie pasākumi</i>	54
<i>Vienlīdzīga un nediskriminējoša likumdošana</i>	56
Likumdošanas izmaiņu pasākumu saturs	58
<i>Kritiskie elementi</i>	58
<i>Ieviešanas likumu sasaiste ar konvenciju</i>	58
<i>Invalīditātes veidi, kas jāietver likumdošanā</i>	59
<i>„Pamatoti pielāgojumi” - likumdošanas pamats</i>	60
<i>Speciāli pasākumi</i>	66
<i>Diskriminācija valsts iestādēs, no privātpersonu puses un uzņēmumos</i>	68
<i>Specifiskas likumdošanas reformu jomas</i>	68
<i>Intelektuālā īpašuma tiesību likumi un piekļuves nodrošināšana grāmatām, filmām un citiem plašsaziņas līdzekļiem</i>	70
<i>Likumdošana, kas atzīst nacionālo zīmju valodu(as)</i>	71
<i>Sūdzību procedūras saskaņā ar nacionālo likumdošanu</i>	71
Konvencijas ieviešanas procedurālie pasākumi	71
<i>Vispārējs likumdošanas pārskats</i>	71
<i>Nacionālās likumdošanas atbilstības konvencijai nodrošināšana</i>	73
<i>Personu ar invalīditāti iesaistīšana likumdošanas procesā</i>	74
<i>Provinču un valsts līmeņa parlamentu iesaistīšana</i>	75

6.nodaļa: No noteikumiem līdz praksei: konvencijas ieviešana ... 77

Adaptācija un rehabilitācija	77
Pieejamība	79
Izglītība	81
<i>Apvienotas izglītības sistēmas izmaksas</i>	84
Darbs un nodarbinātība	85
Likumīgās tiesības un atbalsts lēmumu pieņemšanā	89

7. nodaļa: Nacionālo institūciju izveidošana konvencijas ieviešanai un kontrolei 93

Kontaktpersonas	94
------------------------------	----

Koordinācijas padomes	94
Nacionālās cilvēktiesību institūcijas	96
<i>Konvencija un nacionālās cilvēktiesību institūcijas</i>	96
<i>Nacionālo cilvēktiesību institūciju veidi</i>	96
<i>Parīzes principi</i>	97
<i>Nacionālās cilvēktiesību institūcijas iespējamās funkcijas</i>	98
<i>Nacionālās cilvēktiesību institūcijas un sūdzību iesniegšanas procedūras</i>	101
<i>Piemērotas institūcijas izveidošana</i>	104
Parlamentārā pārraudzība	105
<i>Parlamentārās komisijas</i>	105
<i>Izmeklēšanas komisija</i>	105
<i>Ministru iztaujāšana</i>	105
<i>Izpildvaras nozīmēto kandidātu pārbaude</i>	106
<i>Nevalstisko sabiedrisko aģentūru uzraudzība</i>	107
<i>Budžeta pārbaude un finansu kontrole</i>	107
Tiesas un tiesu varas loma	107
<i>Tiesu varas loma tiesību aizsardzībā</i>	108
Atsauces	113
1. pielikums: Personu ar invaliditāti tiesību konvencija	115
2. pielikums: Fakultatīvais protokols Personu ar invaliditāti tiesību konvencijai	145
Par izdevējiem	aizmugurējā vāka iekšpuse

PIRMĀ NODAĻA

Pārskats

Izpratne par personu ar invaliditāti tiesībām: nepārvaramie iemesli

Vairāk nekā 650 miljoni cilvēku visā pasaulē ir personas ar invaliditāti. Pievienojiet šim skaitlim viņu ģimenes locekļus un radniekus un iegūsiet iespaidīgu skaitli – *divi miljoni* cilvēku, kuri ikdienu cenšas sadzīvot ar invaliditāti. Katrā pasaules reģionā un ikkatrā valstī personas ar invaliditāti bieži ir atstumtas no sabiedrības, tām trūkst būtiskas dzīves pieredzes. Šādiem cilvēkiem ir maz cerību doties uz skolu, iegūt darbu, savu māju, izveidot ģimeni un audzināt bērnus, izbaudīt sabiedrisko dzīvi vai piedalīties vēlēšanās. Lielākajai daļai personu ar invaliditāti visā pasaulē veikali, sabiedriskās telpas, transports un pat informācija lielākoties ir nesasniedzami.

Personas ar invaliditāti veido pasaules lielāko sociāli mazaizsargāto grupu. Skaitļi ir šausminoši: aptuveni 20 procenti pasaules nabadzīgāko cilvēku ir personas ar invaliditāti; 98 procenti bērnu ar invaliditāti jaunattīstības valstīs neapmeklē skolu; aptuveni 30 procenti pasaules ielu bērnu ir personas ar invaliditāti; un tikai 3 procenti pieaugušu cilvēku ar invaliditāti prot rakstīt, bet dažās valstīs rakstīt prot tikai 1 procents pieaugušu sieviešu ar invaliditāti.

Lai gan nabadzīgie cilvēki visbiežāk invaliditāti iegūst dzīves laikā, tomēr nokļūt nabadzībā var arī invaliditātes rezultātā, jo personām ar invaliditāti bieži nākas sastapties ar diskrimināciju un atstumtību. Invaliditāte saistās ar izglītības trūkumu, sliktu uzturu, tīra ūdens trūkumu, zemu imunitātes līmeni pret slimībām un neveselīgiem un bīstamiem darba apstākļiem.

Pieaugot pasaules iedzīvotāju skaitam, palielinās arī personu ar invaliditāti skaits. Jaunattīstības valstīs nekvalitatīvā medicīniskā palīdzība grūtniecības laikā un dzemdībās, infekcijas slimību izplatība, dabas katastrofas, bruņotie konflikti, kājnieku mīnas un šaujamo ierociņu izplatīšanās rada kaitējumus, veselības pasliktināšanos un paliekošas traumas ļoti lielam cilvēku skaitam. Tikai satiksmes negadījumi vien katru gadu izraisa miljoniem ievainojumu un invaliditāti jauniešu vidū. Attīstītajās valstīs cilvēki, kuri ir dzimuši pēc otrā pasaules kara, dzīvo ilgāk, kas nozīmē, ka daudzi no viņiem galu galā sastapsies ar kādu invaliditāti.

Personām ar invaliditāti pastāv lielāks risks nonākt nabadzībā, to bieži vien izraisa vienaldzība un nevērība, kuras pastiprina valdības politiskās nostādes un programmas, kas nav pieejamas personām ar invaliditāti, ignorē, liedz vai neatbalsta viņu tiesības iekļauties valsts sociālekonomiskajā dzīvē.

Taču dažās jaunattīstības un attīstītajās valstīs, kur šis jautājums ir ieviests vispārējā likumdošanā ar mērķi veicināt un aizsargāt personu ar invaliditāti pamattiesības, šie cilvēki dzīvo piepildītu un neatkarīgu dzīvi – viņi var būt studenti, strādājoši un ģimenes cilvēki, kā arī pilntiesīgi pilsoņi. Viņi to var, jo sabiedrība ir likvidējusi fiziskās un kultūras barjeras, kas iepriekš traucēja viņu pilnīgu iekļaušanos sabiedrības procesos.

Nemot vērā šādu progresu, starptautiskā sabiedrība apvienojās, lai vēlreiz apstiprinātu, ka katra persona ar invaliditāti ir cienījama un vērtīga, kā arī nodrošinātu valstis ar ietekmīgu, juridisku dokumentu netaisnības, diskriminācijas un tiesību pārkāpšanas izbeigšanai, ar ko sastopas vairums personu ar invaliditāti. Šis dokuments ir Konvencija par personu ar invaliditāti cilvēktiesībām.

“Mūsu sabiedrībā invaliditāti uzskata par jautājumu, ar kuru nodarbojas labdarība. Personu ar invaliditāti neuzskata par cilvēku, kurš var dzīvot pats par sevi, iegūt darbu un būt neatkarīgs. Tas ir pret mūsu cilvēktiesībām. Mūsu zemēs ir milzīga nepieciešamība izkopt apziņu par šo jautājumu.”

Marija Veronika Reina, zinātniece ar kustību traucējumiem (Argentīna)

Konvencijas mērķis

Termins “personas ar invaliditāti” attiecas uz visiem cilvēkiem, kuriem ir ilglaicīgi fiziski, garīgi, intelektuāli vai sensori trūkumi, kas, sastopoties ar dažādu negatīvu attieksmi vai fiziskiem šķēršļiem, var traucēt šiem cilvēkiem pilnībā piedalīties sabiedriskajos procesos. Taču šī nav vispusīga tādu personu definīcija, kuras varētu pretendēt uz konvencijā paredzēto aizsardzību; nedz arī...

Izvērtējiet statistiku

- Apmēram 10 procenti pasaules iedzīvotāju ir personas ar invaliditāti – tā ir pasaules lielākā sociāli mazaizsargātā grupa. Šis skaitlis pieaug, jo palielinās pasaules iedzīvotāju skaits, attīstās medicīnas iespējas un pieaug veco cilvēku skaits. (PVO)
- Aptuveni 20 procenti pasaules nabadzīgāko iedzīvotāju ir personas ar invaliditāti, un sabiedrība viņus mēdz uzlūkot kā cilvēkus, kas nokļuvuši visnelabvēlīgākajos apstākļos. (PASAULES BANKA)
- Invaliditātes rādītāji Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas dalībvalstīs (OECD) ir ievērojami augstāki cilvēku grupās ar zemāku izglītību. Kopumā mazāk izglītoto iedzīvotāju vidū ir 19 procenti personu ar invaliditāti, bet labāk izglītoto cilvēku starpā - 11 procenti. (OECD)
- Mirstība bērnu ar invaliditāti vidū var sasniegt pat 80 procentus valstīs, kur kopumā bērnu, kas jaunāki par pieciem gadiem, mirstība ir nokritusies zem 20 procentiem. Dažos gadījumos, šķiet, ka bērni ar invaliditāti tiek „izravēti”. (Starptautiskās attīstības departaments, Apvienotā Karaliste)

“ Pirmkārt, bieži vien ģimene ļoti maz ko sagaida no cilvēkiem, kuri ir piedzimuši ar invaliditāti, kā tas bija ar mani, tātad ekspektāciju līmenis ir zems; otrkārt, fiziskās barjeras var traucēt šādiem cilvēkiem iesaistīties sabiedrības dzīvē; un, treškārt, arī sociālās barjeras var traucēt viņiem iekļauties sabiedrībā.”

Linda Mastandrea, paraolimpisko spēļu dalībniece un juriste invaliditātes jautājumos (ASV)

...šī definīcija izslēdz plašākas personu ar invaliditāti kategorijas, kuras aptver nacionālā likumdošana, ieskaitot cilvēkus ar īslaicīgu invaliditāti vai tos, kuri pagātnē ir bijuši personas ar invaliditāti.

Vienā sabiedrībā vai vidē pret personu ar invaliditāti var izturēties kā pret personu ar invaliditāti, bet citā - nē. Pasaules lielākajā daļā pastāv dziļi un iesīkstējušies negatīvi stereotipi un aizspriedumi pret cilvēkiem, kuriem piemīt kādas atšķirības vai trūkumi. Šī attieksme nosaka, kuru cilvēku uzskatīs par personu ar invaliditāti, un kādus aspektus sabiedrība vienmēr uztvers kā invaliditāti. Arī valodai, ko izmanto, lai norādītu uz personām ar invaliditāti, ir būtiska loma negatīvu stereotipu radīšanā un uzturēšanā. Tādi termini kā “sakropļots” vai “garīgi atpalicis” ir izteikti noniecinoši. Citi termini uzsver invaliditāti, nevis pievērš uzmanību personai, piemēram, “cilvēki ratiņkrēslos”. Vēsturiski sabiedrībā bieži netiek izmantoti termini, ko personas ar invaliditāti izmanto sevis apzīmēšanai, vai arī tā ir piespiedusi cilvēkus sevi dēvēt vārdos, kas liek viņiem justies neērti.

Problēma ir sabiedrības aizspriedumi, nevis cilvēku invaliditāte

Cilvēkam ratiņkrēslā var būt grūtības iegūt ienesīgu nodarbošanos, nevis viņa stāvokļa, bet gan vides pieejamības dēļ, kas traucē personai ar invaliditāti pārvietoties, piemēram, autobusi, kuros nav iespējams iekļūt ar ratiņkrēslu vai ratiņkrēsliem nepiemērotas kāpnes darbavietā.

Bērnam ar intelektuālajiem traucējumiem grūtības skolā var rasties skolotāju attieksmes dēļ, piemērotas mācību programmas un mācību materiālu trūkuma dēļ, neelastīgas skolas padomes dēļ, kā arī vecāku dēļ, kuri nav spējīgi pieņemt skolēnus ar dažādām mācīšanās spējām.

Sabiedrībā, kur cilvēkam ar ļoti izteiktu miopiju (tuvredzību) ir pieejamas acu kontaktlēcas, viņš vai viņa netiks uzskatīts par personu ar invaliditāti. Bet kāda cita persona ar tādu pašu slimību gadījumā, kad nav iespējams iegādāties acu kontaktlēcas, tiks uzskatīta par personu ar invaliditāti, īpaši, ja cilvēks nespēs veikt savu darbu, piemēram, nodarboties ar aitkopību, šūšanu vai lauksaimniecību.

Konvencijas projekta autoriem bija skaidrs, ka invaliditāte ir jāuztver kā mijiedarbības rezultāts starp cilvēku un apkārtējo vidi, ka tā nepiemīt cilvēkam kāda trūkuma dēļ. Šī konvencija atzīst, ka invaliditāte attīstībā esoša koncepcija un ka likumdošana var tikt pielāgota, lai atspoguļotu pozitīvās izmaiņas sabiedrībā.

Kāpēc bija nepieciešama konvencija

Personas ar invaliditāti joprojām galvenokārt tiek uzskatītas par labklājības vai medicīniskās aprūpes "objektiem", nevis kā tiesību „īpašniekiem”. Lēmums izstrādāt universālu cilvēktiesību dokumentu par personām ar invaliditāti tika pieņemts, jo neņemot vērā to, ka personām ar invaliditāti teorētiski ir tādas pašas tiesības kā pārējiem cilvēkiem, praksē viņiem tiek liegtas pamattiesības un pamatbrīvības, ko vairums cilvēku uzskata par pašsaprotamām. Pēc būtības konvencija nodrošina personām ar invaliditāti iespēju izmantot tās pašas cilvēktiesības kā pārējiem cilvēkiem un dzīvot pilnvērtīgu pilsoņu dzīvi, dodot vērtīgu ieguldījumu sabiedrībai, ja viņiem būtu pieejamas tās pašas iespējas, kas citiem.

Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām un fakultatīvais protokols, ko pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas...

...Ģenerālā Asambleja 2006. gada 13. decembrī, ir pēdējie papildinājumi svarīgākajiem starptautisko cilvēktiesību dokumentiem (skatīt 2. nodaļu). Kopš Vispasaules cilvēktiesību deklarācijas pieņemšanas 1948. gadā, valstu valdības Apvienoto Nāciju Organizācijas vadībā ir piedalījušās sarunās un vienojušās par vairākiem starptautiskiem vienošanās aktiem, kas nosaka pilsoņu, kultūras, ekonomiskās, politiskās un sociālās tiesības, kas attiecas uz visiem cilvēkiem. Šīs vienošanās nosaka pamatprincipus un juridiskos noteikumus, kas izstrādāti, lai aizsargātu un sekmētu šīs tiesības.

Konvencijā noteiktās tiesības

Konvencija papildina esošos starptautisko cilvēktiesību aktus. Tā neatzīst nekādas jaunas cilvēktiesības personām ar invaliditāti, bet gan paskaidro dalībvalstu saistības un likumīgos pienākumus ievērot un nodrošināt iespēju visām personām ar invaliditāti izmantot visas cilvēktiesības. Konvencija nosaka sfēras, kur ir nepieciešams veikt pielāgojumus, lai personas ar invaliditāti varētu realizēt savas tiesības, kā arī jomas, kurās ir jāpastiprina viņu tiesību aizsardzība, jo šīs tiesības parasti netiek ņemtas vērā. Tā arī nosaka universālās minimālās prasības, kas attiecas uz ikvienu cilvēku, un kas nodrošina pamatu ikviena cilvēka pastāvēšanai.

Saskaņā ar konvencijas noteikumiem dalībvalstīm, izstrādājot un ieviešot likumdošanu un politiskās nostādnes konvencijas realizēšanai, kā arī visos citos politiskajos jautājumos, kas skar personas ar invaliditāti, ir jākonsultējas ar personām ar invaliditāti ar viņus pārstāvošo organizāciju starpniecību.

Parasti personām ar invaliditāti tiek liegtas šādas pamata tiesības:

- Izglītības ieguve.
- Pārvietošanās brīvība.
- Iespēja dzīvot sabiedrībā patstāvīgi.
- Darba ieguve pat ar labu kvalifikāciju.
- Piekļuve informācijai.
- Piemērotas medicīniskās aprūpes saņemšana.
- Politisko tiesību īstenošana, piemēram, piedalīšanās vēlēšanās.
- Patstāvīga lēmumu pieņemšana.

1. NODAĻA: PĀRSKATS

Apvienoto Nāciju Organizācijas Tūkstošgades samītā 2000. gada septembrī dalībvalstu un valdību vadītāji vienojās strādāt, lai sasniegtu šādus mērķus:

1. MĒRĶIS. Novērst galējo nabadzību un badu.

- Nabadzība kā invaliditātes cēlonis: vairāk nekā 50 procentu invaliditātes gadījumu ir novēršami un ir tieši saistīti ar nabadzību. Īpaši tas attiecas uz invaliditātes gadījumiem, kas veidojas nepietiekama uztura, nepietiekama uztura sievietei grūtniecības laikā un infekcijas slimību rezultātā.
- Invaliditātes gadījumi kā nabadzības riska faktors: vairāk nekā 85 procenti personu ar invaliditāti dzīvo nabadzībā.

2. MĒRĶIS. Panākt vispārēju pamatizglītības nodrošināšanu.

Aptuveni 98 procenti bērnu ar invaliditāti jaunattīstības valstīs neapmeklē skolu.

3. MĒRĶIS. Veicināt dzimumu līdztiesību un dot iespējas sievietēm.

- Tiek atzīts, ka sievietes ar invaliditāti sabiedrībā atrodas divtik nelabvēlīgā stāvoklī: viņām liegta iespēja iesaistīties dažādās jomās gan sava dzimuma, gan invaliditātes dēļ.
- Sievietēm ar invaliditāti ir divreiz līdz trīsreiz lielāks risks kļūt par fiziskās un seksuālās vardarbības upuriem nekā sievietēm bez invaliditātes.

4. MĒRĶIS. Samazināt bērnu mirstību.

- Mirstības rādītāji bērniem ar invaliditāti var sasniegt pat 80 procentus atsevišķās valstīs, un pat tajās valstīs, kur bērnu (kuri nav personas ar invaliditāti) mirstības rādītāji ir zem 20 procentiem.

5. MĒRĶIS. Uzlabot mātes veselību.

- Aptuveni 20 miljoni sieviešu katru gadu iegūst invaliditāti grūtniecības vai dzemdību laikā pārciestu komplikāciju dēļ.
- Grūtniecības patoloģijas ir galvenais invaliditātes cēlonis bērniem jaunattīstības valstīs. Tādus invaliditātes gadījumus bieži varētu novērst.

6. MĒRĶIS. Cīņa ar HIV/AIDS, malāriju un citām slimībām.

- Personas ar invaliditāti ir īpaši uzņēmīgas pret HIV/AIDS, bet parasti tām trūkst nepieciešamā aprūpe un piekļuve informācijai par profilaksi un ārstēšanu.
- Vienam no 10 bērniem malārijas rezultātā ir neiroloģiski traucējumi, tostarp mācīšanās grūtības, kā arī koordinācijas trūkums un epilepsija.

7. MĒRĶIS. Nodrošināt apkārtējās vides kvalitāti.

- Slikta vides kvalitāte ir būtisks cēlonis sliktai veselībai un invaliditātei.
- Trahoma ir galvenais iemesls, kas izraisa aklumu, kuru varētu novērst, ja cilvēkiem netrūkst tīra ūdens.

8. MĒRĶIS. Izveidot globālās partnerattiecības attīstībai.

- Vairumam personām ar invaliditāti nav pieejas jaunajām tehnoloģijām, īpaši informācijas un komunikāciju tehnoloģijām (IKT). Lielākā daļa interneta vietņu nav pieejamas personām ar invaliditāti, un palīgtehnoloģijas ir pārāk dārgas.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Personas ar invaliditāti un pasaules attīstība

Kad dalībvalsts konvenciju ir ratificējusi, konvencijā noteiktās saistības ir jāatspoguļo dalībvalsts nacionālajā likumdošanā, attīstības plānošanā un budžeta izveidē, kā arī attiecīgajās politiskajās nostādnēs. Konvencija norāda konkrētus, pragmatiskus soļus, kas dalībvalstij ir jāveic, lai atbalstītu personu ar invaliditāti iesaistīšanos visās attīstības sfērās (skatīt 5. nodaļu).

Konvencija atzīst arī starptautiskās sadarbības nozīmi, atbalstot nacionālos konvencijas ieviešanas centienus. Pirmo reizi konvencija neliek uzsvāru uz specializētu programmu izveidošanu personām ar invaliditāti, piemēram, rehabilitāciju, bet gan uz prasību, lai visas attīstības programmas, ieskaitot tās, kuras veidotas starptautiskā mērogā...,

PĀRBAUDES SARAKSTS PARLAMENTĀRIEŠIEM

Kāpēc man jāinteresējas par jautājumiem, kas saistīti ar personu ar invaliditāti tiesībām:

- Personu ar invaliditāti cilvēktiesības ir jāveicina tādu pašu iemeslu dēļ, kādēļ tiek veicinātas visu pārējo cilvēku cilvēktiesības: katram cilvēkam piemītošās cieņas un vērtības dēļ.
- Vairumā valstu personām ar invaliditāti rodas grūtības apmeklēt skolu, iegūt darbu, piedalīties vēlēšanās un saņemt veselības aprūpi.
- Vienīgais veids, kā nodrošināt personām ar invaliditāti iespēju pilnībā baudīt savas cilvēktiesības, ir garantēt šīs tiesības nacionālajā likumdošanā, šos likumus atbalstot ar pastāvīgu, koordinētu un ilgstošu darbību visās ministrijās, un nodrošinot, ka juridiskās institūcijas realizē šo tiesību ievērošanu.
- Personu ar invaliditāti atstumšana, kā arī viņu atkarības no citiem cilvēkiem veicināšana, ir dārga gan viņu ģimenēm, gan arī sabiedrībai kopumā. Gan sociāli, gan ekonomiski lietderīgāk ir dot personām ar invaliditāti iespēju dzīvot neatkarīgi un dot ieguldījumu sabiedrībai.
- neviens nav pasargāts no invaliditātes slimības, nelaimes gadījuma vai vecuma dēļ.
- Personas ar invaliditāti ir vēlētaji, nodokļu maksātāji un pilsoņi tāpat kā jebkurš cits. Viņi cer uz jūsu atbalstu, un viņiem ir pilnīgas tiesības uz to.

1. NODAĻA: PĀRSKATS

ietvertu personas ar invaliditāti un būtu tām pieejamas. Un personu ar invaliditāti organizācijām ir jāpiedalās visās šādas attīstības programmas izstrādes stadijās.

Vajadzība iekļaut personas ar invaliditāti pasaules attīstības galvenajās aktivitātēs, īpaši Tūkstošgades attīstības mērķu izpildes programmās, ir acīm redzama. Bez viņu ietveršanas šādās programmās būs neiespējami uz pusi samazināt nabadzību un badu līdz 2015. gadam, kā tas ir noteikts tūkstošgades attīstības 1. mērķī (skatīt ierāmēto lodziņu 6. lapā). Netiks sasniegtas arī tiesības uz brīvu un vispārēju pamatizglītību katram bērnam (tūkstošgades attīstības 2. mērķis), kamēr 98 procenti bērnu ar invaliditāti jaunattīstības valstīs neapmeklēs skolu.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

OTRĀ NODAĻA

Detalizēts konvencijas apraksts

Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām nav pirmais cilvēktiesību dokuments, kas pievēršas invaliditātes jautājumiem. Taču atšķirībā no agrāk izstrādātajiem dokumentiem, konvencija personām ar invaliditāti piedāvā vēl nebijušu aizsardzību. Konvencija detalizēti apraksta tiesības, kuras pienākas visām personām ar invaliditāti, kā arī dalībvalsts un citu institūciju pienākumu nodrošināt to ievērošanu.

Jaunās konvencijas tapšanas vēsture

Apvienoto Nāciju Organizācija pievērsusies cilvēktiesību un invaliditātes jautājumiem vairākas reizes pirms šīs konvencijas izstrādes un pieņemšanas. 1982. gadā Ģenerālā Asambleja pieņēma Pasaules rīcības programmu par personām ar invaliditāti, kas veicina personu ar invaliditāti pilnīgu iesaistīšanos un vienlīdzību sabiedriskajā dzīvē un attīstībā visās valstīs, neskatoties uz valstu attīstības līmeni.¹ Ģenerālā Asambleja pasludināja dekādi no 1983. gada līdz 1992. gadam par “Apvienoto Nāciju Organizācijas personu ar invaliditāti dekādi” un mudināja šī perioda laikā dalībvalstis īstenot Pasaules rīcības programmu, pievērsties jautājumiem par personām ar invaliditāti.²

Pirmajā nozīmīgākajā pārskatā par starptautiskās Pasaules rīcības programmas attiecībā uz personām ar invaliditāti...

¹ Skatīt mērķus, kas ir izvirzīti Pasaules rīcības programmā, kuru pieņēma ar Ģenerālās Asamblejas rezolūciju 37/52 1982. gada 3. decembrī.

² 1982. gada 3. decembra Ģenerālās Asamblejas rezolūcija 37/53.

Svarīgākie normatīvie akti, kas pieņemti pirms konvencijas

Starptautiskais tiesību akti:

- Vispārējā cilvēktiesību deklarācija,
- Starptautiskais ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību pakts,
- Starptautiskais pilsoņu un politisko tiesību pakts.

Citi Apvienoto Nāciju Organizācijas un Starptautiskās strādnieku organizācijas tiesību akti, kas i attiecas uz cilvēktiesībām un invaliditāti:

- Deklarācija par cilvēku ar garīgās attīstības traucējumiem tiesībām (1971),
- Deklarācija par personu ar invaliditāti tiesībām (1975),
- Pasaules rīcības programma par personām ar invaliditāti (1982),
- Tallinas vadlīnijas par cilvēku resursu attīstības programmu personām ar invaliditāti (1990),
- Aizsardzības principi cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem un garīgās veselības aprūpes uzlabošanai (1991),
- Standarta noteikumi par iespēju līdzsvarošanu personām ar invaliditāti (1993).

...īstenošanu, kas notika Stokholmā 1987. gadā, dalībnieki ieteica izstrādāt konvencijas projektu par personu ar invaliditāti cilvēktiesībām. Neskatoties uz dažādām iniciatīvām, tostarp Itālijas un Zviedrijas valdības priekšlikumiem, kā arī Sociālās attīstības komisijas speciālo ziņojumu par invaliditāti, un spēcīgu atbalstu no pilsoniskās sabiedrības, priekšlikums neguva pietiekošu atbalstu sarunu ievirzīšanai par jaunu vienošanos.

1991. gadā Ģenerālā Asambleja pieņēma dokumentu „Aizsardzības principi cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem un garīgās veselības aprūpes uzlabošanai”, kas ir pazīstami kā garīgās invaliditātes (GI) principi. GI principi noteica standartus un procedurālās garantijas, kā arī nodrošināja aizsardzību pret visnopietnākajiem cilvēktiesību pārkāpumiem, kas varētu rasties institucionālajā vidē, piemēram, ļaunprātīga vai neatbilstoša fizisko nespēju izmantošana vai nevēlama cilvēku norobežošana, sterilizācija, smadzeņu ķirurģija un citas traucējošas vai neatgriezeniskas darbības, kuras izmanto garīgās invaliditātes ierobežošanai un ārstēšanai. Lai gan tajā laikā GI principi tika uzskatīti par pieņemamiem, šodien par to lietderību diskutē.

1993. gadā Ģenerālā Asambleja pieņēma dokumentu “Standarta noteikumi par iespēju līdzsvarošanu personām ar invaliditāti” (Standarta noteikumi). Standarta noteikumi paredzēja nodrošināt, ka “meitenes, zēni, vīrieši un...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

sievietes ar invaliditāti, kā savas sabiedrības locekļi var izmantot tās pašas tiesības un pienākumus kā citi”, un pieprasīja dalībvalstīm likvidēt šķēršļus vienlīdzīgai personu ar invaliditāti līdzdalībai sabiedrībā. Standarta noteikumi kļuva par galveno Apvienoto Nāciju Organizācijas dokumentu dalībvalstu rīcības vadīšanā saistībā ar cilvēktiesībām un invaliditāti, un ANO izstrādāja svarīgus norādījumus, lai noteiktu dalībvalsts pienākumus saskaņā ar esošo cilvēktiesību dokumentiem. Daudzas dalībvalstis ir pilnveidojušas savu nacionālo likumdošanu, izmantojot Standarta noteikumus. Lai gan ANO speciālie ziņotāji pārrauga Standarta noteikumu īstenošanu nacionālajā līmenī, Standarta noteikumi nav juridiski saistoši un neaizsargā personu ar invaliditāti tiesības tik pilnīgi kā konvencija.

Starptautisko cilvēktiesību dokuments veicina un aizsargā ikviena tiesības, ieskaitot personas ar invaliditāti.

Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, Starptautiskais ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību pakts un Starptautiskais pilsoņu un politisko tiesību pakts kopā veido vienošanos, kas ir pazīstama kā Starptautiskais cilvēktiesību līgums. Šie trīs dokumenti atzīst pilsoņu, kultūras, ekonomiskās, politiskās un sociālās tiesības, kas ir neatņemamas katram cilvēkam; tādējādi, Starptautiskais cilvēktiesību līgums atzīst un aizsargā personu ar invaliditāti tiesības pat,...

Ceļš līdz jaunajai konvencijai

2001. gada decembris. Meksikas valdības priekšlikums ģenerālajai Asamblejai nodibināt ad hoc (speciālu) komiteju visaptverošas un nozīmīgas konvencijas priekšlikumu apspriešanai, lai varētu veicināt un aizsargāt personu ar invaliditāti tiesības un cieņu.

2002. gada augusts. Pirmā Ad Hoc komitejas sēde, kurā tika apspriests iespējamais jaunās konvencijas pamatojums un pilsoniskās sabiedrības līdzdalība.

2006. gada 25. augusts. Ad Hoc komitejas astotā sēde, kurā tiek pabeigtas sarunas par konvencijas projektu un atsevišķo fakultatīvo protokolu, kā arī teksts tiek pieņemts ad interim (pagaidu) variantā un nodots tehniskajai recenzijai.

2006. gada 13. decembris. Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja pieņem konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām un fakultatīvo protokolu.

2007. gada 30. marts. Konvenciju un fakultatīvo protokolu nodod parakstīšanai Apvienoto Nāciju Organizācijas galvenajā mītnē Ņujorkā.

2.NODAĻA: DETALIZĒTS KONVENCIJAS APRAKSTS

ja šie cilvēki konkrēti nav pieminēti šajos dokumentos.

Bērnu tiesību konvencija ir pirmais cilvēktiesību dokuments, kas aizliedz diskrimināciju pret bērniem ar invaliditāti. Tā arī atzīst šādu bērnu tiesības dzīvot pilnvērtīgu dzīvi un saņemt speciālu aprūpi un palīdzību šī mērķa sasniegšanai.

Vienošanās par cilvēktiesību jautājumiem, kas izstrādātas pirms jaunās konvencijas pieņemšanas, nav visaptveroši iestājušās par personu ar invaliditāti tiesību aizsardzību; un personas ar invaliditāti nav pilnībā izmantojušas dažādās aizsardzības iespējas, kas, saskaņā ar šiem līgumiem, ir paredzētas. Konvencijas pieņemšanai un jauna cilvēktiesību aizsardzības un kontroles mehānisma izveidošanai vajadzētu būtiski uzlabot personu ar invaliditāti tiesību aizsardzību.

Īsumā par konvenciju

Konvencijas mērķis

Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 1. pants nosaka, ka konvencijas mērķis ir veicināt, aizsargāt un nodrošināt to, lai personas ar invaliditāti varētu pilnībā un vienlīdzīgi izmantot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības un veicināt tām piemītošās cieņas ievērošanu.

Konvencijas darbības sfēra

Konvencija veicina un aizsargā personu ar invaliditāti cilvēktiesības ekonomiskajā, sociālajā, politiskajā, juridiskajā un kultūras dzīvē. Tā aicina uz nediskriminējošu attieksmi un vienlīdzīgu, taisnīgu pieeju likumīgā statusa piešķiršanas laikā, dzīvojot neatkarīgi sabiedrībā, veicot administratīvos uzdevumus, tiesas un policijas izturēšanās veidā, izglītībā, veselības aprūpē, darbavietā, ģimenes dzīvē, kultūras un sporta pasākumos, kā arī piedaloties politiskajā un sabiedriskajā dzīvē. Konvencija nodrošina, ka visas personas ar invaliditāti tiek vienlīdzīgi atzītas likuma priekšā. Tā arī aizliedz spīdzināšanu, ekspluatāciju, vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu, kā arī aizsargā personu ar invaliditāti dzīvību, brīvību un drošību, viņu pārvietošanās un vārda brīvību, un cieņu pret viņu privāto dzīvi.

Invaliditātes jēdziens

Konvencija skaidri nedefinē jēdzienu „invaliditāte”; konvencijas priekšnoteikumos teikts, ka invaliditātes jēdziens ir koncepcija, kas attīstās (apakšpunkts (e)). Tāpat arī konvencija nepiedāvā definīciju jēdzienam „personas ar invaliditāti”. Taču šis dokuments nosaka, ka šis jēdziens iekļauj cilvēkus, kam...

...ir ilglaicīgi fiziski, garīgi, intelektuāli un sensori traucējumi, kas, sastopoties ar dažādām negatīvām attieksmēm vai fiziskiem šķēršļiem, var kavēt šos cilvēkus pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē (1. pants).

Atzinums, ka „invaliditāte” ir jēdziens, kas attīstās, nosaka, ka sabiedrība un tās viedoklis nav nemainīgs. Rezultātā konvencija neuzspiež neelastīgu uzskatu par „invaliditāti”, bet gan drīzāk akceptē dinamisku pieeju, kas ļauj pielāgot šo jēdzienu laika gaitā un dažādās sociālekonomiskajās vidēs.

Konvencijas pieeja invaliditātes jēdzienam akcentē arī būtisko ietekmi, ko var radīt sabiedrības attieksme un vides barjeras, neļaujot personām ar invaliditāti pilnvērtīgi izbaudīt savas cilvēktiesības. Citiem vārdiem sakot, cilvēkam ratiņkrēslā var būt grūtības sabiedriskā transporta izmantošanā vai darba iegūšanā, nevis sava stāvokļa dēļ, bet gan tāpēc, ka pastāv vides šķēršļi, piemēram, viņam vai viņai nepiemēroti autobusi vai kāpnes darbavietā, kas kavē šādu cilvēku nokļūt vajadzīgajā vietā.

Līdzīgi bērnam ar intelektuālās attīstības traucējumiem var būt grūtības skolā skolotāju attieksmes, piemērotas mācību programmas un mācību materiālu trūkuma, neelastīgas skolas padomes dēļ, kā arī tādēļ, ka vecāki var nespēt pieņemt skolēnus ar dažādām mācīšanās spējām. Tādēļ svarīgi ir mainīt šo attieksmi un vidi, kas apgrūtina personas ar invaliditāti pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē.

Konvencija norāda, nevis definē to, kas ir personas ar invaliditāti. Personas ar invaliditāti ir cilvēki ar ilglaicīgiem fiziskiem, garīgiem, intelektuāliem un maņu traucējumiem; citiem vārdiem sakot, konvencija aizsargā vismaz šos indivīdus. Šāda pieeja netieši norāda, ka dalībvalstis var paplašināt aizsargājamo cilvēku loku, piemēram, iekļaujot tajā personas ar pārejošu invaliditāti.

“ Mēs tagad ieviešam Nacionālās invaliditātes likumu, kas ir visaptverošs likums, kas kalpos, lai radītu efektīvu likumdošanu personu ar invaliditāti aizsardzībai. Mēs arī strādājam pie vairākām programmām un iniciatīvām, lai uzlabotu izglītības stāvokli personām ar invaliditāti, jo mēs ticam, ka, lai uz visiem laikiem pārveidotu personu ar invaliditāti dzīvi, tas ir jādara ar izglītības palīdzību. Un tāpēc mēs ļoti lepojamies, ka esam pirmā dalībvalsts, kas ir ratificējusi šo konvenciju.”

Senators Floids Emersons Moris, Darba un sociālo pakalpojumu ministrijas valsts ministrs (Jamaika).

2.NODAĻA: DETALIZĒTS KONVENCIJAS APRAKSTS

Nediskriminēšana un vienlīdzība

Nediskriminēšanas princips ir stūrakmens cilvēktiesību likumam un principam, kas ir ietverts visos citos cilvēktiesību paktos. Diskriminācija invaliditātes dēļ konvencijā ir definēta kā „jebkāda atšķirība, atstumtība vai ierobežojums invaliditātes dēļ ar mērķi mazināt vai anulēt visu cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšanu, baudīšanu vai izmantošanu politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras, civilajā vai kādā citā jomā vienlīdzīgi ar citiem. Tā ietver visa veida diskrimināciju, ieskaitot saprātīga pielietojuma liegšanu.”

Dalībvalstīm ir jāpārtrauc diskriminācija gan likumos, piemēram, diskriminācija, kas ir ietverta likumdošanā, gan praksē, piemēram, kad diskriminācija notiek darbavietā. Taču dalībvalstīm atļauta pozitīva diskriminācija par labu personām ar invaliditāti, kad tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu, ka personām ar invaliditāti un pārējiem cilvēkiem ir vienlīdzīgas iespējas.

„Saprātīgs pielietojums” ir atbilstoši pārveidojumi un pielāgojumi (kad tādi nepieciešami), lai personas ar invaliditāti varētu baudīt savas cilvēktiesības un pamata brīvības vienlīdzīgi ar citiem cilvēkiem (2. pants), un tie nerada nesamērīgas vai nepamatotas grūtības pielāgojumu veicējiem. Saskaņā ar šo principu persona ar invaliditāti var pierādīt, ka dalībvalstij, citām institūcijām, tostarp privātajam sektoram, ir pienākums veikt pasākumus, lai nodrošinātu tai piemērotus apstākļus, ja vien šie pasākumi nerada nepamatotas grūtības.

Piemēram, ja darbinieks ir cietis negadījumā darbavietā vai ārpus tās, kā rezultātā darbiniekam rodas fiziska invaliditāte, kuras dēļ viņam vai viņai no tā brīža un turpmāk ir jāizmanto ratiņkrēsls, darba devēja pienākums ir nodrošināt slīpu uzbrauktuvi, tualetes un koridorus, kas piemēroti iebraukšanai ar ratiņkrēslu, kā arī veikt citus pielāgojumus un pārveidojumus, lai persona varētu turpināt aktīvi strādāt. Ja tas netiek veikts, tad šāds darbinieks var ierosināt prasību par diskrimināciju tiesā vai citā tieslietu sistēmas organizācijā.

Taču īstenojamās izmaiņas, kas darba devējam ir jāveic, nav neierobežotas; tām jābūt „pamatotām”. Tādējādi nesamērīgi dārga darba vietas pārveidošana nav obligāta, īpaši, ja uzņēmums ir ļoti mazs vai ja tam nepieciešamo aprīkojumu nevar tik viegli pārveidot.

Konvencijā ietvertās tiesības un pienākumi

Vispārīgie principi

Vispārīgie principi sniedz dalībvalstīm un citām institūcijām vadlīnijas par konvencijas interpretēšanu un īstenošanu. Ir astoņi vispārīgie principi:

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

- Cieņa pret personas cieņu, autonomiju, tostarp brīvību pašam pieņemt lēmumus un neatkarību no citām personām;
- Nediskriminēšana;
- Pilnvērtīga un efektīva līdzdalība un iekļaušana sabiedrībā;
- Atšķirību respektēšana un personu ar invaliditāti atšķirību pieņemšana kā daļa no humānisma un atšķirīgā cilvēkos;
- Iespēju vienlīdzība;
- Pieejamība;
- Vienlīdzība vīriešu un sieviešu starpā;
- Cieņa pret bērnu ar invaliditāti attīstības iespējām un viņu tiesībām saglabāt savu identitāti.

Tiesības

Lai gan pilsoņu, kultūras, ekonomiskās, politiskās un sociālās tiesības, kas ir norādītas konvencijā, attiecas uz visiem cilvēkiem, konvencija uzmanību pievērš darbībām, kas ir jāveic dalībvalstij, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti varētu baudīt šīs tiesības vienlīdzīgi ar citiem. Konvencija paredz specifiskas sieviešu un bērnu tiesības, sfēras, kurās ir nepieciešama valsts dalība, piemēram, datu apkopošana un apziņas stiprināšana, kā arī starptautiskā sadarbība.

Precīzi formulētās tiesības, kas ir izklāstītas konvencijā:

- Vienlīdzība likuma priekšā bez diskriminācijas;
- Cilvēka tiesības uz dzīvību, brīvību un drošību.
- Vienlīdzīga atzīšana likuma priekšā un vienlīdzīga likumīgo tiesību izmantošana;
- Spīdzināšanas aizliegums;
- Eksploatācijas, vardarbības un ļaunprātīgas izmantošanas aizliegums;
- Tiesības cienīt personas fizisko un garīgo integritāti;
- Pārvietošanās un pilsonības izvēles brīvība;
- Tiesības dzīvot sabiedrībā;
- Tiesības uz savu viedokli un tā paušanu;
- Cieņa pret privāto dzīvi;
- Cieņa pret mājām un ģimeni;

- Tiesības uz izglītību;
- Tiesības uz veselību;
- Tiesības strādāt;
- Tiesības uz piemērotiem dzīves apstākļiem;
- Tiesības piedalīties politiskajā un sabiedriskajā dzīvē;
- Tiesības piedalīties kultūras dzīvē.

Konvencija atzīst, ka atsevišķi cilvēki ir pakļauti diskriminācijai ne tikai savas invaliditātes dēļ, bet arī dzimuma, vecuma, etniskās piederības un/vai citu iemeslu dēļ. Tādēļ konvencijā ir ietverti divi panti, kas ir vēltīti noteikta veida personu ar invaliditāti grupām: sievietēm un bērniem ar invaliditāti.

Konvencija apraksta noteiktas sfēras, kurās dalībvalstij ir jāveic noteiktas darbības. Tiesību noteikšana nav tas pats, kas tiesību īstenošanas nodrošināšana. Tādēļ konvencija liek dalībvalstīm nodrošināt tādu vidi, lai personas ar invaliditāti varētu pilnvērtīgi baudīt savas tiesības vienlīdzīgi ar citiem. Šie nosacījumi attiecas uz:

- Sabiedrības apziņas stiprināšanu – lai spējīgie personas ar invaliditāti un bez tās saprot savas tiesības un pienākumus;
- Pieejamību, kas ir pamats visu tiesību izbaudīšanai un...

Līdzdalība: princips un tiesības

Līdzdalības un iekļaušanās principa mērķis ir iesaistīt personas ar invaliditāti sabiedrībā un viņus ietekmējošu lēmumu pieņemšanā, iedrošināt viņus būt aktīviem savā dzīvē un sabiedrībā. Iekļaušanās sabiedrībā ir divpusējs process: cilvēkiem bez invaliditātes vajadzētu pieņemt personu ar invaliditāti centienus iesaistīties.

Konvencija īpaši norāda uz tiesībām piedalīties politiskajā dzīvē, piemēram, balsojot parlamenta vēlēšanās, un kultūras dzīvē, piemēram, piedaloties kultūras, sporta un citos izklaides pasākumos. Tomēr līdzdalības tiesību ieviešana dažkārt prasa specifisku dalībvalsts rīcību. Piemēram, akliem cilvēkiem nepieciešami vēlēšanu materiāli Braila rakstā un palīdzība vēlēšanu kabīnē, lai viņi varētu nepārprotami paust savu izvēli. Ja pie vēlēšanu iecirkņim nav slīpas uzbrauktuves, vai tas atrodas pārāk tālu no mājām, cilvēkam, kas pārvietojas ratiņkrēslā, liegts piedalīties vēlēšanās, tādējādi netiek ievērotas viņa tiesības piedalīties politiskajā dzīvē.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Vīriešu un sieviešu līdztiesība

Sievietes ar invaliditāti var izjust vismaz divējādu diskrimināciju: sava dzimuma un invaliditātes dēļ. Vienlīdzības princips starp vīriešiem un sievietēm pieprasa, lai dalībvalsts veicinātu vienlīdzību starp vīriešiem un sievietēm un cīnītos pret nevienlīdzību, īstenojot konvencijas nosacījumus. Konvencijas 6. pants atzīst, ka sievietes un meitenes ar invaliditāti ir pakļautas dažādām diskriminācijas formām, ieskaitot diskrimināciju invaliditātes, dzimuma un dažreiz arī citu iemeslu dēļ. Vienlīdzība starp vīriešiem un sievietēm nav tikai vadošais Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību princips, tā pati par sevi ir tiesības.

...neatkarīgai dzīvei sabiedrībā;

- Riska un ārkārtas situācijas, kad invaliditātes cēlonis pieprasa specifisku rīcību no valsts puses, lai nodrošinātu aizsardzību personām ar invaliditāti;
- Tiesas pieejamība – būtiska personām ar invaliditāti, lai pastāvētu uz savām tiesībām;
- Pārvietošanās iespējas – veicina personu ar invaliditāti neatkarību;
- Adaptācija un rehabilitācija – cilvēkiem, kas jau no dzimšanas ir personas ar invaliditāti, un cilvēkiem, kas invaliditāti ieguvuši dzīves laikā, attiecīgi jādod iespēja iegūt un saglabāt maksimālu neatkarību un iespējas...

Pieejamība

Pieejamības principa mērķis ir likvidēt barjeras, kas kavē personām ar invaliditāti baudīt savas tiesības. Šis jautājums attiecas ne tikai uz fizisko piekļuvi dažādām vietām, bet arī piekļuvi informācijai, tehnoloģijām, piemēram, internetam, komunikācijām, kā arī iesaistīšanos ekonomiskajā un sociālajā dzīvē. Slīpu uzbrauktuvju, pietiekoši lielu un brīvu gaiteni un durvju nodrošināšana, durvju rokturu novietojums, informācijas pieejamība Braila rakstā un viegli lasāmā formātā, zīmju tulkošana/tulkotāji, kā arī palīdzības un atbalsta pieejamība, var nodrošināt personām ar invaliditāti pieeju darbavietām, izklaides vietām, vēlēšanu kabīnēm, transportam, tiesas zālei utt. Bez piekļuves informācijai vai bez iespējas brīvi pārvietoties arī citas personu ar invaliditāti tiesības ir ierobežotas.

2.NODAĻA: DETALIZĒTS KONVENCIJAS APRAKSTS

- ...Statistikas un datu vākšanu, kas ir pamats politisko nostādņu formulēšanai un īstenošanai, lai veicinātu un aizsargātu personu ar invaliditāti tiesības.

Starptautiskā sadarbība

Starptautiskā sadarbība tiek atzīta par būtisku, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti pilnvērtīgas iespējas izmantot savas cilvēktiesības. Konvencija īpaši uzsver šādu sadarbību un aicina uz sadarbību ar citām dalībvalstīm un/vai ar starptautiskajām un reģionālajām organizācijām, kā arī ar pilsoņu sabiedrību šādās jomās:

- Celtniecības iespējas – tostarp informācijas apmaiņa, un dalīšanās pieredzē, apmācības programmas un labas prakses piemēri;
- Pētniecības programmas un zinātniskās pieejas izplatīšana; un
- Tehniskā un ekonomiskā palīdzība, ieskaitot pieejamas tehnoloģijas un palīgtehnoloģiju izmantošanas veicināšanu.

Iekļaujot atsevišķu pantu par starptautisko sadarbību, Konvencija uzsver nepieciešamību pēc šādiem centieniem, īpaši starptautiskās attīstības programmām, kurām ir jāiekļauj personas ar invaliditāti un jābūt tām pieejamām. Pieņemot, ka daudzās valstīs personas ar invaliditāti procentuāli vairāk nonāk nabadzībā nekā citu sabiedrības grupu pārstāvji, personu ar invaliditāti neiekļaušana attīstības programmu plānošanā un īstenošanā tikai saasinātu sabiedrībā esošo nevienlīdzību un diskrimināciju.

Konvencija apstiprina, ka ne tikai dalībvalstīm ir sava loma starptautiskās sadarbības veicināšanā, kas sekmētu personu ar invaliditāti tiesības, šāds uzdevums ir arī pilsoņu sabiedrībai, tostarp organizācijām, kas pārstāv personas ar invaliditāti, un starptautiskajām un reģionālajām organizācijām, tādām kā, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas specializētās aģentūras, Pasaules Banka un citas bankas, kā arī reģionālās organizācijas, piemēram, Eiropas Komisija un Āfrikas savienība.

Dalībvalstu pienākumi saskaņā ar konvenciju

Kā noteikts konvencijas 4. pantā, valdība, kas ratificē konvenciju, piekrīt veicināt un nodrošināt visu cilvēktiesību...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Dalībvalsts darbības:

- Izstrādāt tādus normatīvos tiesību aktus un īstenot administratīvos pasākumus, kas veicinātu personu ar invaliditāti cilvēktiesības.
- Izstrādāt tādus normatīvos aktis un īsteno citus pasākumus, kas likvidētu diskrimināciju.
- Aizsargāt un veicināt personu ar invaliditāti tiesību iekļaušanu visās politiskajās nostādnēs un programmās.
- Pārtraukt visas darbības, kā rezultātā tiek pārkāptas personu ar invaliditāti tiesības.
- Nodrošināt, lai sabiedriskajā sektorā ievērotu personu ar invaliditāti tiesības.
- Nodrošināt, lai privātajā sektorā ievērotu personu ar invaliditāti tiesības.
- Uzsākt personām ar invaliditāti pieejamu preču, pakalpojumu un tehnoloģiju pētījumu un pilnveidi un mudināt citus veikt šādus pētījumus.
- Nodrošināt pieejamu informāciju par palīgtehnoloģijām personām ar invaliditāti.
- Veicināt profesionāļu un personāla, kas strādā ar personām ar invaliditāti, apmācību par konvencijā noteiktajām tiesībām.
- Konsultēties un iesaistīt personas ar invaliditāti likumdošanas un politisko nostādņu izstrādē un īstenošanā, kā arī ar viņiem saistīto lēmumu pieņemšanas procesā.

...un pamatbrīvību pilnīgu realizāciju visām personām ar invaliditāti bez diskriminācijas. Augstāk esošajā rāmītī ir uzskaitītas noteiktas darbības, kas dalībvalstij ir jāveic, lai izpildītu šīs prasības.

Katrai dalībvalstij ir jānosaka pasākumi, kas pakāpeniski īstenotu ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības, šim mērķim izmantojot maksimālo pieejamo resursu iespējas. Šis pienākums, ko parasti dēvē par pakāpenisku realizāciju, apliecina, ka bieži ir nepieciešams laiks, lai pilnībā realizētu daudzas no šīm tiesībām, piemēram, ja ir jāizveido vai jāuzlabo sociālās drošības vai veselības aprūpes sistēmas. Lai gan pakāpeniskā realizācija dalībvalstīm, īpaši jaunattīstības valstīm, piedāvā nelielas izvēles iespējas konvencijas mērķu sasniegšanā, tā neatbrīvo dalībvalstis no atbildības aizsargāt šīs tiesības. Piemēram, valsts nedrīkst patvaļīgi izlikt no dzīvesvietas personu ar invaliditāti, patvaļīgi atņemt sociālās drošības aizsardzības statusu vai neievieš un neievērot minimālās algas nodrošināšanu.

Atšķirībā no ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, pilsoņu un politiskās tiesības nav...

... pakļautas pakāpeniskajai realizācijai. Citiem vārdiem sakot, valstij šīs tiesības ir nekavējoties jāaizsargā un jāveicina.

„Es kā sieviete ar invaliditāti, tāpat kā citas sievietes ar invaliditāti no jaunattīstības valstīm, izjūtu trīskāršu diskrimināciju: invaliditātes, dzimuma un nabadzības dēļ. Tādēļ šī konvencija būs ļoti noderīga, jo nodrošinās mums iespēju izmantot savas tiesības tāpat, kā citi cilvēki izmanto savējās.”

Venusa Ilagana, Starptautiskā Personu ar invaliditāti organizācija (Filipīnas)

Pienākums respektēt, aizsargāt, izpildīt

Konvencijā netieši norādīti trīs nepārprotami pienākumi, kas attiecas uz visām valstīm:

Pienākums respektēt – dalībvalsts nedrīkst liegt personām ar invaliditāti izmantot savas tiesības. Piemēram, valsts nedrīkst veikt medicīniskus eksperimentus ar personām ar invaliditāti bez viņu piekrišanas vai izslēgt cilvēku no skolas viņa invaliditātes dēļ.

Pienākums aizsargāt – dalībvalstis nedrīkst pieļaut, ka trešās puses pārkāpj personu ar invaliditāti tiesības. Piemēram, valstij ir jāpieprasa privātajiem darba devējiem nodrošināt personām ar invaliditāti taisnīgus un labvēlīgus darba apstākļus, ieskaitot saprātīga pielietojuma nodrošināšanu. Dalībvalstīm rūpīgi jāaizsargā personas ar invaliditāti no ļaunprātīgas izturēšanās vai vardarbības.

Pienākums izpildīt – Dalībvalstīm ir jāizstrādā atbilstoša likumdošana un jāīsteno attiecīgas administratīvās darbības, budžeta izmaiņas, tiesiskas un citas darbības, lai pilnībā realizētu šīs tiesības (skatīt rāmīti iepriekšējā lapā).

Piemēri šādu pienākumu praktiskai izpildei lasāmi nākošajā lapā.

Konvencija un citi cilvēktiesību dokumenti

Konvencija papildina citus starptautiskos cilvēktiesību dokumentus. Tā nepieprasa jaunas cilvēktiesības personām ar invaliditāti, bet gan izskaidro dalībvalstu pienākumu respektēt un nodrošināt personām ar invaliditāti vienlīdzību savu cilvēktiesību izmantošanā. Starptautiskie cilvēktiesību dokumenti, kas tika pieņemti pēc Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas, Starptautiskā ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību pakta un Starptautiskā pilsoņu un politisko tiesību pakta, aprakstīja pasākumus, kas veicami dalībvalstīm, nodrošinot personu ar invaliditāti tiesību ievērošanu konkrētās situācijās.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Pienākums respektēt, aizsargāt un izpildīt: kā to realizēt praksē

Aizliegums spīdzināt.

Respektēt: dalībvalsts nedrīkst pakļaut personas ar invaliditāti spīdzināšanai un citiem nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai pazemojošiem izturēšanās veidiem valsts cietumā.

Aizsargāt: Dalībvalstij ir jānodrošina, lai privātie cietumi un psihiatriskās iestādes neizmanto spīdzināšanu un līdzīgas nodarbes ar personām ar invaliditāti.

Izpildīt: Dalībvalstij ir jānodrošina, lai cietuma ierēdņi un veselības aprūpes profesionāļi būtu apmācīti un saņemtu atbilstošu informāciju par personu ar invaliditāti cilvēktiesību ievērošanu.

Tiesības uz veselību.

Respektēt: varas iestādes nedrīkst uzsākt medicīniskus eksperimentus ar personu ar invaliditāti, viņu neinformējot un nesaņemot piekrišanu no šādas personas.

Aizsargāt: valdībai ir jānodrošina, lai privātās veselības aprūpes iestādes nediskriminētu personas ar invaliditāti, kā arī lai šādas iestādes neliegtu kādam veselības aprūpi invaliditātes dēļ.

Izpildīt: valdībai ir jāpalielina kvalitatīvas un pieejamas veselības aprūpes iespējas personām ar invaliditāti.

Vārda brīvība.

Respektēt: Dalībvalsts nedrīkst liegt informāciju vai neļaut personai ar invaliditāti brīvi paust savus uzskatus.

Aizsargāt: Dalībvalstij ir jānodrošina, lai privātās organizācijas personām ar invaliditāti neaizliegtu brīvi paust savus uzskatus.

Izpildīt: Dalībvalstij ir jāveicina zīmju valodas, vieglas valodas, Braila raksta un pieaugošas un alternatīvas komunikācijas izmantošanu oficiālajās komunikācijās.

Tiesības uz izglītību.

Respektēt: skolu vadība nedrīkst liegt skolēnam ar invaliditāti iespēju iegūt izglītību viņa invaliditātes dēļ.

Aizsargāt: Dalībvalstij ir jānodrošina, lai privātskolas nediskriminētu personas ar invaliditāti savās izglītības programmās.

Izpildīt: Dalībvalstij ir jānodrošina, lai vidējā izglītība pakāpeniski ir pieejama visiem, tostarp personām ar invaliditāti.

Tiesības strādāt.

Respektēt: Dalībvalstij ir jāievēro personu ar invaliditāti tiesības veidot arodbiedrības.

Aizsargāt: Dalībvalstij ir jānodrošina, lai privātajā sektorā ievērotu personu ar invaliditāti tiesības strādāt.

Izpildīt: Dalībvalstij ir jānodrošina arodapmācība, kas būtu piemērota personām ar invaliditāti.

Vienlīdzīga atzīšana likuma priekšā: principa izvērsšana

Starptautiskais pilsoņu un politisko tiesību pakts. (16. pants)

Ikvienam ir tiesības tikt visur atzītam kā personai likuma priekšā.

Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. (12. pants)

1. Dalībvalsts atkārtoti apstiprina, ka personām ar invaliditāti ir tiesības būt atzītiem likuma priekšā visās jomās.

2. Dalībvalsts atzīst, ka personām ar invaliditāti ir likumiskas tiesības tāpat kā citiem cilvēkiem visās dzīves jomās.

3. Dalībvalsts veic piemērotus pasākumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespēju izmantot palīdzību, kas viņiem varētu būt nepieciešama, realizējot savas likumīgās tiesības.

4. Dalībvalsts nodrošina, lai visi pasākumi, kas saistīti ar likumīgo tiesību izmantošanu, būtu atbilstoši un efektīvi aizsargāti, lai novērstu ar tiem saistītus pārkāpumus saskaņā ar starptautisko cilvēktiesību likumu. Šādiem drošības pasākumiem ir jānodrošina, lai visas darbības, kas saistītas ar likumīgo tiesību izmantošanu, respektētu personas tiesības, gribu un izvēli, neveidotu interešu konfliktus un neizmantotu uzspiestus pasākumus, būtu proporcionālas un piemērotas personas apstākļiem, tiktu veiktas īsākajā iespējamajā laika periodā, un tās regulāri pārskatītu kompetenta, neatkarīga un objektīva varas institūcija vai juridiska iestāde. Drošības pasākumiem jābūt proporcionāliem apmēram, kādā šādi pasākumi skar personas tiesības un intereses.

5. Saskaņā ar šī panta noteikumiem dalībvalsts veic piemērotus un efektīvus pasākumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti vienlīdzību īpašumu pārvaldībā vai mantošanā, iespējās kontrolēt savus finanšu darījumus un iegūt banku aizdevumus, ķīlas un citas finanšu kredītu formas, un dalībvalsts nodrošina, lai personām ar invaliditāti netiktu patvaļīgi atsavināti īpašumi.

Pastāv, piemēram, vienošanās, kas aizstāv tieši bērnus vai migrējošos strādājošos un viņu ģimenes, kas aizliedz spīdzināšanu vai kas aizstāv cilvēkus pret diskrimināciju dzimuma vai rases dēļ. Jaunā konvencija uzmanību pievērš pasākumiem, kas dalībvalstij jāveic, lai nodrošinātu personu ar invaliditāti tiesību ievērošanu.

Augstāk redzamajā rāmītī ir aprakstīts, kā jaunajā konvencijā paplašinātas vienas no tiesībām, kas tika ieviestas Starptautiskajā pilsoņu un politisko tiesību paktā -

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

2.NODAĻA: DETALIZĒTS KONVENCIJAS APRAKSTS

Tiesības uz vienlīdzīgu atzīšanu likuma priekšā ir ne tikai pamata tiesības pašas par sevi, bet tās ir arī priekšnoteikums pilnvērtīgai citu tiesību izmantošanai, jo tikai ar atzīšanu likuma priekšā, tiesības var aizsargāt tiesā (tiesības meklēt palīdzību), indivīds var noslēgt līgumus (tiesības strādāt), pirkt un pārdot īpašumu (tiesības vienam pašam vai arī kopā ar citiem iegūt īpašumu) un apprecēties (tiesības apprecēties un nodibināt ģimeni).

Personām ar invaliditāti pārāk bieži ir liegtas tiesības uz vienlīdzīgu atzīšanu likuma priekšā invaliditātes dēļ. Dažkārt personas ar invaliditāti pēc dzimšanas nav reģistrētas, un dažu personu ar invaliditāti likumīgās tiesības pilnībā un nevajadzīgi nodotas aizbildņiem, kas ir ļaunprātīgi pārkāpj cilvēktiesības. Lai šo situāciju labotu, konvencija skaidri apraksta tiesību saturu un pasākumus, kas dalībvalstīm jāveic, lai nodrošinātu, ka šīs tiesības netiek pārkāptas.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Trešā nodaļa

Konvencijas ievērošanas kontrole un fakultatīvais protokols

Visiem juridiski saistošajiem starptautiskajiem cilvēktiesību līgumiem ir izveidots kontroles mehānisms un šī konvencija nav izņēmums. Tāpat kā citu cilvēktiesību līgumu kontroles mehānismi, konvencijas kontroles procedūra veicina konstruktīvu dialogu ar dalībvalstīm, lai nodrošinātu efektīvu konvencijas nosacījumu īstenošanu. Kontrole arī nozīmē personu ar invaliditāti tiesības iesniegt sūdzības un pieprasīt kompensācijas. Kontroles mehānismi veicina atbildību un ilgtermiņā stiprina pušu spējas īstenot saistības un pienākumus.

Konvencijas kontroles mehānisms

Konvencija nodrošina kontroli gan nacionālajā, gan starptautiskajā līmenī:

Nacionālajā līmenī dalībvalstīm valdībā ir jānozīmē viena vai vairākas kontaktpersonas, kas risinātu jautājumus par konvencijas īstenošanu. Dalībvalstīm ir jāapsver iespēja izveidot vai nozīmēt koordinācijas institūciju arī valdībā, lai veicinātu konvencijas īstenošanu. Tāpat dalībvalstīm ir jāatbalsta, jāstiprina vai jāizveido neatkarīga institūcija, piemēram, nacionālā cilvēktiesību institūcija, konvencijas ieviešanas veicināšanai, tās aizsardzībai un kontrolei. (Sīkāka informācija par kontroli nacionālajā līmenī ir sniegta 7. nodaļā.)

Starptautiskajā līmenī konvencija paredz kontroli ar neatkarīgas ekspertu komisijas palīdzību, to sauc par **Personu ar invaliditāti tiesību komiteju**.

Komiteja izskata ziņojumus, ko dalībvalstis periodiski iesniedz. Balstoties uz šiem ziņojumiem, komisija strādā ar attiecīgajām dalībvalstīm, veic novērojumus un sniedz rekomendācijas šīm dalībvalstīm.

Konvencijas fakultatīvais protokols, ja dalībvalsts to ir ratificējusi, atļauj komisijai veikt divas papildus kontroles formas: *saskaņošanas procedūru*, atbilstoši kurai komisija saņem paziņojumus (sūdzības) par atsevišķiem gadījumiem, ka dalībvalsts ir pārkāpusi indivīda tiesības, kas paredzētas konvencijā un *izmeklēšanas procedūru*, atbilstoši kurai komisija izmeklē lielus vai sistemātiskus konvencijas pārkāpumus un ar attiecīgās dalībvalsts piekrišanu ierodas dalībvalstī, lai veiktu padziļinātu izpēti.

Konvencija arī paredz dalībvalstu konferenci, kas risinātu jautājumus, kas saistīti ar konvencijas īstenošanu.

Personu ar invaliditāti tiesību komiteja

Konvencija paredz Personu ar invaliditāti tiesību komitejas izveidošanu, tai stājoties spēkā. Komiteja pārbaudīs periodiskos ziņojumus, ko iesniedz dalībvalstis, izvērtēs saskaņošanas procedūru, veiks izmeklēšanu un sniegs vispārīgus novērojumus un rekomendācijas.

Komiteju sākotnēji veidos 12 neatkarīgi eksperti, taču šis skaits pieaugs līdz 18, kad konvenciju būs ratificējušas 60 dalībvalstis. Dalībvalstu konferencē valstis izraudzīsies komitejas locekļus, kas darbosies savu pilnvaru ietvaros. Komitejas locekļus izraudzīsies, balstoties uz viņu kompetenci un pieredzi cilvēktiesību un invaliditātes jautājumos, un arī ņemot vērā proporcionālu ģeogrāfisko reģionu, dažādu sabiedrības formu un juridisko sistēmu pārstāvību, dzimuma līdzsvaru un ekspertu ar invaliditāti līdzdalību komisijā.

Izvēloties personas, kas darbosies komitejā, dalībvalstīm ir jākonsultējas ar personām ar invaliditāti un jāiesaista gan viņi, gan viņu pārstāvošās organizācijas.

Periodiskie ziņojumi

Katra konvencijas dalībvalsts komitejai iesniedz vispusīgu sākotnējo ziņojumu par pasākumiem, kas veikti konvencijas īstenošanai.

Katra dalībvalsts iesniedz sākotnējo ziņojums divu gadu laikā pēc konvencijas stāšanās spēkā šajā valstī. Sākotnējam ziņojumā vajadzētu:

- noteikt konstitucionālo, juridisko un administratīvu struktūru konvencijas ieviešanai;
- paskaidrot pieņemtās politiskās nostādnēs un programmas katra konvencijas nosacījuma īstenošanai; un
- informēt par progresu personu ar invaliditāti tiesību īstenošanā, kas ir novērots pēc konvencijas ratificēšanas un ieviešanas.

Katra dalībvalsts vismaz reizi četros gados vai arī pēc komitejas pieprasījuma iesniedz šādus ziņojumus, kuros:

- jāatbild uz jautājumiem un citiem apsvērumiem, kurus akcentējusi komiteja savos novērojumos iepriekšējos ziņojumos;
- jānorāda uz progresu, kas ir panākts personu ar invaliditāti tiesību īstenošanā, periodā, par kuru tiek ziņots; un
- jāinformē par visiem šķēršļiem, ar kuriem ir sastapies valdība un citas institūcijas, ieviešot konvenciju, laika periodā, par kuru sagatavots ziņojums.

Komiteja noteiks vadlīnijas par ziņojumu saturu. Pirmajam ziņojumam ir jābūt vispārīgam, citiem vārdiem sakot, tam ir jāaptver visu konvencijas noteikumu ieviešana. Turpmākajos ziņojumos nav jāatkārto pirms tam sniegtā informācija. Dalībvalstīm ir jāsapagatavo ziņojumi godīgā un atklātā veidā, un tām šajā procesā ir jākonsultējas ar personām ar invaliditāti un jāiesaista gan viņi, gan viņus pārstāvošās organizācijas.

Periodisko ziņojumu sagatavošana:

- mudina valdības veikt nacionālās likumdošanas, politikas un cilvēktiesību un invaliditātes programmu vispusīgu pārskatīšanu;
- nodrošina, lai katra dalībvalsts regulāri kontrolētu personu ar invaliditāti tiesību īstenošanu;
- rosina valdības noteikt prioritātes un mērījumu kritērijus, lai atbilstoši tiem būtu iespēja spriest par padarīto;
- nodrošina valdībām atskaites punktu turpmāko ziņojumu salīdzināšanai;

- sniedz iespēju publiskām debatēm un valdības veikuma novērošanai; un
- akcentē konvencijas īstenošanas grūtības, kuras savādāk paliktu nepamanītas.

Periodisko ziņojumu mērķis

Periodiskie ziņojumi nodrošina iespēju dalībvalstīm veicināt savu pienākumu izpildi un ļauj valdībai, nacionālajām cilvēktiesību institūcijām un sabiedrībai novērtēt personu ar invaliditāti cilvēktiesību ievērošanu attiecīgajā valstī. Periodiskie ziņojumi komisijai:

- ir dokumenti, ar kuru palīdzību valdības, nacionālās cilvēktiesību institūcijas un sabiedrība var labāk izprast konvencijā ietvertos mērķus un tiesības;
- veido apziņu par konvenciju un personu ar invaliditāti tiesību stāvokli dalībvalstī;....

Parlamentārā ziņojumu pārskatīšana: Dienvidāfrikas pieredze

Komiteja un ziņojumu mehānisms, kas ir iestrādāts konvencijā, ir līdzīgs mehānismam, kuru paredz Konvencijā par visa veida diskriminācijas likvidēšanu pret sievietēm KDLPS. Parlamentu rīcībā ir dažādas iespējas, kā kontrolēt šos ziņojumus. Dienvidāfrikā, piemēram, visus nacionālos ziņojumus KDLPS komisijai (patiešām, ziņojumus visām starptautiskās kontroles institūcijām) ir jāapspriež parlamentā, un parlamentam ir jānodrošina, ka ziņojumos ietverti dažādi viedokļi, tostarp sabiedrības uzskati. Parlamentam šādā nolūkā ir jāorganizē debates un sabiedriskās domas noklausīšanās, jāsauc ministri un jāpieprasa dokumenti un ziņojumi no dažādiem departamentiem un pilsoņu grupām. Dienvidāfrikā parlamenta locekļi ir iekļauti nacionālajās delegācijās, kas piedalās KDLPS komisijas sēdēs, tādējādi nodrošinot, ka viņi ir labi izpratuši sniegtās rekomendācijas. Parlaments arī spēlē vadošo lomu, lai nodrošinātu, ka šīs rekomendācijas tiek īstenotas nacionālajā līmenī.¹

¹ Citēts no *Parliament and Democracy in the Twenty-first Century: A Guide to Good Practice* (Geneva, Inter-Parliamentary Union, 2006) (*Parlaments un demokrātija divdesmit pirmajā gadsimtā: labas prakses rokasgrāmata* (Ženēva, Starpparlamentārā grupa, 2006)).

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Bērnu un bērnu ar invaliditāti tiesību komiteja

Bērnu tiesību komiteja ir bijusi visaktīvākā Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību līguma institūcija cilvēktiesību un invaliditātes jomā. Tā sistemātiski pieprasa informāciju no dalībvalstīm par bērnu ar invaliditāti tiesību realizāciju nacionālajā līmenī. 2006. gada septembrī Bērnu tiesību komiteja paziņoja, ka bērni ar invaliditāti joprojām sastop nopietnas grūtības, jo viņiem nav dotas iespējas pilnvērtīgi izmantot tiesības, kas ir uzskaitītas bērnu tiesību konvencijā. Komiteja uzsvēra, ka šķērslis pilnvērtīgai tiesību baudīšanai nav invaliditāte, bet sociālo, kultūras, attieksmes un fizisko barjeru kombinācija, ar kurām bērni ar invaliditāti sastopas katru dienu. Komiteja ir devusi norādījumus dalībvalstīm veicināt dzimušo bērnu reģistrēšanu un veicināt pieeju informācijai par ģimeni un alternatīvo aprūpi, pamata veselības aprūpi un labklājību, izglītību un brīvo laiku, jauniešu un pusaudžu tiesisko statusu, kā arī novērst ekspluatāciju un ļaunprātīgu izmantošanu.

- ļauj valdībai izmantot neatkarīgas, starptautiskas komisijas pieredzi par to, kā uzlabot konvencijas īstenošanas procesu;
- akcentē labas prakses piemērus un pieredzi dalībvalstī;
- ļauj valdībām izmantot citu valdību labās prakses piemērus un pieredzi, jo visi periodiskie ziņojumi un komisijas ziņojumi ir atklāti dokumenti;
- nodrošina norādījumus valdībām, nacionālajām cilvēktiesību institūcijām un sabiedrībai turpmākajai rīcībai dažādās jomās, ieskaitot likumdošanu, politiskās nostādnes un programmas; un
- norāda sfēras, kur ir vēlama starptautiskā sadarbība, īpaši caur Apvienoto Nāciju Organizāciju.

Papildus pasākumi pēc periodiskajiem ziņojumiem

Pēc tam, kad komiteja ir izskatījusi ziņojumu un formulējusi savus novērojumus un rekomendācijas, tā var nosūtīt savus atklājumus dažādām specializētājām Apvienoto Nāciju Organizācijas institūcijām, fondiem un programmām, lai veiktu papildus pasākumus tehniskās kooperācijas formā. Apvienoto Nāciju Organizācijā darbojas daudzas institūcijas, kuru pilnvarās ietilpst personu ar invaliditāti tiesību veicinošas darbības, piemēram, UNESCO, Starptautiskā strādnieku organizācija, Pasaules Veselības organizācija, Apvienoto Nāciju Organizācijas attīstības programma (ANO AP) un Apvienoto Nāciju...

...Bērnu Fonds (ANOBF), kā arī Pasaules Banka. Iesaistot šīs un citas organizācijas, dalībvalstis un komisija var palīdzēt nodrošināt, lai periodisko ziņojumu rezultātā tiktu veikti nopietni uzlabojumi personu ar invaliditāti tiesību īstenošanā.

Dalībvalstu konference

Dalībvalstis, kas konvenciju ir ratificējušas, regulāri tiksies dalībvalstu konferencē, lai izskatītu jautājumus, kas ir saistīti ar konvencijas ieviešanu. Pirmā dalībvalstu konference notiks sešus mēnešus pēc tam, kad konvencija stāsies spēkā. Konvencijā nav sīki aprakstīti konferences uzdevumi un funkcijas.

Pārbaudes saraksts parlamentāriešiem

Kā es varu nodrošināt periodisko ziņojumu efektivitāti?

Parlamentāriešiem ir svarīga loma, lai nodrošinātu valdības darbu atbilstoši tās pienākumiem, kas ietverti konvencijā. Parlamentārieši var:

- nodrošināt, lai valdība laicīgi sagatavo sākotnējo un turpmākos ziņojumus.
- pastāvēt uz to, lai ziņojumus veidotu, pilnībā iesaistot personas ar invaliditāti, izmantojot noklausīšanos vai citas līdzīgas konsultatīvas darbības.
- pieprasīt paskaidrojumus no valdības, ja ziņojums ir novēlots un, ja nepieciešams, izmantot parlamentārās procedūras, lai mudinātu valdību pildīt savu pienākumu.
- aktīvi iesaistīties ziņojuma sagatavošanā, piemēram, kā attiecīgās parlamentārās komisijas loceklis.
- nodrošināt, lai ziņojumā tiktu iekļauti visi pasākumi, ko ir veicis parlaments, par labu personām ar invaliditāti.
- nodrošināt, lai ar komisijas novērojumiem tiktu iepazīstināta plaša auditorija.
- mudināt attiecīgās ministrijas ieviest komisijas rekomendācijas.
- izvirzīt jautājumus attiecīgajiem ministriem parlamentā par papildus pasākumu veikšanu, lai novērstu būtiskus šķēršļus konvencijas realizēšanai.
- aktualizēt jautājumus, kas ir ierosināti komisijas novērojumos, ar parlamentāro un sabiedrisko debašu starpniecību.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Citi personu ar invaliditāti tiesību kontroles mehānismi

Visi cilvēktiesību līgumi aizsargā personu ar invaliditāti tiesības, tas nozīmē, ka neatkarīgām ekspertu komisijām, kas izveidotas saskaņā ar citiem Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību līgumiem, arī ir sava loma personu ar invaliditāti tiesību kontrolē katra atsevišķā līguma ietvaros. Piemēram, Cilvēktiesību komisijai ir pilnvaras kontrolēt personu ar invaliditāti pilsoņu un politiskās tiesības tajās valstīs, kas ir pievienojušās Starptautiskajam pilsoņu un politisko tiesību paktam. Bērnu tiesību komisijai ir pilnvaras kontrolēt bērnu ar invaliditāti tiesību realizēšanu.

Konvencijas fakultatīvais protokols

Fakultatīvais protokols ir juridisks dokuments, kas attiecas uz konvenciju. Tajā ietverti jautājumi, kurus konvencija nenosaka vai kurus konvencija nenosaka pietiekošā apmērā. Parasti, lai gan ne vienmēr, tas ir atvērts ratifikācijai vai pievienošanās procedūrai tikai tām valstīm, kas ir pievienojušās pamatdokumentam. Tas ir „fakultatīvs” tādā ziņā, ka dalībvalstīm nav obligāti jāklūst par protokola dalībniecēm, pat ja tās ir pievienojušās pamatdokumentam.

Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām fakultatīvais protokols ievieš divas procedūras, lai veicinātu konvencijas īstenošanu: saskaņošanas procedūru un izmeklēšanas procedūru.

„Fakultatīvais protokols nepārprotami atbalstīs pašreizējo konvencijas kontroles sistēmu. Svarīgi, ka tas palīdzēs noskaidrot, kas ir – un kas nav – prasīts valstīm, tajā pat laikā nodrošinot ietekmīgus līdzekļus personām, kas tiek diskriminētas. Galu galā es ceru, ka fakultatīvais protokols būs solis pretī pārmērīgi neelastīgo tiesību kategoriju likvidēšanai un virzība uz vienotu pilsoņu, kultūras, ekonomisko un sociālo tiesību redzējumu.”

Luīze Arboura, Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstais komisārs cilvēktiesību jautājumos

Saskaņošanas procedūra

Saskaņošanas procedūra ļauj indivīdiem un indivīdu grupām dalībvalstī, kas ir pievienojusies fakultatīvajam protokolam, iesniegt sūdzības komisijai par jautājumiem saistībā ar personu ar invaliditāti tiesībām, ja valsts nepilda kādu no konvencijā noteiktajiem pienākumiem. Šī sūdzība tiek saukta par paziņojumu.. Komisija sūdzību izskatīs, formulēs savu viedokli par paziņojumu un izteiks rekomendācijas, ja tādas būs, kā arī nosūtīs tās attiecīgajai dalībvalstij. Šis viedoklis un rekomendācijas parādīsies komisijas atklātajā ziņojumā Ģenerālajai Asamblejai.

Parasti saskaņošanas procedūras ir „sarakstes” jeb rakstiskās procedūras, citiem vārdiem sakot, ne sūdzības ierosinātājam, nedz dalībvalstij ir jāstājas komisijas priekšā personīgi; visa dokumentu iesniegšana notiek rakstveidā.

Ne visi paziņojumi būs pieņemami. Komisija uzskatīs paziņojumu par nepieņemamu, ja:

- tas ir anonīms;
- tas nepareizi interpretē vai neatbilst konvencijas nosacījumiem;
- vienu un to pašu sūdzību komisija jau ir izskatījusi;

Saskaņošanas procedūra

Saskaņošanas procedūra:

- komiteja saņem sūdzību;
- komiteja izvērtē sūdzības pamatotību. Dažreiz sūdzības pamatotība tiek vērtēta kā sūdzības iemesls, citiem vārdiem sakot, tiek pieņemts lēmums, vai sūdzība ir pamatota (pieļaujama) un tajā pat laikā tiek pieņemts lēmums, vai dalībvalsts ir vai nav pārkāpusi savas saistības (iemesls);
- komiteja iesniedz sūdzību dalībvalstij, nenorādot, no kā tā saņemta;
- sešu mēnešu laikā dalībvalsts iesniedz rakstisku paskaidrojumu vai paziņojumu, skaidrojot situāciju un norādot kādus līdzekļus un/vai soļus, ja tādi būs, tā veiks;
- sūdzības iesniedzējam tiek dota iespēja izteikt komentārus par dalībvalsts paskaidrojumu;
- komiteja var dalībvalstij lūgt veikt pagaidu pasākumus sūdzības iesniedzēja tiesību aizsardzībai;
- komiteja izvērtē sūdzību slēgtā sēdē;
- komiteja ierosina dalībvalstij un sūdzības iesniedzējam priekšlikumus un rekomendācijas, ja tādas ir, un bieži pieprasa dalībvalstīm iesniegt informāciju par veiktajām korektīvajām darbībām;
- komiteja publicē ierosinājumus un rekomendācijas ziņojumā.

Arvien biežāk citas komiteas izmanto saskaņošanas procedūru, lai lūgtu dalībvalstīm ziņot to rīcību attiecībā uz viņu ieteikumiem un rekomendācijām.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

- tā pati sūdzība ir tikusi vai tiek izvērtēta saskaņā ar citu starptautiskās izmeklēšanas procedūru;
- visi iespējamie nacionālie līdzekļi vēl nav izmantoti;
- tas ir nepareizi izveidots vai nav pietiekoši pamatots;
- konstatētie fakti izveidojās un tiesības tika pārkāptas pirms attiecīgā dalībvalsts pievienojās protokolam.

Cilvēktiesību komiteja izvērtē saskaņošanas procedūru

Cilvēktiesību komiteja, kas kontrolē atbilstību Starptautiskajam pilsoņu un politisko tiesību paktam, jau ir izskatījusi saskaņojumu procedūru, kas attiecas uz personu ar invaliditāti tiesībām:

Lietā *Hamiltons pret Jamaiku* (1995) Cilvēktiesību komiteja izvērtēja izturēšanos pret uz nāvi notiesātu personu ar invaliditāti un ieslodzījuma apstākļus šādai personai. Prasītājam bija paralizētas abas kājas, un iekāpšana gultā viņam sagādāja lielas grūtības. Cilvēktiesību komiteja atklāja, ka cietuma pārvalde, neņemot vērā aizturētās personas invaliditāti un neveicot viņam nepieciešamos pielāgojumus, bija pārkāpusi sūdzības iniciatora tiesības uz cilvēcīgiem apstākļiem un cieņu pret sevi. Tādējādi tika pārkāpts pakta 10. panta 1.punktu.

Lietā *Klements Francis pret Jamaiku* (1994) Cilvēktiesību komiteja atzina, ka dalībvalsts nav ņēmusi vērā aizturētās personas, kas bija notiesāta uz nāvi, garīgās veselības stāvokli, kas pasliktinājās, un nav veikusi nepieciešamos pasākumus, lai novērstu viņa psihiatrisko slimību, tādējādi neievērojot upura tiesības saskaņā ar pakta 7. pantu un 10. panta 1. punktu.

Lietā *C. Pret Austrāliju* (1999) Austrālijas varas pārstāvji aizturēja patvēruma meklētāju no Irānas, kamēr tika izvērtēts iesniegums par patvēruma saņemšanu. Cilvēktiesību komiteja atklāja, ka prasītāja ilgstoša aizturēšana, neskatoties uz viņa garīgās veselības stāvokļa pasliktināšanos, bija viņa tiesību pārkāpums saskaņā ar pakta 7. punktu (aizliegums spīdzināt un nežēlīgi, necilvēciski un pazemojoši izturēties). Cilvēktiesību komiteja uzskatīja arī, ka iesniedzēja deportācija uz Irānas Islāma Republiku, kur viņš, visticamāk, nesaņems vienīgās iedarbīgās zāles un nepieciešamo ārstēšanu, veido 7. panta pārkāpumu.

Izmeklēšanas procedūra

Ja komiteja saņem pārbaudītu informāciju par sistemātiskiem Konvencijas pārkāpumiem, kurus izdarījuši dalībvalsts, Komiteja var uzaicināt dalībvalsti sadarboties saņemtās informācijas pārbaudē, iesniedzot paskaidrojumus. Izvērtējot dalībvalsts paskaidrojumus un jebkuru citu pamatotu informāciju, Komiteja var nozīmēt vienu vai vairākus savus dalībniekus veikt izmeklēšanu un sagatavot steidzamu atskaiti. Šāda izmeklēšana var ietvert vizīti uz attiecīgo dalībvalsti, ja tas attaisnojas, un dalībvalsts tam piekrīt. Pēc izmeklēšanā atklāto datu izpētes Komitejai ir jānosūta atklājumi un savi komentāri dalībvalstij, kurai tad sešu mēnešu laikā jāiesniedz savi novērojumi komisijai. Izmeklēšana notiek konfidenciāli un tā jāvada, sadarbojoties ar attiecīgo dalībvalsti, kurā izmeklēšana notiek.

Pēc sešu mēnešu perioda, kurā dalībvalsts var iesniegt savus novērojumus, attiecīgo dalībvalsti var uzaicināt sniegt paskaidrojumus par pasākumiem, kas veikti saistībā ar izmeklēšanā noskaidrotajiem faktiem. Komiteja var pieprasīt dalībvalstij turpmākus paskaidrojumus. Komiteja pēc tam publicēs apkopotu informāciju savā atskaitē Ģenerālajai Asamblejai. Ar attiecīgās dalībvalsts piekrišanu Komiteja var arī publicēt savu pilno atskaiti par izmeklēšanu.

Dalībvalsts, kas ratificējusi fakultatīvo protokolu, var izvēlēties „neiesaistīties” izmeklēšanas procedūrā. Citiem vārdiem sakot, parakstot, ratificējot vai pievienojoties protokolam, dalībvalsts var paziņot, ka tā neatzīst Komitejas kompetenci izmeklēšanas veikšanā. Taču, ja dalībvalsts izvēlas „neiesaistīties” izmeklēšanas procedūrā, visas dalībvalsts institūcijas, kas iesaistītas fakultatīvajā protokolā, atzīst saskaņošanas procedūru.

Vairums starptautisko likumu par cilvēktiesībām ietver saskaņošanas procedūras; dažos paredzēta arī izmeklēšanas procedūra. Visas šīs procedūras zināmā mērā ir saistītas ar personu ar invaliditāti tiesību aizsardzību. Saskaņošanas procedūra ir paredzēta šādos starptautiskos dokumentos²:

- Starptautiskā pakta par civilajām un politiskajām tiesībām fakultatīvais protokols
- Starptautiskā konvencija par visa veida rasistiskās diskriminācijas izskaušanu
- Starptautiskā konvencija pret spīdzināšanu un citu veidu nežēlīgu, nehumānu vai degradējošu attieksmi vai sodu

2 Apvienoto Nāciju Organizācijas dalībvalstis šobrīd izstrādā projektu fakultatīvajam protokolam pie Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. Pašreizējais projekts paredz iekļaut gan saskaņošanas procedūru, gan izmeklēšanas procedūru.

- Fakultatīvais protokols Konvencijai par visa veida diskriminācijas likvidēšanu pret sievietēm
- Starptautiskā konvencija par visu migrējošo strādājošo un viņu ģimenes locekļu aizsardzību.
- Starptautiskā konvencija par visu personu, kas pazūd piespiedu kārtā, aizsardzību (vēl nav stājusies spēkā).

Izmeklēšanas procedūras iekļautas šādos starptautiskos dokumentos:

- Starptautiskā konvencija pret spīdzināšanu un citu veidu nežēlīgu, nehumānu vai degradējošu attieksmi vai sodu
- Fakultatīvais protokols Konvencijai par visa veida diskriminācijas likvidēšanu pret sievietēm

Saskaņošanas procedūras un izmeklēšanas procedūras salīdzinājums

Saskaņošanas procedūra:

- Dod iespēju īpaši apskatīt atsevišķus gadījumus, kad dalībvalsts pārkāpj personu ar invaliditāti tiesības, un nacionālās procedūras nenodrošina situācijas uzlabošanu;
- Dod iespēju personām ar invaliditāti meklēt starptautisku palīdzību, ja viņiem vai viņām tā liegta nacionālā līmenī;
- Ļauj komisijai atklāt nepieciešamību pēc efektīvākiem līdzekļiem nacionālajā līmenī;
- Ļauj komisijai attīstīt jaunu likumdošanas kopu par to, kā labāt veicināt un aizsargāt personu ar invaliditāti tiesības; un
- Palīdz dalībvalstīm identificēt savus pienākumus saskaņā ar Konvenciju un tādējādi palīdz tām izpildīt šos pienākumus.

Izmeklēšanas procedūra:

- Ļauj komisijai sistemātiski pievērst uzmanību personu ar invaliditāti tiesību pārkāpumiem;
- Ļauj komisijai ieteikt pasākumus, ar kuriem cīnīties pret personu ar invaliditāti diskriminēšanu dažādās dalībvalsts struktūrās;
- Dod iespēju komisijai izstrādāt plašu rekomendāciju klāstu, lai nodrošinātu lielāku respektu pret personu ar invaliditāti tiesībām; un
- Ļauj komisijai strādāt ar dalībvalsti, lai likvidētu šķēršļus pilnīgai personu ar invaliditāti tiesību izbaudīšanai.

Starptautiskā konvencija par visu personu, kas pazūd piespiedu kārtā, aizsardzību (vēl nav stājusies spēkā).

Lai gan šie likumi attiecas arī uz personām ar invaliditāti, kas dzīvo dalībvalstīs, kas ratificējušas šīs procedūras, neviens no tiem nepievēršas personu ar invaliditāti tiesībām tiešā veidā; un lai gan visās ar attiecīgajiem likumiem izveidotajās komisijās ir cilvēktiesību eksperti, viņiem ne vienmēr ir zināšanas par cilvēku tiesībām un invaliditāti. Fakultatīvais protokols konvencijai par personu ar invaliditāti tiesībām tādējādi nodrošina procedūras, kas tieši paredzētas personu ar invaliditāti tiesību aizsardzībai.

Pievienšanās fakultatīvajam protokolam

Fakultatīvais protokols mudina dalībvalstis efektīvi ieviest Konvenciju, lai nodrošinātu vietējo palīdzību un likvidētu diskriminējošus likumus un praksi, un tas atspoguļo papildus saistību kopu, kas veidojas, nodrošinot papildus garantijas par dalībvalsts atbildību par saviem pienākumiem saskaņā ar konvenciju.

Fakultatīvais protokols ir dokuments, kuru dalībvalstis izmanto, lai:

- uzlabotu esošos aizsardzības pasākumus personām ar invaliditāti;
- papildinātu esošos aizsardzības pasākumus;
- veicinātu dalībvalsts izpratni par pasākumiem, kādi tai jāveic, lai aizsargātu un veicinātu personu ar invaliditāti tiesības;
- attaisnotu dalībvalsts rīcību gadījumos, kad komisija ir atklājusi, ka pārkāpums nav noticis;
- veicinātu izmaiņas diskriminējošos likumos, politiskajās nostādnēs un praksē; un
- palielinātu sabiedrības apziņu par cilvēktiesībām attiecībā uz personām ar invaliditāti.

Fakultatīvā protokola parakstīšanas un ratificēšanas vai pievienšanās procedūras ir tādas pašas kā konvencijai, lai gan fakultatīvais protokols stāsies spēkā tikai pēc tam, kad 10 dalībvalstis būs to ratificējušas vai tam pievienojušās, turpretim konvencija ir jāratificē vai tai jāpievienojas 20 dalībvalstīm.

4. nodaļā ir aprakstīta konvencijas parakstīšanas, ratificēšanas vai pievienšanās procedūra.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Apvienoto Nāciju Organizācijas sekretariāts, kas atbalsta konvencijas ieviešanu
Personu ar invaliditāti tiesību komisijas darbību atbalstīs Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību
augstā komisāra birojs, kas atrodas Ženēvā, Šveicē. Dalībvalstu konferences organizēšanu atbalstīs
Ekonomikas un sociālo lietu departaments, kas atrodas Ņujorkā.
Kontaktinformāciju skatīt nākošajā lappusē.

UZDEVUMU SARAKSTS PARLAMENTĀRIEŠIEM

Kā es varu veicināt sabiedrības apziņu par fakultatīvo protokolu:

- Noskaidrojiet, vai valdība ir nodomājusi pievienoties šim protokolam, ja nav, pajautājiet kādēļ.
- Izvirziet parlamentā jautājumus par to, kādas darbības ir paredzējusi valdība saistībā ar fakultatīvo protokolu.
- Iesniedziet personīgu prasību par šo jautājumu.
- Veiciniet parlamentārās debates par fakultatīvo protokolu.
- Aktualizējiet sabiedrības viedokli, izmantojot organizētas sabiedriskās kampaņas un debates televīzijā, radio un drukātajos plašsaziņas līdzekļos, kā arī publiskās sanāksmēs.
- Nodrošiniet, lai fakultatīvo protokolu iztulkotu nacionālajā valodā(s) un tas būtu pieejams visai sabiedrībai.
- Nodrošiniet, lai fakultatīvais protokols un vienkārši uztverama informācija par tā procedūrām būtu pieejama nacionālajās valodās un personām ar invaliditāti pieejamā formātā.
- Organizējiet un iesaistieties praktiskajos vai informatīvajos semināros par fakultatīvo protokolu parlamentāriešiem, valdības un sabiedrības pārstāvjiem.
- Vienojieties ar cilvēktiesību organizācijām un organizācijām, kas pārstāv personas ar invaliditāti.
- Izmantojiet Starptautisko personu ar invaliditāti dienu (3.decembris) kā gadījumu, lai veicinātu fakultatīvā protokola parakstīšanu un ratificēšanu.
- Iedrošiniet personas ar invaliditāti, kuru tiesības tiek pārkāptas, izmantot fakultatīvo protokolu.

3.NODAĻA: KONVENCIJAS IEVĒROŠANAS KONTROLE UN FAKULTATĪVAIS PROTOKOLS

Kontaktinformācija:

Personu ar invaliditāti tiesību komisija

Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību augstā komisāra birojs
UNOG-OHCHR
1211 Geneva 10
SWITZERLAND
E-pasts: crpd@ohchr.org

(Lūdzam sarakstes tēmas sadaļā norādīt "Informācijas pieprasījums")

Dalībvalstu konference

Personu ar invaliditāti tiesību konvencijas sekretariāts
Ekonomisko un sociālo lietu departaments
Two United Nations Plaza
New York, NY, 10017
United States of America
Fakss: +1-212-963-0111
E-pasts: enable@un.org

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

CETURTĀ NODAĻA

Pievienšanās konvencijai un fakultatīvajam protokolam

Veids, kādā starptautisks līgums tiek iekļauts nacionālajā likumdošanā, atšķiras dažādās dalībvalstīs atkarībā no tās parlamentārās sistēmas un procedūrām. Tomēr visos gadījumos dalībvalstīm ir jāveic vairāki soļi, lai kļūtu par konvencijas un fakultatīvā protokola dalībniecēm. Šie pasākumi ir standartizēti atbilstoši starptautiskajai likumdošanai.

Pievienšanās konvencijai

Vienošānās parakstīšana

Dalībvalsts kļūst par konvencijas un fakultatīvā protokola dalībnieci, parakstot un ratificējot kādu no šiem dokumentiem vai pievienojoties tiem. Reģionālā integrācijas organizācija kļūst par konvencijas un fakultatīvā protokola dalībnieci, parakstot un oficiāli apstiprinot savu nolūku vai pievienojoties šiem dokumentiem. Lai parakstītu un ratificētu fakultatīvo protokolu, vispirms ir jāratificē konvencija.

Pirmais solis pievienošānās procesā ir vienošanās parakstīšana. Dalībvalstis un reģionālās integrācijas organizācijas, piemēram, Eiropas Savienība, var parakstīt konvenciju. Jebkura paraksttiesīga dalībvalsts vai reģionālās integrācijas organizācija, kas parakstījusi konvenciju, var arī parakstīt fakultatīvo protokolu. Nekāda iepriekšēja parakstīšanās nav nepieciešama, ja dalībvalsts pievienojas konvencijai un fakultatīvajam protokolam.

Dalībvalsts var parakstīt konvenciju un fakultatīvo protokolu jebkurā laikā. Parakstīšana ir jāsaskaņo ar Juridisko lietu biroju Apvienoto Nāciju Organizācijas centrālajā mītnē Ņujorkā. Dažas vienošanās nepieļauj nenoteiktu parakstīšanas periodu, bet šīs konvencijas un fakultatīvā protokola parakstīšanas laiks ir nenoteikts.

Kas var parakstīt konvenciju vai fakultatīvo protokolu?

Dalībvalsts vārdā parakstīt vienošanos ir tiesīgi valstu vadītāji, valdību vadītāji vai ārlietu ministri, neuzrādot pilnvaru šim uzdevumam.

Citiem pārstāvjiem, kas parakstīs vienošanos, ir jābūt pilnvarai, ko izdevusi kāda no augstāk minētajām personām, kurā skaidri izteikta atļauja attiecīgajai personai parakstīt konvenciju vai fakultatīvo protokolu.

Dalībvalstīm vai reģionālajām integrācijas organizācijām, kas vēlas parakstīt konvenciju un/vai fakultatīvo protokolu ar pārstāvja starpniecību, jau iepriekš ir jāiesniedz nepieciešamo pilnvaru kopijas, nosūtot uz šādu adresi:

Treaty Section (vienošanās sektors)
Office of Legal Affairs (Juridisko lietu birojs)
United Nations Headquarters (Apvienoto Nāciju Organizācijas galvenā mītne)
New York, New York (Ņujorkas pilsēta, Ņujorka)
United States of America (Amerikas Savienotās Valstis)
Tālrunis: +1 212 963 50 47
Fakss: +1 212 963 36 93
E-pasts: treaty@un.org

Ko nozīmē – parakstīt vienošanos

Konvencija un fakultatīvais protokols piedāvā vienkāršu parakstīšanas kārtību. Tas nozīmē, ka dalībvalstij vai reģionālajai integrācijas organizācijai, kas paraksta šos dokumentus, nav juridisku pienākumu uzreiz pēc vienošanās parakstīšanas. Tomēr, ar konvencijas vai fakultatīvā protokola parakstīšanu, dalībvalstis vai reģionālās integrācijas organizācijas izsaka savu nolūku pēc kāda laika izpildīt darbības, kuras pieprasa vienošanās. Parakstīšana arī nosaka pienākumu atturēties no likumiem, kas ir pretrunā ar vienošanās mērķi un nolūku laikā starp parakstīšanu un ratifikāciju vai pievienošanos.

Uzņemties saistības

Lai kļūtu par konvencijas un fakultatīvā protokola dalībnieci, dalībvalstij ir jāparāda, veicot kādu noteiktu darbību, sava piekrišana uzņemties juridiskās tiesības un pienākumus, kas ir ietverti šajos divos dokumentos. Citiem vārdiem sakot, tai ir jāizsaka piekrišana uzņemties konvencijā un fakultatīvajā protokolā noteiktās saistības.

Saskaņā ar konvenciju un fakultatīvo protokolu dalībvalstis var izteikt piekrišanu vairākos veidos:

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

- Ratifikācija (dalībvalstīm)
- Pievienošanās (dalībvalstīm un reģionālajām integrācijas organizācijām)
- Oficiāls apstiprinājums (reģionālajām integrācijas organizācijām).

Konvencijas un fakultatīvā protokola saistību uzņemšanās ir darbība, ar kuru dalībvalsts parāda savu vēlmi uzņemties juridiskos pienākumus, kurus paredz šie dokumenti.

Ratifikācijas process

- Ratifikācija starptautiskajā līmenī
Konvencija un fakultatīvais protokols pieprasa dalībvalstīm ratifikāciju apstiprināt ar parakstu. Ratificējot dokumentus starptautiskajā līmenī, vienošanās kļūst dalībvalstij juridiski saistoša.
- Ratifikācija nacionālajā līmenī
Ratifikācija starptautiskajā līmenī atšķiras no ratifikācijas nacionālajā līmenī. Nacionālajā līmenī dalībvalstij varētu būt jāratificē vienošanās atbilstoši saviem konstitucionālajiem vai juridiskajiem noteikumiem, pirms tā piekrīt starptautiskām saistībām. Piemēram, konstitūcija varētu pieprasīt parlamentam izskatīt konvencijas noteikumus un lemt par ratifikāciju pirms tiek veiktas jebkādas starptautiska līmeņa darbības, kas liktu dalībvalstij uzņemties vienošanās saistības. Tomēr ar ratifikāciju tikai nacionālajā līmenī nepietiek, lai izteiktu dalībvalsts nolūku uzņemties juridiskas saistības starptautiskā līmenī. Tādēļ vēl ir nepieciešama starptautiskā ratifikācija neatkarīgi no nacionālajām procedūrām.

Reģionālo integrācijas organizāciju ratifikācija

Konvencija un fakultatīvais protokols ļauj reģionālajām integrācijas organizācijām, tādām kā Eiropas Savienība, izteikt piekrišanu Konvencijai vai fakultatīvajam protokolam ar parakstu vai „oficiālu apstiprinājumu”. Oficiālam apstiprinājumam ir tāds pats praktiskais rezultāts kā ratifikācijai. Tādējādi, izsakot oficiālu apstiprinājumu, reģionālajai integrācijas organizācijai konvencija un/vai fakultatīvais protokols kļūst juridiski saistoši.

Pievienošanās

dalībvalsts vai reģionālā organizācija var pievienoties konvencijai vai fakultatīvajam protokolam, nododot glabāšanā pievienošanās dokumentu pie Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsekretāra.

4.NODAĻA: PIEVIENOŠANĀS KONVENCIJAI UN FAKULTATĪVAJAM PROTOKOLAM

Atšķirības starp parakstīšanu, ratificēšanu, oficiālu apstiprināšanu un pievienošanu

- **Parakstīšana** norāda dalībvalsts nolūku veikt pasākumus, lai paustu tās piekrišanu vēlāk pievienoties konvencijai un/vai fakultatīvajam protokolam. Parakstīšana uzliek arī saistības atturēties veikt darbības, kas būtu pretrunā ar vienošanās priekšmetu un nolūku periodā starp parakstīšanu un piekrišanu pievienoties.
- **Ratifikācija** uzliek valstij juridiskas saistības ieviest konvenciju un/vai fakultatīvo protokolu, saglabājot spēkā esošas tiesības, izņēmumus un paziņojumus.
- **Oficiāla piekrišana** uzliek juridiskas saistības reģionālajai integrācijas organizācijai ieviest konvenciju un/vai fakultatīvo protokolu.
- **Pievienošanās** uzliek juridiskas saistības valstij vai reģionālajai integrācijas organizācijai ieviest konvenciju un/vai fakultatīvo protokolu.

Pievienošanās veido tādu pašu juridisko statusu kā ratifikācija, kaut gan pirms ratifikācijas ir jāveic parakstīšana, lai izveidotu juridiskās saistības atbilstoši starptautiskajai likumdošanai, bet, lai pievienotos, ir nepieciešams tikai viens solis, tas ir – pievienošanās dokumenta nodošana glabāšanā.

Ratifikācija, oficiāla apstiprināšana vai pievienošanās

Kad dalībvalsts vēlas ratificēt konvenciju vai fakultatīvo protokolu vai pievienoties tiem, vai reģionālā integrācijas organizācija vēlas oficiāli apstiprināt vai pievienoties šiem dokumentiem, dalībvalstij vai reģionālajai integrācijas organizācijai ir jāveic ratifikācija, oficiāla apstiprināšana vai pievienošanās, šos dokumentus paraksta dalībvalsts vadītājs, valdības vadītājs vai ārlietu ministrs. Šiem dokumentiem nav noteikta obligāta forma, taču tajos ir jāiekļauj:

- konvencijas un/vai fakultatīvā protokola datums un noslēgšanas vieta;
- personas, kas paraksta dokumentu, pilns vārds un uzvārds, kā arī amats;
- Nepārprotama valdības nolūka izteikšana dalībvalsts vārdā uzskatīt konvenciju un/vai fakultatīvo protokolu par saistošu un uzņemties ievērot un ieviest to nosacījumus;

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

- dalībvalsts vadītāja, valdības vadītāja, ārlietu ministra vai citas attiecīgajā brīdī šādu amatu ieņemošas personas vai personas, kas pilnībā pilnvarota šim nolūkam ar augstāk minēto personu pilnvaru, paraksts (tikai oficiālā zīmoga izmantošana nav pietiekoša)

Ratifikācija, oficiāla apstiprināšana vai pievienošanās ir spēkā tikai, kad dalībvalsts vai reģionālā integrācijas iestāde nodod šos dokumentus glabāšanā pie Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretāra Apvienoto Nāciju Organizācijas galvenajā mītnē Ņujorkā.

Dalībvalstīm vai reģionālajām iestādēm ir jānogādā šie dokumenti uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Vienošanas sektoru, lai nodrošinātu nekavējošu procesa virzību. (Vienošanās sektora kontaktinformāciju skatīt iepriekš).

Kad iespējams, dalībvalsts vai reģionālā integrācijas organizācija nodrošina tulkojumus angļu un/vai franču valodās tiem dokumentiem, kas ir sastādīti citās valodās. Tas palīdzēs nodrošināt ātrāku dokumentu apstrādi.

Parlamenta loma ratifikācijas procesā

Parlamentiem ir nozīmīga loma ratifikācijas procesā. Ja izpildvaras amatpersonas – dalībvalsts vadītājs, valdības vadītājs vai ārlietu ministrs – paraksta un ratificē vienošanos, vairumā dalībvalstu galīgo lēmumu par ratifikāciju pieņem parlaments, kuram ir jāapstiprina ratifikācija. Tā tas noteikti notiek dalībvalstīs ar civillikuma tradīcijām. Tomēr vairumā dalībvalstu, kur pastāv vispārējo tiesību tradīcijas, vienošanās noslēgšanas pilnvaras parasti ir izpildvaras amatpersonām, un parlamenta loma ratifikācijas procesā ir ierobežotāka. Tā kā starptautisko vienošanos skaits palielinās un aptver arvien plašāku tematu loku, kas nepārprotami skar vietējos likumus un politiku, parlamentiem visās dalībvalstīs ir lielāka interese izpildvaras amatpersonu prerogatīvo vienošanos noslēgšanā. Skatīt uzdevumu sarakstu šīs nodaļas beigās, kur redzamas parlamentāriešu iespējamās darbības šajā sakarībā.

Kad konvencija un fakultatīvais protokols stājas spēkā

Spēkā stāšanās brīdī katrs no šiem dokumentiem – konvencija un fakultatīvais protokols – kļūst juridiski saistoši dalībvalstij. Ir iespējams, ka konvencija un fakultatīvais protokols stāsies spēkā divos atšķirīgos datumos, jo katram no šiem instrumentiem ir atšķirīgi spēkā stāšanās procesi:

Parlamenta loma ratifikācijas procesā

Parlamentu loma ratifikācijas procesā dažādās dalībvalstīs ir atšķirīga. Austrālijā parlaments izskata valdības darbības vienošanās apstiprināšanai. Saskaņā ar šo praksi jebkura darbība, kas attiecas uz vienošanos, piemēram, ratifikācija, tiek paredzēta parlamenta darba kārtībā vismaz 15 darba dienas pirms valdība var izpildīt attiecīgo darbību. Kad jautājums apspriests parlamentā, paredzamās vienošanās tekstam tiek veikta nacionālo interešu analīze (NIA), kas paskaidro, kāpēc valdība uzskata par pareizu to parakstīt. NIA ietver informāciju, kas saistīta ar:

- ierosinātās vienošanās ekonomisko, vides, sociālo un kulturālo ietekmi;
- pienākumus, kurus uzliek vienošanās;
- to kā vienošanās tiks ieviesta dalībvalstī;
- finanšu izmaksām, kas saistītas ar vienošanās ieviešanu un tās nosacījumu realizēšanu; un
- konsultācijām, kas veiktas ar dalībvalsts, ražošanas un sabiedrības grupām un citām ieinteresētajām personām.

Vienošanās komisija izskata NIA un citus saistītos materiālus, tad publicē savas atskaites nacionālajā presē un savā tīmekļa vietnē, uzaicinot iesniegt komentārus ikvienu ieinteresēto personu. Komisija ikdienā organizē publiskas noklausīšanas un iesniedz atskaiti parlamentam, atskaitē iekļauti padomi par to, vai Austrālijai vajadzētu ratificēt vienošanos vai veikt kādas citas darbības šajā saistībā.

Austrālijā valdība vēl var izlemt, vai ratificēt vienošanos, pat, ja vienošanās komisija ir rekomendējusi to nedarīt – un otrādi, neratificēt vienošanos, ja komisija piekritusi tās ratifikācijai. Tomēr procedūrā nav ietverta nozīmīga sabiedrības un parlamenta veikta pārbaude saistībā ar valdības lēmumu par starptautiskās vienošanās ratifikāciju.

....

- Konvencija stājas spēkā 30. dienā pēc 20. ratifikācijas vai pievienošanās dokumenta nodošanas glabāšanā.
- Fakultatīvais protokols stājas spēkā 30. dienā pēc 10. ratifikācijas vai pievienošanās dokumenta nodošanas glabāšanā.

Kad konvencija un fakultatīvais protokols ir stājušies spēkā starptautiskā līmenī, nacionālā līmenī un reģionālā līmenī katrā ratifikācijas dalībvalstī vai reģionālajā integrācijas organizācijā, konvencija stājas spēkā 30

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

dienas pēc tās ratifikācijas dokumenta nodošanas glabāšanā.

Sīkāku informāciju par ratifikācijas procesu skatīt Juridisko lietu biroja tīmekļa vietnē:
<http://untreaty.un.org>

Konvencijas un fakultatīvā protokola izņēmumi

Izņēmumi ir paziņojums, kas apliecina iespējas nepieļaut vai izmainīt kāda vienošanās nosacījuma juridisko rezultātu attiecībā uz noteiktu dalībvalsti vai reģionālo integrācijas organizāciju. Apgalvojumu var nosaukt par „izņēmumu”, „paziņojumu”, „izpratni”, „skaidrojošu paziņojumu” vai „skaidrojošu apgalvojumu”. Neatkarīgi no piešķirtā nosaukuma jebkurš apgalvojums, kas izslēdz vai maina vienošanās juridiskās ietekmes rezultātu, ir izņēmums. Izņēmums var ļaut dalībvalstij vai reģionālajai integrācijas iestādei, kas citādi nevēlētos vai nespētu piedalīties konvencijā vai fakultatīvajā protokolā, tajās tomēr iesaistīties.

Dalībvalstis vai reģionālās integrācijas organizācijas var veikt izņēmumus parakstot, ratificējot, oficiāli apstiprinot vai pievienojoties Konvencijai vai fakultatīvajam protokolam. Kad izņēmums ir veikts vienlaicīgi ar parakstīšanu, tam ir deklaratīvs raksturs, un tas ir oficiāli jāapstiprina rakstiski, dalībvalstij izsakot piekrišanu uzņemties saistības.

Dalībvalstis vai reģionālās integrācijas organizācijas var izdarīt izņēmumus pēc ratifikācijas, oficiālas apstiprināšanas vai pievienošanās.

Neatļauti izņēmumi

Izņēmumi ir iespējami gan konvencijai, gan fakultatīvajam protokolam. Nav atļauti izņēmumi, kas neatbilst konvencijas vai fakultatīvā protokola priekšmetam vai nolūkam.

Iebildumi pret izņēmumiem

Kad par izņēmumu ir informētas pārējās dalībvalstis, tās var izteikt iebildumus pret to 12 mēnešu laikā, sākot ar dienu, kad paziņojums par to tika nodots glabāšanā vai no datuma, kad dalībvalsts vai reģionālās integrācijas organizācija izteica savu piekrišanu uzņemties vienošanās saistības (no tā datuma, kas ir vēlākais).

Kad dalībvalsts izsaka iebildumu par izņēmumu ģenerālsekretāram pēc 12 mēnešu perioda beigām, ģenerālsekretārs informē dalībvalsti par to kā par „informatīvu” iebildumu.

4.NODAĻA: PIEVIENOŠANĀS KONVENCIJAI UN FAKULTATĪVAJAM PROTOKOLAM

Parasti, kad dalībvalsts vai reģionālā integrācijas organizācija formulē izņēmumu, tas ir jānorāda ratifikācijas, oficiālā apstiprinājuma vai pievienošanās dokumentā vai jāpievieno tiem kā atsevišķs pielikums, kuru paraksta dalībvalsts vadītājs, valdības vadītājs vai ārlietu ministrs, vai arī persona, kurai kāda no iepriekš minētajām amatpersonām izsniegusi pilnvaras veikt šo uzdevumu.

Kad Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs saņem izņēmuma dokumentu, ģenerālsēkretārs informē pārējās dalībvalstis – parasti pa elektronisko pastu saņemšanas dienā. Kad ģenerālsēkretārs saņem izņēmuma dokumentu pēc ratifikācijas, oficiālas apstiprināšanas vai pievienošanās dokumenta nodošanas glabāšanā, un šis izņēmums atbilst visām oficiālajām prasībām, kas aprakstītas zemāk, ģenerālsēkretārs izsūta izņēmuma dokumentu visām iesaistītajām dalībvalstīm.

Izņēmumu mainīšana un atcelšana

Esošu izņēmumu ir iespējams mainīt. Mainīšanas rezultātā izņēmumu var atcelt daļēji, izveidot jaunus izņēmumus noteiktiem nosacījumiem vai vēl neesošus juridiskos rezultātus noteiktiem nosacījumiem. Pēdējās izmaiņas ir līdzīgas jaunam izņēmumam. Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs izsūta šīs izmaiņas un nosaka 12 mēnešu periodu, kura laikā citas dalībvalstis var apstrīdēt izņēmumus. Ja iebildumu nav, ģenerālsēkretārs pieņem izņēmumu. Ja iebildumi izteikti, izņēmums nav spēkā.

Dalībvalsts vai reģionālā integrācijas organizācija jebkurā laikā var atkāpties no jebkura izņēmuma, kuru tā izveidojusi konvencijai vai fakultatīvajam protokolam. Atkāpšanās ir jānoformē rakstiski, to paraksta dalībvalsts vadītājs, valdības vadītājs, ārlietu ministrs vai persona, kurai šim nolūkam kāda no minētajām amatpersonām izsniegusi pilnvaru. Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs izsūta paziņojumu par atkāpšanos no izņēmuma visām iesaistītajām dalībvalstīm.

Konvencijas un fakultatīvā protokola paziņojumi

Konvencijas un fakultatīvā protokola paziņojumu veidi

Saskaņā ar konvenciju dalībvalstis var veikt paziņojumus tikai skaidrojošā formā. Saskaņā ar fakultatīvo protokolu dalībvalstis var veidot skaidrojošus un fakultatīvus paziņojumus.

- Skaidrojoši paziņojumi

Dalībvalsts vai reģionālā integrācijas organizācija var arī izteikt paziņojumu par savu izpratni par kādu noteiktu vienošanās nosacījumu vai tā interpretāciju.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Šādu izteikumus sauc par „paziņojumiem” vai „skaidrojošiem paziņojumiem”. Atšķirībā no izņēmumiem, šādu paziņojumu mērķis nav atcelt vai mainīt vienošanās juridisko rezultātu. Paziņojuma nolūks ir izskaidrot atsevišķu vienošanās noteikumu nozīmi.

- Fakultatīvie (neobligāts) paziņojumi

Fakultatīvais protokols pieļauj papildus paziņojuma veidu. Tas nosaka divas procedūras: sistēmu, kas ļauj indivīdiem izteikt sūdzību Personu ar invaliditāti tiesību komitejai par konvencijas pārkāpumu (saskaņošanas procedūra), un sistēmu, kas ļauj komitejai veikt izmeklēšanu, kad tā saņem pamatotu informāciju par pārkāpumu vai sistemātisku konvencijas tiesību pārkāpšanu, ko veikusi dalībvalsts (izmeklēšanas procedūra).

Dalībvalstis un reģionālās integrācijas organizācijas, kas ratificē fakultatīvo protokolu, parakstīšanas, ratifikācijas vai pievienošanās brīdī var paziņot, ka tās neatzīst komitejas kompetenci izmeklēšanu veikšanai.

Konvencijas paziņojumi

Paziņojumus parasti nodod glabāšanā parakstīšanas brīdī vai laikā, kad glabāšanā tiek nodoti ratifikācijas, oficiāla apstiprinājuma vai pievienošanās dokumenti.

Skaidrojošajiem paziņojumiem nav tāda juridiska rezultāta, kas būtu līdzīgs izņēmumam, un tāpēc tie nav jāparaksta oficiālai izpildvaras amatpersonai, ja vien skaidrojošo paziņojumu nepārprotami izteikusi attiecīgā dalībvalsts. Tomēr vēlams, lai šādu deklarāciju parakstītu dalībvalsts vadītājs, valdības vadītājs vai ārlietu ministrs, vai arī persona, kurai minētās izpildvaras amatpersonas šim nolūkam piešķirušas pilnvaras. Tā kā fakultatīvie paziņojumi juridiski ietekmē dalībvalstis vai reģionālās integrācijas organizācijas, kas tās izsaka, tās paraksta dalībvalsts vadītājs, valdības vadītājs, ārlietu ministrs vai persona, kurai minētās izpildvaras amatpersonas šim nolūkam piešķirušas pilnvaras.

Kad Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs saņem paziņojumu, viņš/viņa paziņo tā tekstu visām iesaistītajām dalībvalstīm, nosūtot elektroniskā pasta ziņojumu, un ļaujot šīm dalībvalstīm nonākt pie saviem secinājumiem par paziņojuma statusu.

Paziņojums, kas veido izņēmumu, kas neatbilst

konvencijas vai fakultatīvā protokola priekšmetam vai nolūkam, ir aizliegts. Ja veidojas šādas situācijas, dalībvalsts var ziņot Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsekretāram par savu iebildumu. Ģenerālsekretārs informē par visiem saņemtajiem iebildumiem. Iebildumi par paziņojumiem parasti ir par to, vai paziņojums ir skaidrojošs vai tomēr veido izņēmumu, kas mainīs vienošanās juridisko rezultātu. Protestu izsakošā dalībvalsts dažkārt pieprasa paskaidrojumu dalībvalstij, kas izteikusi paziņojumu. Šādā gadījumā, ja paziņojumu izteikusī dalībvalsts piekrīt, ka tā noformējusi izņēmumu nevis paziņojumu, tā var atkāpties no izņēmuma vai apstiprināt, ka tās izteikums ir tikai paziņojums.

Tāpat kā izņēmumus arī paziņojumus var mainīt un atsaukt.

Konvencija un tajā neiesaistītās valstis

Ideālā gadījumā valstīm vajadzētu ratificēt konvenciju un fakultatīvo protokolu, lai nodrošinātu optimālu personu ar invaliditāti tiesību ievērošanu attiecīgajās dalībvalstīs. Ja dalībvalsts nepievienojas konvencijai un fakultatīvajam protokolam, konvencijas nosacījumi tomēr ir būtiski. Konvencijas pieņemšana bez Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālās asamblējas norāda, ka starptautiskā sabiedrība atzīst nepieciešamību veicināt un sargāt personu ar invaliditāti tiesības. Visbeidzot konvencijai ir morāls pamatojums, un to var izmantot kā vadlīnijas dalībvalstīs un pat ierosināt reformu, ja dalībvalsts politiskā griba pievienoties konvencijai nav pietiekoša. Kad valdība izlemj veikt likumu reformu, parlamentārieši var izmantot konvenciju kā starptautiski atzītu standartu, saskaņā ar kuru var pārskatīt nacionālo likumdošanu un politiskās nostādnes. Konvenciju var arī izmantot kā paraugu jaunu likumu izstrādei.

Dalībvalstīm ir pienākums veicināt un aizsargāt cilvēktiesības, tostarp personu ar invaliditāti tiesības, saskaņā ar citām starptautiskajām cilvēktiesību vienošanām un saskaņā ar vispārējo starptautisko likumu. Piemēram, visas dalībvalstis ir ratificējušas vismaz vienu pamata cilvēktiesību vienošanos, kas nozīmē, ka visas dalībvalstis ir piekritušas aizliegt diskrimināciju, ieskaitot diskrimināciju pret personām ar invaliditāti. Dalībvalstīm ir arī pienākums respektēt parasto starptautisko cilvēktiesību likumu un kategoriskās starptautiskā likuma normas, piemēram, spīdzināšanas aizliegumu.

Piezīme:

Šīs nodaļas saturs ir adaptēts atbilstoši „Vienošanās rokasgrāmatas,” 3. daļai, Apvienoto Nāciju Organizācijas Juridisko lietu birojs. Šī grāmata pieejama: <http://untreaty.un.org/English/TreatyHandbook/hbframeset.htm>

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Kā es varu palīdzēt nodrošināt, lai valdība paraksta un ratificē vai pievienojas konvencijai un fakultatīvajam protokolam:

Pārbaudiet, vai jūsu valdība ir paredzējusi parakstīt un ratificēt konvenciju un fakultatīvo protokolu.

Ja nē, izmantojiet parlamenta procedūru, lai noteiktu šādas bezdarbības iemeslus un ierosinātu valdībai uzsākt parakstīšanas un ratifikācijas procesu nekavējoties. Piemēram, uzdodiet mutisku vai rakstisku jautājumu savai valdībai, lai noteiktu, vai tā ir paredzējusi ratificēt konvenciju, vai noskaidrotu bezdarbības iemeslus.

Izvērtējiet iespēju iesniegt personīgu ierosinājumu par šo tematu.

Ierosiniet parlamenta debates par šo jautājumu.

Veiciniet sabiedrības viedokļa izpaušanu ar sabiedriskajām kampaņām un informācijas izplatīšanu.

Ja parakstīšanas process ir uzsākts, pārbaudiet, vai valdība nolēmusi noteikt izņēmumus konvencijai vai fakultatīvajam protokolam, ja tā, tad noskaidrojiet, vai izņēmumi ir nepieciešami un atbilst konvencijas vai fakultatīvā protokola priekšmetam vai nolūkam. Ja secināt, ka izņēmumi nav pamatoti, rīkojieties, lai valdība mainītu savu nostāju.

Ja notikusi ratifikācija, pārbaudiet, vai jūsu valdības noteiktie izņēmumi ir spēkā, un vai tie joprojām ir nepieciešami. Ja secināt, ka tā nav, uzsāciet to atsaukšanu.

Pārliecinieties, ka amatpersonas, dalībvalsts pārstāvji un sabiedrība kopumā apzinās, ka dalībvalsts ir ratificējusi konvenciju un fakultatīvo protokolu vai pievienojusies tiem.

Ja jūsu dalībvalsts ir ratificējusi konvenciju vai piekritusi tai, bet nav vēl ratificējusi fakultatīvo protokolu, noskaidrojiet, kāpēc tā noticis un rīkojieties, lai nodrošinātu, ka fakultatīvā protokola ratificēšanas šķēršļi tiktu novērsti vai laboti, kā arī ierosiniet tūlītēju fakultatīvā protokola ratifikāciju.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

PIEKTĀ NODAĻA

Nacionālā likumdošana un konvencija

Starptautiskās likumdošanas pamatprincips ir tāds, ka katrs dalībvalsts, kas noslēdz starptautisku vienošanos, nodrošina, lai vietējā likumdošana un prakse atbilst starptautiskās vienošanās nosacījumiem. Dažos gadījumos vienošanās sniedz vispārējas norādes veicamajiem pasākumiem. Citos – tā ietver specifiskus nosacījumus. Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām ietver abu veidu nosacījumus. Tādējādi parlamentam ir būtiska loma konvencijā noteikto juridisko pasākumu īstenošanā.

Daudzi konvencijas nosacījumi ir formulēti līdzīgi kā citu cilvēktiesību vienošanos nosacījumi, vai to priekšmeti ir līdzīgi. Būtu lietderīgi izpētīt, kā ieviestas šīs līdzīgās vienošanās, lai noteiktu pasākumus, kas nepieciešami, lai ieviestu Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām.

Konvencijas iekļaušana nacionālajā likumdošanā

Parakstīšanas un ratificēšanas nozīme

4. nodaļā detalizēti aprakstīts konvencijas un fakultatīvā protokola parakstīšanas un ratificēšanas process un nozīme. Izskatot juridiskos pasākumus, kas paredzēti konvencijas ieviešanas nodrošināšanai, ir jāatceras, ka:

- Starp konvencijas vai fakultatīvā protokola parakstīšanu un šo instrumentu ratificēšanu nav noteikts laika ierobežojums;

- Konvencijas vai fakultatīvā protokola parakstīšana uzliek dalībvalstij pienākumu atturēties no likumu pieņemšanas, kas ir pretrunā ar kāda no šo dokumentu priekšmetiem vai nosacījumiem; un
- Konvencijas vai fakultatīvā protokola ratifikācija uzliek vismaz vienu pienākumu – pieņemt šos dokumentus kā saistošus un veikt to nosacījumus pēc iespējas labāk.

Viens no galvenajiem pienākumiem, kas ietverts konvencijā ir – nacionālai likumdošanai jāgarantē konvencijā uzskaitīto tiesību izmantošanas iespēja. Parlamenta locekļiem ir jānosaka vislabākais veids, kā ieviest konvencijas garantētās tiesības nacionālajā likumdošanā. Izvēlēta metode būs atšķirīga atkarībā no konstitucionālajām un juridiskajām sistēmām atsevišķās dalībvalstīs:

- Dažās dalībvalstīs pēc starptautiskās ratifikācijas...

“ Uganda bija viena no 82 dalībvalstīm, kas parakstīja konvenciju 30.martā, šobrīd dalībvalsts gatavojas ratifikācijas procesam. Kad konvencija tiks ieviesta, tā būs nozīmīgs solis izmaiņām personu ar invaliditāti cilvēktiesību modelī, tajā būs ietverti cieņas, nediskriminējoši, iesaistīšanās, respekta, vienlīdzības un pieejamības principi, un tā izvirzīs priekšplānā personu ar invaliditāti tiesības un attieksies uz visiem cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.”

James Mwandha, bijušais MP (Uganda)

Darbības, kas nodrošina, lai jaunie un pārskatītie likumi atbilstu konvencijai

Valdībām būtu lietderīgi izveidot jaunu vai pārveidot esošu institūciju, piemēram, vienlīdzības komisiju, nacionālo cilvēktiesību institūciju vai personu ar invaliditāti tiesību komisiju, kas vadītu visaptverošu likumdošanas izskatīšanu. Šajā procesā būtu jāveic:

- Ekspertu piesaiste no valdības institūcijām un ministrijām, sabiedrības un cilvēkiem ar speciālām vajadzībām un viņu pārstāvošajām organizācijām;
- Likumdošanas izskatīšanas termiņplāna izveide un kontrole; un
- Parlamentārās komisijas izveide; šī komisija kontrolētu procesu un sistemātiski, rūpīgi izskatītu jebkuru juridisku priekšlikumu, lai nodrošinātu tā atbilstību konvencijai.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

... konvenciju var automātiski iekļaut nacionālajā likumdošanā. Citiem vārdiem sakot, konvenciju var ieviest tieši nacionālajās tiesās vai citās iestādēs, kas praktiski atbild par konvencijas realizēšanu. ...

Konstitucionālās vienlīdzības garantijas personām ar invaliditāti

Kanādas Pamattiesību un brīvības hartas 15.nodaļa (1982) nosaka: „Katrai personai ir vienlīdzīgas tiesības likuma priekšā un ir tiesības uz vienlīdzīgu aizsardzību un vienlīdzīgiem ieguvumiem no likumiem bez diskriminācijas, un it īpaši bez diskriminācijas, kas pamatota uz personas rasi, nacionālo vai etnisko izcelsmi, ādas krāsu, reliģiju, dzimumu vai mentālo vai fizisko invaliditāti.”

Kīnas Tautas Republikas konstitūcijas 3. punkts nosaka: „personām ar invaliditāti ir tādas pašas tiesības kā citiem pilsoņiem politiskajā, kultūras un sociālajā jomā, kā arī tiesības uz ģimenes dzīvi” un ka „ir aizliegts diskriminēt, apvainot vai apdraudēt personas ar invaliditāti”.

Vācijas Federatīvās Republikas pamatlikuma 3.punkts nosaka, ka visas personas ir vienlīdzīgas likuma priekšā, un nevienu personu nedrīkst diskriminēt invaliditātes dēļ.

Fidži konstitūcijas 38.daļa (Papildinājums) (1997.) nosaka, ka : „personu nedrīkst netaisnīgi diskriminēt tieši vai netieši dēļ viņa vai viņas faktiskajām vai iedomātajām īpašībām vai apstākļiem, ieskaitot ... invaliditāti.”

Ugandas konstitūcija (1995.) tika sastādīta piedaloties vairākām sabiedrības grupām, ieskaitot personas ar īpašām vajadzībām. Šī daļība atspoguļojas vairākos konstitūcijas nosacījumos, kuri garantē un veicina vienlīdzību personām ar invaliditāti.

21.punkts nosaka, ka personu nedrīkst „diskriminēt, pamatojoties uz dzimumu, rasi, ādas krāsu, etnisko izcelsmi, cilti, dzimtu, ticību vai reliģiju, vai sociālo vai ekonomisko statusu, politiskajiem uzskatiem vai invaliditāti.”

32.(1) punkts nosaka, ka dalībvalstij „ir jāveic atbalstošas darbības ar mērķi novērst diskrimināciju par labu grupām, kas tiek atstumtas, pamatojoties uz to dzimumu, vecumu, invaliditāti vai kādu citu iemeslu, kas radies vēsturiski, tradīciju vai ieražu dēļ”.

Dienvīdāfrikas konstitūcijas 9.punktā teikts: „... veicināt vienlīdzības nodrošināšanu, juridiskos un citus pasākumus, kas paredzēti, lai aizsargātu vai atbalstītu personas vai to grupas, kuras ir nelabvēlīgā situācijā iespējamās netaisnīgās diskriminācijas dēļ.”

...

- Dažās dalībvalstīs likumdevējiem varētu būt jāpiemēro ratifikācijas process nacionālā līmenī. Tā rezultātā konvencijas prasības var iekļaut nacionālajā likumdošanā. Tomēr, pat, ja parlaments ratificē konvenciju (nacionālā ratifikācija), daudziem noteikumiem joprojām varētu būt nepieciešamas juridiskas procedūras, pirms tie stājas spēkā. Tas daļēji ir atkarīgs no tā, cik specifiski ir konvencijas nosacījumi: jo specifiskāks noteikums, jo mazāka nepieciešamība pēc juridiskajām izmaiņām tā ieviešanas gaitā.
- Citos gadījumos, ieskaitot daudzas vispārējo tiesību dalībvalstis, tiesības un pienākumus uzliks tikai tie vienošanās nosacījumi, kas tiek tiešā veidā iesaistīti nacionālajā likumdošanā.

Likumdošanas izmaiņu konstitucionālie, juridiskie un regulējošie pasākumi

Izņemot retus gadījumus, kad likumi kādā dalībvalstī jau pilnībā apstiprina visas konvencijas prasības, dalībvalstij parasti ir jāpapildina esošie likumi vai jāievieš jauni, lai konvenciju ieviestu praksē. Ideālā gadījumā būtu jābūt visaptverošam un nepārprotamam juridiskajam tiesību noteikumam, kas attiecas uz personām ar speciālām vajadzībām, un detalizētiem likumdošanas instrumentiem, kas ievieš šīs tiesības praksē. Ir ļoti būtiski, lai personu ar invaliditāti tiesības tiktu atzītas un aizsargātas dalībvalsts visaugstākajos likumos, tas ir, nacionālajā konstitūcijā vai pamatlikumos. Tas nodrošinās šo tiesību visaugstāko iespējamo juridisko aizsardzību un atzīšanu. Šāda rīcība noteiktu, ka invaliditāte kā diskriminējošs faktors ir aizliegta; vai ka personu ar invaliditāti tiesības nepārprotami tiek aizsargātas nacionālajā konstitūcijā kā daļa no vispārējās vienlīdzības nodrošinājuma vai specifisku noteikumu formā, kas saistīti ar personām ar invaliditāti.

Parlaments var iesaistīt nacionālajā likumdošanā visu konvenciju kopumā. Šādā gadījumā varētu būt lietderīgi iekļaut attiecīgajā likumā skaidru norādi, ka konvencijas noteikumi ir jāpilda, tas ir, tie ir ievērojami tiešā veidā nacionālajās tiesās un tribunālos. Tomēr pat gadījumos, kad konvencija pilnībā tiek iekļauta nacionālajā likumdošanā, parasti tas nav pietiekoši, lai visi tās nosacījumi tiktu izpildīti; arī šādos gadījumos būs nepieciešami ieviešanas pasākumi, ieskaitot detalizētus pasākumus specifiskās jomās, piemēram, diskriminācijas aizliegums darba likumdošanā. Pie tam ne vienmēr būs iespējami vai lietderīgi

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

paredzēt detalizētus noteikumus un standartus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu vienlīdzīgu specifisko tiesību nodrošināšanu personām ar invaliditāti. Dalībvalstij būtu jāievieš politiskās nostādes un regulatoru noteikumi (papildus juridiskajiem), lai ievērotu daudzās prasības, kas pieprasa „saprātīgu pielietojumu”, kas jāveic tādās jomās kā fiziskās piekļuves iespējas ēkām un transporta sistēmai vai informācijas un komunikāciju tehnoloģijām (konvencijas 4.pants).

Tā kā parlaments nevarēs ieviest visus šos detalizētos noteikumus, piemērotāk varētu būt ieviest likumiskus pasākumus, kas ļauj noteikt standartus šajās jomās un pieprasīt, lai šie standarti tiktu iesniegti likumdevējiem informatīvos nolūkos un/vai apstiprināšanai.

Dažādas pieejas diskriminācijas jautājumam likumdošanā

Vismaz 40 dalībvalstis ir ieviesušas likumdošanu par personu ar invaliditāti tiesībām. Daži no šiem likumiem galvenokārt aizliedz diskrimināciju; citi likumi veicina dalībvalsts un sabiedrības pienākumu nodrošināt personu ar invaliditāti labklājību un viņu iespējas saņemt sociālo atbalstu. Daudzās dalībvalstīs ir abu veidu likumi.

Amerikāņi ar Likumu par personām ar invaliditāti aizliedz diskrimināciju pret cilvēkiem ar speciālām vajadzībām nodarbinātības, sabiedrisko pakalpojumu un transporta jomā, kā arī izmitināšanas pakalpojumu jomā. Saistībā ar nodarbinātību likums par personām ar invaliditāti aizliedz diskrimināciju pret kvalificētām personām ar speciālām vajadzībām, kas spēj izpildīt ieņemtā vai vēlamā amata pienākumus ar saprātīgiem pielāgojumiem, kuri nerada organizācijai nepamatotas grūtības.¹

Indijā 1995. gada **Likums par personām ar invaliditāti (Vienlīdzīgas iespējas, tiesību aizsardzība un pilnīga līdzdalība)** nosaka plašāku pieeju: tas izmanto nediskriminējošu valodu vairākās jomās un arī atbalsta pozitīvu diskrimināciju par labu personām ar īpašām vajadzībām, pielietojot kvotu sistēmu, ar kuru rezervē noteiktu vietu skaitu personām ar invaliditāti apmācību un nodarbinātības programmās sabiedriskajā un privātajā sektorā. Likums arī stimulē iestādes, kas veicina personu ar invaliditāti nodarbinātību, un piedāvā tām labvēlīgus nosacījumus nodokļu koncesijām, subsīdijām un dotācijām.²

1996.gadā **Kosta Rikā** pieņēma **Likumu Nr. 7600 par personu ar invaliditāti vienlīdzību**.

Šis likums nosaka dalībvalstij nepārprotamu pienākumu aizstāvēt personu ar invaliditāti tiesības un garantēt vienlīdzību tādās jomās kā izglītība, veselība un nodarbinātība.

1 Informācija no DESA kompilācijas: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/discom102.htm#19#19>

2 Informācija no DESA kompilācijas: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/discom102.htm#19#19>

Vienlīdzīga un nediskriminējoša likumdošana

Pienākums aizliegt visa veida diskrimināciju pret personām ar invaliditāti un garantēt šādām personām vienlīdzīgu un efektīvu aizsardzību (konvencijas 5. pants) pieprasa, lai šis aizliegums tiktu iekļauts nacionālajā likumdošanā un vēlams arī nacionālajās konstitūcijās, kā arī lai tiktu ieviesti detalizēti ieviešanas nosacījumi par diskriminācijas nepieļaušanu visās jomās gan sabiedriskajā, gan privātajā dzīvē. Šo nosacījumu forma būs atkarīga no esošajiem likumiem un attiecīgās dalībvalsts likumdošanas sistēmas. Dažās dalībvalstīs ir visaptveroši, vispārēji pret diskrimināciju vērsti likumi, kas attiecas uz vairākām jomām, kur diskriminācija aizliegta; citās dalībvalstīs ir atsevišķi likumi, kas attiecas uz dažādām diskriminācijas formām, piemēram, diskrimināciju, kuras pamatā ir personas dzimums, vecums, ģimenes stāvoklis vai diskrimināciju specifiskās jomās, piemēram, nodarbinātībā.

Viena iespēja ir izstrādāt likumu pret diskrimināciju invaliditātes dēļ, kas vispārīgi aizliedz diskrimināciju, kuras pamatā ir personas invaliditāte, bet šim likumam arī jāapraksta detalizēti noteikumi specifiskās sabiedriskās un privātajā dzīves jomās. Otra iespēja varētu būt izstrādāt invaliditātes - vienlīdzības likumu, kas ir līdzīgs likumiem par dzimumu vienlīdzību atsevišķās dalībvalstīs. Šāda veida likumi neattiecas tikai uz diskrimināciju, tie pievēršas plašam jautājumu lokam, kas saistīts ar personām ar invaliditāti. Piemēram, Indijā Likums par personām ar invaliditāti (Vienlīdzīgas iespējas, tiesību aizsardzība un pilnīga līdzdalība) (1995.) demonstrē plašu pasākumu klāstu attiecībā un invaliditātes jautājumiem, izveido vairākas institūcijas nacionālajā un dalībvalsts līmenī, kas realizē šos pasākumus, iestājas par invaliditātes novēršanu un agru diagnosticēšanu, nosaka vienlīdzību nodarbinātībā un izglītībā, ieskaitot atbalstošas darbības, sociālās garantijas, transporta un ēku pieejamību, personu ar invaliditāti iestāžu atzīšanu, pētījumus par invaliditātes jautājumiem un citus aspektus.

Pat ļoti plašs invaliditātes – vienlīdzības likums neiekļaus visus jautājumus, kas attiecas uz personu ar invaliditāti vienlīdzību. Pieņemot, ka jautājumiem par sociālajām garantijām un sociālo atbalstu, darbinieku kompensācijām, transporta standartiem, būvniecības standartiem un citām jomām būs nepieciešami specifiskāki noteikumi, piemērotāk būtu šos jautājumus regulēt ar atsevišķiem likumiem.

Ja dalībvalstī jau pastāv likumi, kas aizliedz cita veida diskrimināciju, varētu būt lietderīgi papildināt esošos likumus, iekļaujot arī diskriminācijas aizliegumu personas invaliditātes dēļ. Minimālā prasība šādā gadījumā ir nodrošināt, lai vispārējā likumā pret diskrimināciju tiktu atspoguļota konvencijas izpratne par „invaliditāti” un termina „diskriminācija invaliditātes dēļ” definīcija.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Gadījumos, ja esošā likumdošana attiecas tikai uz dažām jomām, kas ietvertas konvencijā, tad jaunajai likumdošanai būs nepieciešams nodrošināt, lai diskriminācija invaliditātes dēļ tiktu novērsta visās jomās. Varētu būt nepieciešams arī deleģēt pienākumu jau izveidotajām iestādēm par jauno likumu ieviešanas kontroli un ieviešanu, pieņemot, ka šajās institūcijās tiek vai tiks iesaistītas personas ar invaliditāti un ka institūcijām ir pietiekošas zināšanas par invaliditātes jautājumiem.

Kā rīkoties parlamentam, lai nodrošinātu, ka konvencijas nosacījumi tiek iekļauti nacionālajā likumdošanā?

- Atzīt sieviešu, vīriešu un bērnu ar invaliditāti pilsoniskās, kultūras, ekonomiskās, politiskās un sociālās tiesības dalībvalsts augstākā līmeņa likumā (konstitūcija vai pamatlikums):
 - pārskatīt esošos konstitūcijas vai pamatlikuma nosacījumus un aizsardzības līmeni, kas tiek garantēts personām ar invaliditāti;
 - iekļaut nosacījumu par vispārēju vienlīdzību;
 - aizliegt izmantot invaliditāti kā diskriminējošu faktoru;
 - iekļaut specifiskus nosacījumus par personu ar invaliditāti tiesībām;
 - pārskatīt valodu, kas tiek izmantota runājot par personām ar speciālām vajadzībām.
- Pieņemt nacionālo likumu, kurā ietverts konvencijas saturs vai pat tās pilns teksts un kurā norādīts, ka likums ir jāievieš izmantošanai tiesās.
- Ieviest papildus likumus konvencijas ieviešanai. Atkarībā no esošās likumdošanas jūsu dalībvalsts var ieviest vai papildināt:
 - visaptverošu, vispārēju likumu pret diskrimināciju, ieskaitot aizliegumu izmantot invaliditāti kā diskriminējošu faktoru sabiedriskajā un privātajā dzīvē;
 - nediskriminējošus likumus dažādās jomās – darbs, izglītība un piekļuve tiesām, ieskaitot aizliegumu izmantot invaliditāti kā diskriminējošu faktoru; un/vai
 - invaliditātes – vienlīdzības likumu, kas aizliedz diskrimināciju, kas pamatota ar invaliditāti, un izstrādā plašu mehānismu ar invaliditāti saistīto jautājumu risināšanai.
- Nodrošināt mehānismu komunikācijai ar personām ar invaliditāti un/vai viņus pārstāvošajām organizācijām likumu pieņemēju līmenī.
- Pārskatīt valodu, kuru izmanto, runājot par personām ar invaliditāti visā esošajā un jaunajā likumdošanā.

Likumdošanas izmaiņu ieviešanas pasākumu saturs

Kritiskie elementi

Ieviešot likumus ir vairāki kritiski elementi, kas ir nepieciešami, neatkarīgi no tā vai ir paredzēts viens vispārējs vai vairāki atsevišķi likumi. Likumdošanai ir:

- Nepārprotami jābūt saistītai ar konvenciju un konvencijas atzinumu, ka invaliditātes koncepcija pašreiz veidojas, un uz jēdzieniem „invaliditāte kā pamats diskriminācijai”, „saprātīgs pielietojums” un citiem būtiskiem terminiem, kas definēti konvencijā;
- Jāaizliedz diskriminācija, kas balstīta uz invaliditāti, visās jomās, kas ietvertas konvencijā;
- Jānorāda likumu noteikto pienākumu izpildītāji, ieskaitot dažādus valdības līmeņus un organizācijas, kas nav saistītas ar dalībvalsti;
- Jāpiešķir personām un grupām tiesības:
 - izvirzīt apsūdzības par diskrimināciju, kas balstīta uz invaliditāti;
 - izmeklēt šīs prasības, un
 - izmantot attiecīgus diskriminācijas novēršanas līdzekļus;
- Izveidot neatkarīgas aģentūras, kuras:
 - noklausītos visas apsūdzības par sistemātisku diskrimināciju un atsevišķiem diskriminācijas gadījumiem;
 - izmeklētu un ziņotu par šādām apsūdzībām; un
 - veiktu sistemātiskus pasākumus un ieviestu izmaiņas, izmantojot atbilstošus likumdošanas un citas iespējas.

Ieviešanas likumu sasaiste ar konvenciju

Ieviešanas likumos ir jāiekļauj konvencijas terminoloģija vai specifiskas atsauces uz tiem, lai skaidri norādītu, ka likumi ir interpretējami saskaņā ar konvencijas nosacījumiem un ideju. Konvencijas pamatā ir ideja, ka invaliditāte veidojas no mijiedarbības starp personu un apkārtējo vidi un ka invaliditāte nav parādība, kas piemīt kādam indivīdam kāda trūkuma dēļ.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Šādam izpratnei ir būtiska ietekme uz likumdošanu, ieviešot konvenciju, it īpaši nosakot šķēršļus, kas apdraud pilnīgu personu ar invaliditāti tiesību realizāciju un atbilstošu pasākumu noteikšanu. Parlamentāriešiem būtu jākonsultējas ar invaliditātes jautājumu ekspertiem, tostarp ar personām ar speciālām vajadzībām un viņus pārstāvošām organizācijām, lai palielinātu izpratni par invaliditātes raksturu un veidiem, kā arī metodēm, ar kurām novērst sociālās barjeras iesaistei sabiedrības dzīvē.

Invaliditātes veidi, kas jāietver likumdošanā

Konvencijā uzskaitīti invaliditātes veidi (nav iekļauts visaptverošs saraksts), kas jāaptver likumdošanai, citiem vārdiem sakot, dokumentā minēti minimālie invaliditātes veidi. Konvencija apraksta personas ar invaliditāti, ieskaitot „tādus cilvēkus, kuriem ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai sensori defekti, kas kopā ar citām barjerām var apdraudēt šo cilvēku pilnīgu un efektīvu iesaistīšanos sabiedrībā līdzvērtīgi pārējiem cilvēkiem”.

Šī definīcija neaptver visas invaliditātes kategorijas, kas ietvertas konvencijā; konvencija varētu attiekties arī uz citiem invaliditātes veidiem, piemēram, īstermiņa nespēja, ...

Pierādīšanas pienākums diskriminācijas prāvās

Saskaņā ar **Eiropas likumiem**, noteikts, ka ir jāievieš speciāli nosacījumi, kas attiecas uz pierādīšanas pienākumu diskriminācijas prāvās, ieskaitot diskrimināciju, kas pamatota uz invaliditāti. Piemēram, 2000.gada 27.novembra **Padomes Direktīvas 2000/78/EC** 10. pants, kas apraksta vispārēju shēmu vienlīdzīgai attieksmei nodarbinātības un darba jautājumos, nosaka

„Pierādīšanas pienākums

1. Dalībvalstīm ir jāveic tādi pasākumi, kas nepieciešami saskaņā ar to nacionālajām juridiskajām sistēmām, lai nodrošinātu, ka personas, kas uzskata sevi par cietušām, jo nav izmantota vienlīdzīga attieksme pret tām, informē tiesu vai citu kompetentu iestādi par faktiem, no kuriem var noprast, ka ir notikusi tieša vai netieša diskriminācija, atbildētājam ir jāpierāda, ka nav pārkāpts vienlīdzīgas attieksmes princips.

1. Pirmā rindkopa neaizliedz dalībvalstīm ieviest prasītājam labvēlīgākus likumus.”

... kuru iespējams iekļaut atsevišķu dalībvalstu likumos, it īpaši attiecībā uz invaliditātes sociālo kontekstu. Tā kā 4. panta punktā (4) uzsvērts, ka konvencija nav paredzēta, lai mazinātu vai aizvietotu augstākus personu ar invaliditāti tiesību aizsardzības standartus, kas noteikti saskaņā ar nacionālo likumdošanu, katra dalībvalsts var izlemt par plašākas definīcijas izmantošanu. Dalībvalstij nav izvirzīta prasība ierobežot savu definīciju attiecībā uz kategorijām, kas minētas konvencijas 2. punktā.

„Saprātīgs pielāgojums” - likumdošanas pamats

Konvencijā atrunāts, ka nespēja nodrošināt „saprātīgu pielietojumu” ir uzskatāma par diskrimināciju, kas pamatota ar invaliditāti. Tādējādi jebkurā diskriminācijas juridiskajā definīcijā ir jāiekļauj saprātīga pielietojuma nenodrošināšana kā diskriminējoša darbība. Speciāla atsauce ir jānorāda uz „saprātīga pielietojuma” definīciju, kas aprakstīta konvencijas 2. punktā.

„Saprātīgs pielietojums” tiek dēvēts arī par pienākumu nodrošināt apstākļus; pamatotas izmaiņas, pielāgošanu vai pasākumus; vai efektīvas vai piemērotas izmaiņas. „Saprātīga pielietojuma” nodrošināšana nozīmē, piemēram, izmaiņu veikšanu organizācijas darba apstākļu vidē, izglītības iestādē, veselības aprūpes iestādē vai transporta pakalpojumos, lai likvidētu barjeras, kas neļauj personai ar īpašām vajadzībām piedalīties vai saņemt pakalpojumus vienlīdzīgi pārējiem cilvēkiem. Nodarbinātības jomā pielāgojumi varētu būt fiziskas izmaiņas telpā, iegādājoties vai izmainot aprīkojumu, lasītāja vai tulka nodrošināšana vai atbilstoša apmācība vai uzraudzība, testēšanas vai novērtēšanas procedūru ieviešana, standarta darba laika izmaiņas, vai dažu amatu pienākumu nodošana citai personai.

Kā „saprātīgs pielāgojums” tiek nodrošināts dažādās dalībvalstīs

Amerikāņu Likums par invaliditāti, kas pieņemts 1990.gadā, 42 USC §12112

(a) Vispārējs nosacījums

Neviens no subjektiem nedrīkst diskriminēt kvalificētas personas ar invaliditāti dēļ šādas invaliditātes darba pieprasīšanas procedūrā, nolīgšanā, karjeras virzībā un darbinieku atlaišanā, kompensācijās, profesionālajā apmācībā un citos nosacījumos, noteikumos un nodarbinātības tiesībās.

TURPINĀJUMS ...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

...TURPINĀJUMS

(b) Uzbūve

Saskaņā ar šīs sadaļas apakšsadaļu (a) termins „diskriminēt” ietver sevī—

...

(5) (A) saprātīga pielāgojuma neizmantošanu personai ar fiziskiem vai garīga rakstura traucējumiem i personai ar invaliditāti, kas ir attiecīgi kvalificēta un pieteikusies darbā, ja vien attiecīgais subjekts var nodemonstrēt, ka šāds pielietojums radīs nevajadzīgas grūtības šāda subjekta uzņēmējdarbības veikšanai; vai

(B) nodarbinātības iespēju liegšanu personai, kas pieteikusies darbā, vai darbiniekam, kas ir kvalificēts darbam, bet persona ar invaliditāti, ja šāds atteikums ir pamatots ar subjekta nepieciešamību veikt pamatotus vides pielāgojumus darbinieka vai amata kandidāta fiziskajiem vai garīgajiem trūkumiem...

Spānijas 2003. gada Likums par vienlīdzīgām iespējām, nediskriminējošu attieksmi un universālām piekļuves iespējām personām ar invaliditāti pieprasa pamatotu vides pielāgošanu (Ajuste razonable). “Ajuste razonable” definēta kā „fiziskās, sociālās vides un attieksmes pielāgošana personu ar invaliditāti prasībām, kuras efektīvā un praktiskā veidā un bez nesamērīga apgrūtinājuma atvieglo personai ar invaliditāti iespēju piekļūt vai piedalīties apstākļos, kas ir vienlīdzīgi pārējo pilsoņu apstākļiem (pants 7c).

Apvienotās Karalistes 1995.gada Invaliditātes diskriminācijas likums nosaka darba devējiem pienākumu „veikt pielāgojumus” (s 6 (1)). Šis pienākums attiecas uz tādām situācijām, kad darba devēja „jebkāds pielāgojums” vai „jebkura telpas fiziska īpašība rada personai ar invaliditāti būtiski neizdevīgu situāciju salīdzinājumā ar personām, kas nav personas ar invaliditāti”. Šādā gadījumā „darba devēja pienākums ir veikt pamatotus pasākumus, lai tie visos aspektos neradītu neizdevīgu situāciju”. 6 (3). apakšsadaļā minēti specifiski darba devēja pasākumu piemēri, kas būtu veicami, lai izpildītu šo pienākumu:

- Veikt telpu pielāgojumus;
- Piešķirt dažus no personas ar invaliditāti pienākumiem citai personai;
- Pārcelt viņu esošā brīvā amatā;
- Mainīt viņa/viņas darba laiku;
- Pārcelt viņu uz citu atrašanās vietu darba pienākumu veikšanai;
- Ļaut viņam/viņai neierasties darbā darba laikā, ja ir nepieciešama rehabilitācija, veselības stāvokļa pārbaude vai ārstēšana;

TURPINĀJUMS ...

5. NODAĻA: NACIONĀLĀ LIKUMDOŠANA UN KONVENCIJA

...TURPINĀJUMS

- Nodrošināt vai noorganizēt viņam/viņai apmācību;
- Iegādāties vai veikt izmaiņas aprīkojumā;
- Izmainīt norādījumus vai lietošanas instrukciju rokasgrāmatas;
- Izmainīt apmācību vai novērtējuma procedūras;
- Nodrošināt lasītāju vai tulku;
- Nodrošināt pārraudzību.

Saskaņā ar **Filipīnu Lielo hartu personām ar invaliditāti** saistībā ar nodarbinātības jautājumiem saprātīgs pielietojums ir „(1) esošo iekārtu uzlabojumi, lai padarītu tās par pieejamām un izmantojamām personām ar invaliditāti; un (2) darba grafiku izmaiņa, vakanto amatu pārdale, aprīkojuma un iekārtu iegāde vai izmaiņas, apmācību materiāli vai uzņēmumu nostādnes, noteikumi un kārtība, papildus palīdzība un pakalpojumu nodrošināšana un līdzīgi pielāgojumi personu ar invaliditāti vajadzībām” (s 4 (h)).

Saistībā ar sabiedriskajiem pakalpojumiem un sabiedrisko telpu pielāgojumiem Lielā harta nosaka, ka diskriminācija ir: „neizdarīti pamatoti pielāgojumi politiskajās nostādnēs, praksē vai procedūrās, kad šādi pielāgojumi ir nepieciešami, lai nodrošinātu preces, pakalpojumus, iespējas, privilēģijas, izdevības vai izmitināšanu personām ar invaliditāti izņemot, ja subjekts var nodemonstrēt, ka šādu izmaiņu veikšana būtiski izmaina preču, iespēju, pakalpojumu, privilēģiju, priekšrocību vai izmitināšanas būtību” (s 36 (2)).

Dažās dalībvalstīs likumi nosaka arī tādu iepirkumu, kuros tiek ņemts vērā invaliditātes aspekts, stratēģiju. Saskaņā ar šādām stratēģijām sabiedriskajām aģentūrām ir jādod priekšroka ierīcēm, kas ir pilnībā pieejamas vai pārveidojamas personu ar invaliditāti vajadzībām, vai pakalpojumu sniedzējiem, kas nodarbina noteiktu skaitu personu ar invaliditāti.

Konvencija pieprasa veikt personām ar invaliditāti nepieciešamos pielāgojumus, taču tiem ir jābūt pamatotiem. Ja nepieciešamie pielāgojumi pieprasa neproporcionālas vai nepamatotas grūtības personai vai organizācijai, kam tie jāveic, tad šādu pielāgojumu neveikšana netiek uzskatīta par diskrimināciju. Daudzās dalībvalstīs likumdošana nosaka faktorus, kas ir jāņem vērā, kad tiek vērtēts, vai nepieciešamie pielāgojumi ir neproporcionāls aprūtinājums. Pie šiem faktoriem pieskaitāma veicamo pielāgojumu praktiskā lietderība, izmaksas...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Amerikas Savienoto Dalībvalstu iepirkumu, kuros ņemts vērā invaliditātes aspekts, stratēģija

Dažās dalībvalstīs likumdošana pieprasa valdībai dot priekšroku iepirkumu organizēšanā tādu iekārtu un tehnoloģiju izvēlei, kas nodrošina piekļuves iespējas visiem cilvēkiem, atbilst universāliem un pielāgojamiem standartiem. Piemēram, 1973.gada ASV Rehabilitācijas likuma 508.sadaļa 29 U.S.C. § 794 (d) nosaka:

“§ 794D. ELEKTRONISKĀS UN INFORMĀCIJAS TEHNOLOĢIJU IEKĀRTAS

(a) Prasības Federālajiem departamentiem un aģentūrām

(1) Pieejamība

(A) Elektronisko un informācijas tehnoloģiju attīstība, iegāde, uzturēšana vai izmantošana

Attīstot, iegādājoties, uzturot vai izmantojot elektroniskās un informācijas tehnoloģijas, katram Federālajam departamentam vai aģentūrai, ieskaitot Amerikas Savienoto Valstu pastu, jānodrošina (ja vien tas nesagādā nepamatotas grūtības šim departamentam vai aģentūrai), lai elektroniskās un informācijas tehnoloģijas ļautu (neatkarīgi no tehnoloģijas tipa vai vides) –

- (i) personām ar invaliditāti, kas ir federālie darbinieki, piekļūt informācijai un datiem un izmantot tos, vienlīdzīgi tam, kā informācijai un datiem var piekļūt un izmantot federālie darbinieki, kas nav personas ar invaliditāti; un
- (ii) personām ar invaliditāti, kas ir sabiedrības locekļi un meklē informāciju vai pakalpojumus no Federālā departamenta vai aģentūras, piekļūt informācijai un datiem un izmantot tos vienlīdzīgi tam, kā informācijai un datiem var piekļūt un izmantot tie sabiedrības locekļi, kas nav personas ar invaliditāti.

(B) Alternatīvas nodrošināšana ir papildus piepūle

Ja Piekļuves padomes izdotajiem standartiem, kas uzskaitīti pantā (2), atbilstošu elektronisko un informācijas tehnoloģiju attīstīšana, iegāde, uzturēšana vai izmantošana radītu nepamatotas grūtības, Federālajam departamentam vai aģentūrai ir jānodrošina personām ar invaliditāti, kas uzskaitītas pantā (1), informācija un dati par alternatīvu piekļuves veidu, kas ļauj personai izmantot informāciju un datus....”

..., raksturs, izmērs un izmaiņu veicēja resursi, finansiāla atbalsta pieejamība, arodveselības un drošības pasākumi un izmaiņu veicēja uzņēmējdarbības ietekme.

Nesamērīgas vai nepamatotas grūtības

2003.gada **Spānijas Likums par vienlīdzīgām iespējām, nediskriminējošu attieksmi un universālām piekļuves iespējām personām ar invaliditāti**, kas pieprasa pamatotu vides pielāgošanu (Ajuste razonable), izmanto terminu „nesamērīgas grūtības” („carga desproporcionada”). 7.punkts nosaka, ka „lai noteiktu vai grūtības ir samērīgas vai nē, ir jāņem vērā veicamā pasākuma izmaksas, diskriminējošās sekas personām ar invaliditāti, ja pasākums netiks realizēts, personas raksturs, subjekts vai organizācija, kurai pasākums jāievieš, un iespēja iegūt oficiālu finansējumu vai cita veida palīdzību.”

Saskaņā ar **Apvienotās Karalistes diskriminācijas likumu** darba devējs diskriminē personu ar invaliditāti, ja pastāv divi apstākļi: „(a) tas nepilda savu 6.daļas pienākumu [saprātīgs pielietojums] attiecībā pret personu ar invaliditāti; un (b) tas nevar pierādīt, ka šī pienākuma neizpilde ir pamatota.” Likuma 6 (4).daļa uzskaita galvenos faktorus, kas ir jāņem vērā, nosakot, vai darba devējam ir pamatoti veikt noteiktu pasākumu, lai izpildītu pienākumu par saprātīgu pielietojumu:

“(a) apmērs, kādā pielāgojuma veikšana novērsīs diskriminējošo rezultātu;

(b) apmērs, kādā darba devējam ir lietderīgi veikt pielāgojumu;

(c) finansiālās un citas izmaksas, kas radīsies darba devējam, veicot attiecīgo pasākumu un apmērs, kādā tā veikšana pārtrauks jebkuru no darba devēja darbībām;

(d) darba devēja finansiālo un citu resursu apmērs;

(e) darba devējam pieejamā finansiālā vai cita palīdzība šo pasākuma veikšanai.”

Saskaņā ar **Austrālijas Invaliditātes diskriminācijas 1992.gada likumu** darba devējiem, izglītības iestādēm un citiem ir pieprasīta saprātīga pielietojuma ievērošana, ja vien tas neizraisa nepamatotas grūtības vai nav nepamatots. 11.daļa nosaka, ka „nosakot, kas veido neattaisnotas grūtības, vērā jāņem visi ar attiecīgo gadījumu saistītie apstākļi,” ieskaitot:

- ieguvuma vai trūkuma, kas varētu veidoties vai rasties attiecīgajām personām, raksturs;
- nespējas izraisītais rezultāts attiecīgajai personai;

TURPINĀJUMS...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

...TURPINĀJUMS

- Finansiālie apstākļi un aprēķinātais izdevumu apjoms, kas ir nepieciešams personai, kas apgalvo, ka grūtības ir nepamatotas; un
- Gadījumā, ja tiek sniegti pakalpojumi vai piedāvātas telpas, darbības plāns, kas jāiesniedz komisijai saskaņā ar 64.sadaļu.

Attiecībā uz darba devēja izmaksām Austrālijas Cilvēktiesību un vienlīdzīgo iespēju komisija precizē, ka ir jāņem vērā „neto izmaksas (vai ieguvumi), kas ir nosakāmas vai pamatoti veidojas darba devējam, nevis vienkārši tiešie bruto izdevumi.” Šinī sakarībā varētu būt jāņem vērā:

- tiešās izmaksas;
- jebkuri nodokļu atvieglojumi, subsīdijas vai citi finansiālie ieguvumi, kas iespējami saistībā ar pielāgojumu vai saistībā ar attiecīgās personas nodarbināšanu;
- netiešās izmaksas un/vai ieguvumi, ieskaitot tās, kas saistītas ar attiecīgā amata produktivitāti, citiem darbiniekiem un uzņēmumu;
- jebkurš pārdošanas, ieņēmumu vai klientu apkalpošanas efektivitātes palielinājums vai samazinājums;
- kādā apmērā pielāgojums izraisa papildus izmaksas virs iekārtu vai telpu izmaksām, kas ir vai tiks nodrošinātas darba ņēmējam, kuram nav invaliditātes;
- kādā mērā pielāgojums ir nepieciešams jebkurā gadījumā atbilstoši attiecīgajiem likumiem, standartiem vai līgumiem; un
- saistītās prasmes, spējas, apmācība un pieredze personai, kam nepieciešams pielāgojums.

Papildus pielāgojuma veikšanas finansiālo izmaksu un ieguvumu izskatīšanai un ieguvuma novērtēšanai vienlīdzīgu iespēju, attieksmes un dalības nodrošināšanā attiecīgajai personai ar invaliditāti, būtu jāņem vērā arī:

- visi pielāgojuma radītie ieguvumi vai trūkumi attiecībā uz piekļuvi vai iespējām citiem darbiniekiem un potenciālajiem darbiniekiem, klientiem vai citām personām, kuras tas skar;
- pielāgojuma radītie ieguvumi vai trūkumi attiecībā uz efektīvu darba organizāciju uzņēmumā vai darba vietā saistībā ar: darbinieku skaitu; darba organizēšanu telpā;

TURPINĀJUMS....

5. NODAĻA: NACIONĀLĀ LIKUMDOŠANA UN KONVENCIJA

...TURPINĀJUMS

- veicamā darba raksturu, saistītās klientu prasības; darbaspēka nepieciešamību, visas „dīkstāves” vai ražošanas pārtraukumus, kas rodas pielāgojuma ieviešanas rezultātā; un visus citus faktorus, kas ietekmē efektivitāti, produktivitāti, panākumus un, kur iespējams, uzņēmuma konkurētspēju;
- vai pielāgojums izraisīs nepamatotas prasības citiem darbiniekiem;
- visu ieguvumu vai pasliktinājumu raksturs un iespējamība personu, kas kas saskaras ar pielāgojumu, veselībai vai drošībai;
- visu vides ieguvumu vai pasliktinājumu raksturs un uzlabojumi vai pasliktinājums, kas rodas pielāgojuma ieviešanas rezultātā; un
- vai attiecīgais pielāgojums palīdzēs vai traucēs citu saistītu likumu, standartu vai vienošanos noteikumu ievērošanai un visu ieguvumu vai pasliktinājumu iespējamība un raksturs pielāgojuma veikšanas gadījumā.

Speciāli pasākumi

Likumdošanai nevajadzētu aprobežoties tikai ar diskriminācijas aizliegšanu, tai būtu jāpieprasa arī dalībvalstij un privātiem uzņēmumiem veikt atbalstošus pasākumus. Konvencijas 5(4). pants atzīst, ka, lai nodrošinātu vienlīdzību ar citiem, dažkārt var būt nepieciešams nodrošināt speciālu atbalstu noteiktiem indivīdiem vai personām ar noteiktu invaliditāti. To var veikt divējādi:

- Nepārtraukti vai pastāvīgi pasākumi.

Ir iespējami speciāli pasākumi, kas notiks nepārtraukti vai, iespējams, būs pastāvīgi. Piemēram, lai nodrošinātu, ka personām ar invaliditāti ir tādas pašas pārvietošanās iespējas kā citiem cilvēkiem, valdības varētu nodrošināt subsīdijas pārvietošanās iespējām personām ar invaliditāti, lai ļautu viņiem izmantot taksometrus.

- Īslaicīgi speciālie pasākumi.

Šie pasākumi tiek ieviesti, lai novērstu neizdevīgas pagātnes situācijas personām ar invaliditāti, bet tie ir paredzēti noteiktam laika periodam. Piemēram, valdība var noteikt mērķus vai kvotas personu ar invaliditāti nodarbinātībai, bet atcelt tās, kad mērķis ir sasniegts.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Konvencija pieļauj gan pastāvīgos, gan īslaicīgos speciālos pasākumus, un saskaņā ar konvenciju tie netiek traktēti kā diskriminācija. Abi speciālo pasākumu veidi varētu būt nepieciešami vienlīdzības nodrošināšanai, un tāpēc dalībvalstij ir pienākums ieviest virkni speciālo pasākumu dažādās sabiedrības dzīves jomās. Dažkārt, kad šāda veida pasākumi tiek ieviesti, lai mainītu vēsturiski izveidojušos kādas sabiedrības grupas nelabvēlīgo situāciju, šos pasākumus apšaubā personas, kas nepieder šai grupai, pamatojot, ka tagad tiek diskriminēti viņi. Parlamentam ir jānodrošina, lai visas konstitucionālās vai likumiskās vienlīdzības garantijas izskaidrotu, ka konvencijā aprakstītie speciālie pasākumi ir likumīgi saskaņā ar nacionālo likumdošanu, un tie nav apšaubāmi salīdzinājumā ar citu garantiju noteikumiem personām bez invaliditātes, un šie pasākumi nepārkāpj šādu personu tiesības uz vienlīdzību.

Dalībvalsts pienākumi privātā sektora regulēšanā

- Dalībvalstis apņemas ... veikt visus piemērotus pasākumus, lai likvidētu diskrimināciju, kas pamatota ar invaliditāti, no visu personu, organizāciju vai privātu uzņēmumu puses (4 (1) (e).punkts).
- Dalībvalstis apņemas ... [iedrošināt] visus medijus atspoguļot personas ar invaliditāti tādā veidā, kas atbilst šīs konvencijas nolūkam (8 (2) (c). punkts).
- Dalībvalstīm ir arī jāveic atbilstoši pasākumi, lai ... nodrošinātu, ka privātas organizācijas, kas piedāvā aprīkojumu un pakalpojumus sabiedrībai, ņemtu vērā visus piekļuves aspektus, kas aktuāli personām ar invaliditāti (9 (2) (b). punkts).
- Dalībvalstīm ir ... jāpieprasa veselības aprūpes speciālistiem nodrošināt tādu pašu aprūpes kvalitāti personām ar invaliditāti kā citiem cilvēkiem, tostarp procedūru veikšanu uz brīvas piekrišanas un informētības pamata, turklāt veicinot personu ar invaliditāti cilvēktiesības, cieņu, autonomiju un vajadzību izpildi, ieviešot un veicinot ētiskos standartus sabiedriskajās un privātajās veselības aprūpes iestādēs (25 (d) punkts).
- Dalībvalstīm ir jānosargā un jāveicina tiesības uz darbu visām personām ar invaliditāti (ieskaitot tos cilvēkus, kas iegūst invaliditāti darbā), veicot piemērotus pasākumus, ieskaitot juridiskos, turklāt ... veicinot personu ar invaliditāti nodarbinātību privātajā sektorā ar atbilstošām politiskajām nostādnēm un pasākumiem, kas var iekļaut atbalstošas darbības, iniciatīvas un citus pasākumus (27 (1) (h) punkts).

5. NODAĻA: NACIONĀLĀ LIKUMDOŠANA UN KONVENCIJA

Parlamentiem ir arī īpaša loma plašākas sabiedrības daļas apziņas veidošanā par speciālo pasākumu nepieciešamību un ieguvumiem sabiedrībai kopumā. Likumi varētu arī pieprasīt valdības departamentiem un pat privātiem uzņēmumiem ik gadu ziņot par pasākumiem, ko tie veikuši, lai veicinātu personu ar invaliditāti tiesības. Atskaišu prasības varētu aptvert virkni jautājumu, ieskaitot: pasākumus, kas veikti, lai garantētu personu ar invaliditāti tiesības praktiskajā dzīvē, panākumus darbinieku – personu ar invaliditāti skaita jomā vai panākumus klientu – personu ar īpašām vajadzībām apkalpošanā.

Diskriminācija dalībvalsts iestādēs, uzņēmumos un privātajā sektorā

Koncepcijas galvenā ideja ir personu ar invaliditāti aizsargāšana no diskriminācijas, kas iespējama publiskajā un privātajā sektorā. Tādējādi likumam pret diskrimināciju vai citiem likumdošanas pasākumiem, kas aizliedz diskrimināciju un pieprasa vienlīdzību, ir jāattiecas uz privātpersonām, privātām organizācijām vai privātuzņēmumiem, kā arī uz sabiedriskajām iestādēm un to amatpersonām. Konvencija arī uzliek dalībvalstīm pienākumu regulēt privāto sektoru.

Specifiskas likumdošanas reformu jomas

Konvencija norāda vairākas jomas, kur nepieciešamas likumiskas garantijas vai aizsardzība. Konvencijas 12 (1) pants atkārtoti apstiprina personu ar invaliditāti tiesības tikt atzītiem par pilntiesīgām personām likuma priekšā un 12 (2) pants atzīst, ka personām ar invaliditāti ir tiesības izmantot savas likumiskās iespējas tāpat kā pārējiem cilvēkiem. 12(3) pants uzsver nepieciešamību pēc pasākumiem, kas veicina šādas iespējas, bet 12 (4) pants aicina izstrādāt drošības pasākumus, kas nodrošinātu, lai tiesības netiktu pārkāptas.

Tā kā personu ar invaliditāti juridiskās rīcībspējas noliegšana ir novedusi pie rupjiem viņu tiesību pārkāpumiem, visiem likumu reformu procesiem ir jāpievēršas šim jautājumam kā galvenajai prioritātei. Parlamentam ir jāpārbauda esošā likumdošana, lai noteiktu, vai pastāv formāli ierobežojumi personu ar invaliditāti rīcībspējai un vai likumu un prakses nosacījumi atbilst konvencijai. Parlamentam ir arī jāizvērtē, vai neskatoties uz oficiālajām garantijām, kas respektē personu ar invaliditāti juridisko rīcībspēju, tās tiek ievērotas arī praksē. Konvencija īpaši pieprasa dalībvalstīm veikt piemērotus pasākumus, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti, kam nepieciešama palīdzība juridiskās rīcībspējas jautājumos, to saņemtu.

Konvencijā ir arī vairākas garantijas par jomām, kur personām ar invaliditāti ir bijušas liegtas tiesības, un joprojām tās nav pieejamas. Tās ir personas brīvība un drošība (14.pants) un tiesības neciest no spīdzināšanas un ekspluatācijas, ...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Dalībvalstis, kas atzīst zīmju valodu kā valsts valodu

Ugandas konstitūcija īpaši atzīst zīmju valodu un dalībvalsts pienākumu veicināt tās attīstību. Konstitūcijas 24.pants nosaka: „Dalībvalstij ir jāveicina zīmju valodas izmantošana cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti.”

Somijas konstitūcijas (1995), 17.daļa – Tiesības uz savu valodu un kultūru - nosaka, ka: „Likumam jāgarantē tiesības personām, kas izmanto zīmju valodu, un personām, kam nepieciešams mutisks vai rakstisks tulkojums invaliditātes dēļ.”

1999. gada **Venecuēlas Bolīvāra republikas konstitūcijas 101.pants** nosaka: „Dalībvalsts garantē kultūras informācijas izdošanu, saņemšanu un izplatīšanu. Televīzijā ir jābūt subtitriem un tulkojumam venecuēliešu zīmju valodā personām ar dzirdes problēmām. Šo pienākumu izildes nosacījumi un veidi ir jānosaka ar likumu.”

Zīmju valoda tika atzīta par „dalībvalsts **valodu cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti Taizemē**” 1999.gada augustā, šādu lēmumu valdības vārdā parakstīja izglītības ministrs.

2006.gadā spēkā stājās **Jaunzēlandes likums par zīmju valodu**. Tas nosaka, ka Jaunzēlandes zīmju valoda (JZV) ir oficiāli atzīstama, tā ir pirmā vai vēlāmā valoda cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti Jaunzēlandē. Likums atzīst cilvēku ar dzirdes invaliditāti valodu kā unikālu Jaunzēlandes valodu un tādējādi piešķir JZV tādu pašu statusu kā runātajām valodām. Likums pieprasa, ka visām personām, kas iesaistītas tiesu prāvās, jāizmanto JZV šādu prāvu laikā. Likums arī nosaka, ka cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti ir jāsaņem konsultācijas par jautājumiem, kas ietekmē viņu valodu, ieskaitot, piemēram, JZV izmantošanu; JZV jāizmanto dalībvalsts pakalpojumu sniegšanai un informācijas sniegšanā sabiedrībai, un valdības pakalpojumiem un informācijai jābūt pieejamiem cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti, izmantojot atbilstošus līdzekļus, ieskaitot JZV izmantošanu.

Likums arī nosaka, ka valdības departamentiem, cik vien tas ir lietderīgi, jāievēro noteikti principi par sadarbību ar cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti (9.pants). Nevienu šī panta nosacījumu nedrīkst uzskatīt par cilvēku ar dzirdes invaliditāti priekšrocību, kas nebūtu pieejama pārējiem cilvēkiem (9 (2) pants).

5. NODAĻA: NACIONĀLĀ LIKUMDOŠANA UN KONVENCIJA

Pretlīdzekļi

Saskaņā ar 1995.gada **Invaliditātes diskriminācijas lēmumu**, ja Ķīnas Honkongas speciālā administratīvā reģiona tiesā tiek iesniegta prasība par diskrimināciju invaliditātes dēļ, tiesai ir plašs pretlīdzekļu kopums, kas saskaņā ar 72.punktu ietver pilnvaras:

„(a) sagatavot paziņojumu, ka atbildētājs ir nelikumīgi rīkojies vai veicis darbību, kas ir nelikumīga saskaņā ar šo lēmumu, un, uzdot atbildētājam pārtraukt un neatkārtot šādu nelikumīgu uzvedību vai rīcību;

(b) uzdot atbildētājam veikt pamatotu darbību vai ievērot prasības, lai atlīdzinātu zaudējumus vai bojājumus, kas radušies pieteicējam;;

(c) uzdot atbildētājam nodarbināt vai atkārtoti pieņemt darbā pieteicēju;

(d) uzdot atbildētājam paaugstināt pieteicēju amatā;

(e) uzdot atbildētājam kompensēt pieteicējam zaudējumus par jebkuru zaudējumu vai bojājumu, kas radies atbildētāja uzvedības vai darbības rezultātā;

(f) uzdot atbildētājam izmaksāt pieteicējam soda vai papildus maksājumus; vai

(g) izdot rīkojumu, pasludinot pilnībā vai daļēji par spēkā neesošiem visus līgumus vai vienošanās, kas veiktas pretrunā ar šo lēmumu, *ab initio* vai no rīkojumā norādītā datuma.”

... vardarbības un pāridarījumiem ārpus mājas. Dalībvalstij rūpīgi jāizskata savi likumi un to darbība, it īpaši tādās jomās kā brīvības liegšana personām ar invaliditāti, it īpaši tiem, kas cieš no garīga rakstura traucējumiem. Piemēram, dalībvalstīm ir jāņem vērā, ka konvencija iestājas par neatkarīgu dzīvi sabiedrībā tā vietā, lai personas ievietotu ārstnieciskās iestādēs piespiedu kārtā. Dalībvalstīm ir jāpārskata arī garantijas attiecībā uz obligātiem vai piespiedu medicīniska rakstura pasākumiem un jānodrošina likumi un procedūras, kas kontrolē šādu likumu darbību, izpēta pārkāpumus un piespriež soda mērus, ja nepieciešams (16 (4) pants).

Intelektuālā īpašuma tiesību likumi un piekļuves nodrošināšana grāmatām, filmām un citiem plašsaziņas līdzekļiem

Dalībvalstīm ir jāpārskata savi intelektuālo īpašuma tiesību likumi, lai nodrošinātu, ka

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

tie neapdraud personu ar invaliditāti piekļuvi kultūras materiāliem. Daudzās dalībvalstīs ir pieņemta šāda likumdošana atbilstoši citiem starptautiskajiem pienākumiem, piemēram, atbilstoši līgumiem ar Pasaules intelektuālā īpašuma organizāciju un Pasaules Tirdzniecības organizāciju.

Likumdošana, kas atzīst kā dalībvalsts valodu zīmju valodu(as)

Konvencija uzliek dalībvalstīm par pienākumu atzīt un veicināt zīmju valodas izmantošanu. Tādejādi šo prasību būs nepieciešams iekļaut dalībvalsts likumdošanā.

Sūdzību procedūras saskaņā ar nacionālo likumdošanu

Likumdošanai ir jānodrošina, lai persona, kas nelikumīgi tiek diskriminēta, spētu saņemt efektīvu palīdzību. Pretlīdzekļi varētu būt kompensācija par zaudējumiem, rīkojums pieņemt atpakaļ darbā, rīkojums pārtraukt diskriminējošas darbības un nepieļaut tās nākotnē, prasība nodrošināt pamatotas indivīda tiesības, atvainošanās, rīkojums ieviest vairākus pretlīdzekļus, ieskaitot atbalstošas darbības vai citus pasākumus.

Vairākās dalībvalstīs saskaņā ar diskriminācijas likumu, ja sūdzība atklāj faktus, kas ļauj pieņemt, ka diskriminācija pastāv, pierādījumus iesniedz atbildētājs, lai pierādītu, ka viņa attieksme nav pamatota ar diskrimināciju, vai, ja tā ir, ka tā pamatojama ar atļautajiem izņēmuma gadījumiem. Zinot, ka šādās situācijās rodas grūtības, jo sūdzībās par diskriminācijas lietām nav tiešu pierādījumu, šis ir būtisks likumdošanas aspekts, kas ir jāapskata (skatīt sadaļu par dažādām pieejām diskriminācijas likumdošanai iepriekšējā lapā).

Konvencijas ieviešanas procedurālie pasākumi

Parlamentāriešu loma ratifikācijas veicināšanā ir aprakstīta jau iepriekš šajā rokasgrāmatā. Ja dalībvalsts ir ratificējusi konvenciju vai pievienojusies tai, dalībvalstij rodas svarīgi pienākumi, un likumdošanai ir būtiska nozīme to izpildes nodrošināšanā. Pirmās darbības, kas jāveic Parlamentam pēc konvencijas parakstīšanas un ratifikācijas:

Vispārējs likumdošanas pārskats

Konvencijas 4 (1) (b) pants nosaka dalībvalstij pienākumu „veikt visus atbilstošos pasākumus, ieskaitot likumdošanas izmaiņas, lai mainītu vai atceltu esošos likumus, noteikumus, paražas un praksi, kas diskriminē personas ar invaliditāti”. Attiecīgi viens no vissvarīgākajiem darbiem, kas dalībvalstij veicams pēc iespējas ātrāk pēc pievienošanās konvencijai, un vēlams pēc tās parakstīšanas, ir uzsākt...

Būtiskākie likumdošanas principi

- Jebkurai likumdošanai ir jābalstās uz izpratni, ka:
 - invaliditāte ir rezultāts mijiedarbībai starp personu un vidi un ka
 - personām ar invaliditāti pienākas civilās, kulturālās, ekonomiskās, politiskās un sociālās tiesības vienlīdzīgi ar pārējiem cilvēkiem.
- Diskriminācija uz invaliditātes pamata, tostarp saprātīga pielietojuma liegšana diskriminējošā veidā, privātajā un publiskajā sektorā ir aizliegta.
- Personas ar invaliditāti ir jāiesaista, un viņiem ir jāpiedalās visos sabiedrības dzīves aspektos, ieskaitot:
 - Sabiedriski politisko dzīvi (pārrunas ar personām ar invaliditāti par konvencijas un politisko nostādņu vai viņus ietekmējošo likumu ieviešanu, vēlēšanu likuma pārskatīšanu, utt.);
 - Kultūras dzīvi, atpūtu, brīvo laiku un sportu; un
 - Izglītību.
- Fiziskajai videi, transportam, tehnoloģijām, informācijai un komunikācijām, kā arī sabiedriskajām telpām ir jābūt pieejamām.
- Ir jāievieš specifiski pasākumi (īslaicīgi vai pastāvīgi), lai paātrinātu faktisko vienlīdzību.
- Ir jānodrošina indivīdu un to grupu tiesības uz civiliem, administratīviem pasākumiem, kā arī kriminālatbildības izvirzīšanu par diskrimināciju, kas pamatota ar invaliditāti, kā arī piemēroti pretlīdzekļi;
- Jebkurai invaliditātes definīcijai ir jābūt saskaņā ar konvencijas 2. pantu.
- Ir jānodrošina personu ar invaliditāti tiesības likuma priekšā un jāatzīst viņu likumīgās tiesības, tostarp atbalsta pasākumi un nepieciešamā aizsardzība.
- Personām ar invaliditāti jābūt iespējai piekļūt tiesām, tas ir saistīts ar procedūru pielāgojumiem visās juridiskajās jomās.
- Jāizveido nacionālais kontroles mehānisms, kas pārbauda konvencijas ieviešanu.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

... esošās likumdošanas pārskatu, lai noteiktu, kādā mērā tā atbilst vienošanās nosacījumiem. Dalībvalstij ir jānorāda visi jaunie likumdošanas un politikas nostādņu pasākumi, kas jāveic, lai ieviestu konvenciju. Ir jāizstrādā detalizēts grafiks šādam likumdošanas pārskatam un reformām. Šāda veida vispārējs pārskats var būt ļoti noderīgs dalībvalstij, kad tā gatavos savu sākotnējo atskaiti atbilstoši konvencijai, kas ir jāiesniedz divu gadu laikā pēc ratifikācijas. Sākotnējā atskaitē tiks noteikta dalībvalsts darba virzība personu ar invaliditāti tiesību realizācijā, norādītas jomas, kur pirmkārt veicama reforma, un tā palīdzēs izstrādāt programmu, lai uzlabotu situāciju apzinātā, plānotā un kontrolētā veidā.

„Dienvidāfrika ir panākusi lielu progresu invaliditātes, personas pārstāvēšanas un politikas reformu jomā. Šī konvencija nostiprinās un nodrošinās, ka, neskatoties uz politiskajām izmaiņām, ja un kad tās notiks, dalībvalsts spēs turpināt aizsargāt un atbildēt par personām ar invaliditāti un viņu ģimenēm, kā arī nodrošināt, ka personas ar invaliditāti tiek uzskatītas par pilntiesīgiem pilsoņiem tāpat kā pārējie cilvēki bez invaliditātes”.

Hendrietta Bogopane-Zulu, MP (Dienvidāfrika)

Eksistē vairāki veidi, kā veikt likumdošanas pārskatu. Ar likumu var izveidot neatkarīgu organizāciju, kas veic šādu pārskatu un informē par to valdību. Šo pienākumu var deleģēt kādai esošai organizācijai, piemēram, vienlīdzības komisijai, nacionālajai cilvēktiesību komisijai vai personu ar invaliditāti tiesību komisijai. Parlaments var izveidot savu komisiju, kas pārrauga procesu vai uzdot to darīt kādai no esošajām organizācijām.

Konvencijas principu ievērošanai ir jābūt nemainīgai neatkarīgi no tā, kādā līmenī tiek vērtēta personu ar invaliditāti tiesību ievērošana. Personām ar invaliditāti ir jāpiedalās šajā procesā – gan kā organizācijas dalībniekiem, gan kā procesa veicinātājiem. Pārskats nav vienreizējs pasākums. Atbildīgajai organizācijai jābūt nepārtraukti atbildīgai par konvencijas principu ievērošanas pārraudzību vai jānodrošina neatkarīgas, periodiskas pārbaudes tās rekomendāciju ieviešanai, piemēram, ik pēc trīs līdz pieciem gadiem.

Nacionālās likumdošanas atbilstības konvencijai nodrošināšana

Tik pat svarīga kā esošās likumdošanas pārskatīšana ir jauno likumu un noteikumu atbilstība konvencijas mērķiem un to norādītajam attīstības virzienam. Konvencija uzliek dalībvalstīm pienākumus ņemt vērā personu ar invaliditāti tiesības

atbilstoši visām politiskajām nostādnēm un programmām (4 (1) (c) punkts). Valdības amatpersonām, izstrādājot politiskās nostādnis un likumus, ir jānodrošina, lai viņu priekšlikumi atbilstu konvencijai.

Jauno likumu izskatīšanā pirms to pieņemšanas parlamentam ir svarīga loma. Tam ir jānodrošina, lai likumdošanas procesā būtu posms, kurā var pārbaudīt likuma atbilstību konvencijai. Šim nolūkam būtu jāizveido parlamenta locekļu komisija, kas izskata likumdošanas priekšlikumus vai nodod šo pienākumu kādai esošai komisijai vai komisijām, kas pārbauda likumu atbilstību cilvēktiesību principu ievērošanai. Vēlreiz jāpiemin, ka ir svarīgi šajā procesā iesaistīt personas ar invaliditāti. Parlamentam vajadzētu veikt īpašus pasākumus, lai personas ar invaliditāti būtu informētas par procesiem un likumu darba versijām, kā arī atvieglotu šādām personām iespēju paust savus uzskatus.

Daži parlamenti pieprasa valdības izpildvarai izdot dokumentu, kas apstiprina, ka likumdošana atbilst saistītajiem starptautiskajiem standartiem, vai sniegt vērtējumu par likumdošanas ietekmi uz noteiktu cilvēku grupu, kad tā iesniedz parlamentam likuma projektu. Ja valdība pieprasītu izstrādāt dokumentu par likumprojekta ietekmi uz invaliditātes jautājumiem - atsevišķi vai kā daļu no novērtējuma par cilvēktiesību jautājumiem - tas palīdzētu valdībai pievērst uzmanību šiem aspektiem.

Personu ar invaliditāti iesaistīšana likumdošanas procesā

Personas ar invaliditāti ir aktīvi jāiesaista likumu sagatavošanā un citos lēmumu pieņemšanas procesos, kas viņus ietekmē – tāpat kā viņi aktīvi tika iesaistīti konvencijas izstrādē. Viņi ir arī jāaicina iesniegt novērojumus un norādes, kad tiek ieviesti likumi. Pastāv vairāki veidi, kā nodrošināt, ka tiek ņemti vērā visi uzskati, tostarp sabiedriskā noklausīšanās (ar laicīgu iepriekšēju paziņojumu un publicitāti), rakstisku priekšlikumu iesniegšana attiecīgajai parlamenta komisijai un plašākas sabiedrības informēšana par saņemtajiem komentāriem parlamenta interneta vietnēs un citos mēdijos.³

Parlamentam ir jānodrošina, ka tā likumi, procedūras un dokumentācija ir pieejamā formātā, piemēram, lielā drukā, Braila rakstā un vieglā valodā, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti pilnībā var piedalīties vispārīgās likumdošanas un specifiskās likumdošanas izstrādē, kas saistīta ar invaliditātes jautājumiem. Parlamenta telpām un citām tikšanās vietām, kur notiek noklausīšanās, arī jābūt pieejamām personām ar invaliditāti.

3 Plašāks apraksts par pilsoņu iesaistīšanos parlamentārajā likumdošanas procesā atrodams darbā Parlaments un demokrātija divdesmit pirmajā gadsimtā: Labas prakses ceļvedis (*Parliament and Democracy in the Twenty-first Century: A Guide to Good Practice* (Geneva, Inter-Parliamentary Union, 2006)), 79-87.lpp.

Provinču un dalībvalsts līmeņa parlamentu iesaistīšana

Atspoguļojot Starptautiskā pakta par civilajām un politiskajām tiesībām un Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām prasības, Konvencijas 4 (4) pants nosaka, ka konvencijas noteikumi „attiecas uz visām dalībvalsts federālajām daļām bez ierobežojumiem vai izņēmumiem.” Dažās federālās dalībvalstīs galvenā atbildība un pilnvaras ieviest

UZDEVUMU SARAKSTS PARLAMENTĀRIEŠIEM

Kā es varu palīdzēt iesaistīt konvenciju nacionālajā likumdošanā:

- Pārliecināties, ka dalībvalsts augstākais likums (konstitūcija vai pamatlikums) aizsargā un atzīst personu ar invaliditāti civilās, kultūras, ekonomiskās, politiskās un sociālās tiesības.
- Nodrošināt, lai tiktu pārskatīta esošās likumdošanas atbilstība konvencijai.
- Nodrošināt, lai visas konvencijā skartās jomas tiktu iestrādātas nacionālajā likumdošanā – gan esošajos, gan jaunajos likumos.
- Nodrošināt, lai likumu izveides procesā notiktu konsultācijas ar personām ar invaliditāti un viņu organizācijām.
- Nodrošināt, lai parlamenta līmenī tiktu izveidotas atbilstošas institūcijas un mehānismi, kas nodrošinās, lai jaunie likumi atbilstu konvencijai.
- Nodrošināt adekvātu līdzekļu iedalīšanu nacionālajā budžetā dažādiem sektoriem, kas ir saistīti ar personu ar invaliditāti tiesību realizāciju.
- Izmantot tādas parlamentārās procedūras kā:
 - rakstiski un mutiski jautājumi;
 - priekšlikumu iesniegšana; un
 - parlamenta debates.
- Aktualizēt personu ar invaliditāti tiesību apzināšanos, izmantojot:
 - debates savā politiskajā partijā;
 - savienības ar citiem parlamentāriešiem, lai stiprinātu lobēšanas iespējas;
 - partnerību ar personu ar invaliditāti organizācijām; un
 - publiskas informācijas kampaņas.

... noteiktus konvencijas noteikumus ir piešķirtas provincēm vai administratīvajām vienībām. Ja kāda no provincēm vai administratīvajām vienībām neizpilda šīs pilnvaras, visu dalībvalsti var vainot tās starptautisko pienākumu nepildīšanā. Dalībvalsti neattaisnos arī apgalvojums, ka kopējai valdībai oficiāli nav pilnvaru attiecīgajā jomā. Šis noteikums tomēr ir elastīgs, jo provinces un dalībvalsts likumdošanas sistēmas var ieviest katra savus likumus un citas iniciatīvas savas kompetences robežās, lai pildītu konvencijas nosacījumus, tādējādi papildinot jebkurus pasākumus, kurus ievieš centrālā valdība.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

SESTĀ NODAĻA

No noteikumiem līdz praksei: konvencijas ieviešana

Likumdošana viena pati nenodrošinās personām ar invaliditāti iespējas baudīt savas cilvēktiesības. Dalībvalstīm būs jāizstrādā efektīvas politiskās nostādnes un programmas, kas pārveidos konvencijas noteikumus par praktiskām iespējām, kuras faktiski ietekmēs personu ar invaliditāti dzīvi.

Personām ar invaliditāti tāpat kā pārējiem cilvēkiem, vienu tiesību liegšana var novest pie citu tiesību un iespēju liegšanas visā dzīves laikā. Lai ilustrētu šo apgalvojumu, turpmāk ir uzskaitīti pieci konvencijas noteikumi. Šeit analizētas attiecības starp adaptāciju un rehabilitāciju (26. pants), piekļuves iespējas (9. pants), izglītība (24. pants), darbs (27.pants) un likumiskās tiesības (12. pants). Konvencija nav paredzējusi piešķirt prioritāti tieši šīm jomām salīdzinājumā ar citiem konvencijas noteikumiem. Gluži pretēji, tā kā tiesības ir savā starpā saistītas, dalībvalstīm ir jācenšas līdztekus ieviest vairākus konvencijas noteikumus.

Adaptācija un rehabilitācija

Kā lai bērns iemācās dzīvot kā aktīvs sabiedrības loceklis, ja viņš piedzimis akls? Kā lai jauns cilvēks pielāgojas dzīvei, ja nopietni savainojis mugurkaulu un zaudējis spēju staigāt? Kā lai māte turpina strādāt un rūpēties par ģimeni, ja zaudējusi kājas, uzsprāgstot kājnieku mīnai? Habilitācija un rehabilitācija (26.pants) ir būtiski pirmie soļi, kas nodrošina personām ar invaliditāti iespēju

dzīvot neatkarīgu dzīvi (19. pants), brīvi pārvietoties (20. pants) un pilnībā realizēt savu potenciālu. Šajos procesos personas ar invaliditāti iegūst un attīsta prasmes, kas ļaus viņiem strādāt un gūt ienākumus, pieņemt pareizus lēmumus, dot labumu sabiedrībai un izmantot citas tiesības, kas uzskaitītas konvencijā. Adaptācija sevī ietver mācīšanās prasmes, kas ļaus personai darboties sabiedrībā. Šāda veida programmas parasti ir paredzētas bērniem, kas piedzimuši ar invaliditāti. Rehabilitācija ir spēju un iespēju atjaunošana. Tā attiecas uz pieaugušu cilvēku, kuram atkārtoti jāpielāgojas sabiedrībai pēc invaliditātes iegūšanas. Adaptācija un rehabilitācija parasti ir procesi, kas ierobežoti laikā un pielāgoti katrai atsevišķai personai. Tās ietver sevī sasniedzamo mērķu noteikšanu un koordinētu atbalstu, ko sniedz profesionāļi, un iespējams ģimenes locekļu un tuvu draugu līdzdalību. Adaptācija un rehabilitācija var ietvert medicīnisku, psiholoģisku, sociālu un aroda atbalstu. Bez šiem pasākumiem, iespējams, ka personas ar invaliditāti nevarētu realizēt savas tiesības uz piekļuves iespējām, izglītību un darbu.

Rehabilitācija ar sabiedrības līdzdalību

Rehabilitācija ar sabiedrības līdzdalību (RSL) ir pieeja, kuru izmanto vairāk kā 90 pasaules valstīs. Tā ir daļa no vispārējās sabiedrības attīstības stratēģijas ar mērķi samazināt nabadzību, līdzsvarot iespējas un iesaistīt sabiedrības dzīvē personas ar invaliditāti. Tā kā sabiedrības atšķiras pēc sociāli ekonomiskajiem apstākļiem, teritorijām, kultūras un politiskās sistēmas, nav iespējams viens RSL modelis, kas būtu izmantojams visā pasaulē. RSL tāpēc ir elastīga, dinamiska un piemērojama stratēģija, kas ietver sevī piekļuvi veselības aprūpei, izglītībai un profesionālai apmācībai, ienākumu ģenerēšanas projektus un sabiedrības līdzdalību.

RSL strādā ar sabiedrību un tās ietvaros. To ievieš, apvienojot personu ar invaliditāti, viņu ģimeņu, organizāciju un kopienu, kā arī saistīto - attīstības sektorā strādājošo valdības un nevalstisko organizāciju (NVO) darbu. Tā kā tā ir sabiedrības darbība, kas nodrošina, lai personām ar invaliditāti būtu tādas pašas tiesības un iespējas kā pārējiem sabiedrības locekļiem, RSL arvien vairāk tiek uzskatīta par būtisku sabiedrības attīstības komponenti.

Pasaules Veselības organizācija, Starptautiskā nodarbinātības organizācija, UNESCO, starptautiskās nevalstiskās organizācijas ar plašu pieredzi invaliditātes un attīstības jautājumos un personu ar invaliditāti organizācijas izstrādā vadlīnijas par to, kā RSL var palīdzēt personām ar invaliditāti realizēt savas tiesības un veicināt cieņu pret sevi.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Piekļuves iespējas

Katrā sabiedrībā ir neskaitāmi šķēršļi un barjeras – sākot ar kāpnēm, pa kurām nevar uzkāpt, un līdz pat zīmēm, kuras nevar salasīt – tas traucē personām ar invaliditāti dzīvot pilnvērtīgu dzīvi. Piekļuves iespējas (9. pants) nosaka vienlīdzīgas piekļuves tiesības telpām un pakalpojumiem visiem sabiedrības locekļiem, tostarp personām ar invaliditāti. Tas ir konvencijas vadošais princips (4. pants) un attiecas uz visām jomām. Lai gan daži noteikumi par piekļuves iespējām konvencijā varētu prasīt lielus finansiālos līdzekļus, ja tie jāievieš īsā laikā, šis dokuments piedāvā arī vairākus mazāk sarežģītus un lētākus risinājumus, kas nodrošina tūlītēju rezultātu.

Piemēram, piekļuves nodrošināšana informācijai varētu būt relatīvi lētāka un ievērojami uzlabotu personu ar invaliditāti dzīvi – tā varētu būt iespēja izlasīt preces cenu etiķetē, iespēja iekļūt telpā, lai piedalītos sanāksmē, iespēja saprast autobusu kursēšanas grafiku vai interneta vietņu aplūkošana. Televīzija ir atzīta par svarīgu informācijas avotu un iespēju piekļūt kultūras un sporta notikumiem. Parlamentārieši sadarbībā ar mēdiju industriju varētu padarīt televīziju pieejamu cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti un vecākiem cilvēkiem, izmantojot subtitrus. Šādi pasākumi jau ir ieviesti vairāk nekā 30 pasaules dalībvalstīs.

Pieejamība un internets

Internets var piedāvāt iespējas ikvienam, tomēr vairums šo iespēju nav pieejamas personām ar invaliditāti. 2006.gada beigās tika novērtētas 100 vadošās interneta vietnes 20 dalībvalstīs atbilstoši starptautiskajām piekļuves iespēju vadlīnijām, kuras noteicis Pasaules tīmekļa konsorcijs (W3C). Izpētē tika iekļautas mājas lapas par ceļošanas iespējām, finansēm, mēdijiem, valdību un mazumtirdzniecību. Pētījumā tika atklāts, ka vairums izpētīto mājas lapu neatbilst starptautiskajiem piekļuves standartiem; tikai 3 no 100 mājas lapām atbilda minimālajiem piekļuves iespēju standartiem. Dažas no vietnēm būtu vienkārši pielāgojamas personu ar invaliditāti vajadzībām, taču vairumam ir nepieciešams ievērojams darbs šajā virzienā. Informācijas tehnoloģiju pieejamība personām ar invaliditāti nav tikai cilvēktiesību jautājums, tai pamatā ir arī uzņēmējdarbības mērķi. Pētījumi norāda, ka pieejamas mājas lapas meklētājos atrodas augstāk, jo ir biežāk apmeklētas, to uzturēšanas izmaksas ir zemākas, tās nodrošina uzņēmumiem piekļuvi vēl neapgūtai klientu bāzei.

6.NODAĻA: NO NOTEIKUMIEM LĪDZ PRAKSEI: KONVENCIJAS IEVIEŠANA

Tāpat internets nodrošina pieeju izglītībai, karjeras iespējām, ziņām un informācijai par veselības aprūpi, tā ir arī iespēja pilsoņu un sabiedrisko aktivitāšu veikšanai. Cilvēkiem, kam liegta piekļuve internetam, zināmā mērā tiek liegta iesaistīšanās sabiedriskajā dzīvē. Ja interneta vietnes tiek projektētas un izstrādātas saskaņā ar vadlīnijām par piekļuves nodrošināšanu, visiem lietotājiem būs līdzvērtīga piekļuve informācijai internetā. Lai gan dažas dalībvalstis tagad pieprasa vismaz valdību mājas lapas padarīt pieejamas personām ar invaliditāti, vairums pasaules tīmekļa vietņu tomēr nav pieejamas (skatīt sadaļu iepriekšējā lapā). Piekļuve informācijai ir arī svarīga avārijas situāciju gadījumā. Nesen notikušās katastrofas pasaulē ir pierādījušas, ka personas ar invaliditāti nesaņem tādu pašu palīdzību, kā ikviens cits šādu...

Pieejamības nodrošināšana

Fiziskā vide

Ne tikai personas ar invaliditāti, bet ikviens cilvēks ir ieguvējs, ja viņam vai viņai ir fiziski iespējama piekļuve apkārtējai videi. Konvencija nosaka, ka ir jāveic pasākumi, lai likvidētu šķēršļus un barjeras iekšelpās un ārā, ieskaitot skolas, medicīnas iestādes un darba vietas (9. (1) (a) pants). Tas attiecas ne tikai uz ēkām, bet arī celiņiem, ietvju malām un šķēršļiem, kas aizšķērso gājēju plūsmu. Laika gaitā visas jaunās celtnes ir jāveido pēc projektiem, kuros ietverti pielāgojumi personām ar invaliditāti. Pasaules Banka secinājusi, ka izmaksas par šādiem pielāgojumiem jau celtniecības laikā ir minimālas. Ir arī pierādīts, ka ēku pieejamības nodrošināšana personām ar invaliditāti palielina celtniecības izmaksas par mazāk kā 1 procentu.

Sabiedriskās telpas un pakalpojumi

Konvencija aicina valdības rādīt piemēru, kā nodrošināt iespēju personām ar invaliditāti pilnībā iesaistīties sabiedriskajā dzīvē, izstrādājot vadlīnijas, kas padara sabiedriskās telpas un pakalpojumus pilnībā pieejamus (9. (2) (a) pants). Piekļuves iespēju nodrošināšanai varētu būt nepieciešamas rampas pie valdības ēkām, zīmes Braila rakstā, tualetes personām ar invaliditāti un tulki, kas pārzina zīmju valodu, vai sabiedriskā televīzija ar subtitriem. Šīs vadlīnijas ir jāizstrādā, konsultējoties ar personām ar invaliditāti un/vai viņus pārstāvošām organizācijām.

Transports

Transports, tostarp gaisa transports, autobusi, vilcieni un taksometri, ir ļoti nozīmīgs patstāvīgai dzīvei. Daudzos gadījumos personām ar invaliditāti, it īpaši tām, kam ir redzes traucējumi vai apgrūtinātas pārvietošanās iespējas, tiek liegta piekļuve šiem būtiskajiem pakalpojumiem, un tādējādi viņi nevar apmeklēt skolu, strādāt vai saņemt medicīnisko palīdzību.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

...katastrofu laikā. Konvencija aicina dalībvalstis izstrādāt pasākumus avārijas dienestu pakalpojumu nodrošināšanai (9. (1) (b) punkts). Teksta ziņojumi, piemēram, ātri kļuva par vienu no labākajām metodēm komunikācijai ar cilvēkiem ar dzides invaliditāti. Tomēr avārijas dienesti vairumā dalībvalstu nevar sazināties ar teksta ziņojumu palīdzību, jo to rīcībā nav piemērotu komunikāciju protokolu. Lielākajā daļā dalībvalstu nav likumu par informācijas nodrošināšanu piemērotā formātā, piemēram, Braila raksts, audio formāts vai zīmju valoda, vai par interneta vietņu pieejamību. Daudzos gadījumos, ja dalībvalstī ir izstrādāta likumdošana, šie likumi neietekmē reālus pakalpojumus. Konvencija aicina valdības ieviest piemērotu likumdošanu un pasākumus, kā nodrošināt personām ar invaliditāti iespēju piekļūt informācijai, kas tiešā veidā ietekmē viņu ikdienas dzīvi (9 (1) (a) un (2) (g) punkts).

„Ja nodrošināsiet akliem cilvēkiem visā pasaulē informāciju efektīvi un laikus, formātā, kādā viņi to var izlasīt, saprast un uztvert, varat būt droši, ka cilvēki ar redzes invaliditāti dos sabiedrībai milzu ieguldījumu visā pasaulē”.

Don Breda, akls IT speciālists (ASV)

Izglītība

Izglītības jomā pastāv daudz potenciālo barjeru personām ar invaliditāti, it īpaši jaunattīstības valstīs. Tās ir:...

UZDEVUMU SARAKSTS PARLAMENTĀRIEŠIEM

Ko es varu darīt, lai veicinātu pieejamību:

Pastaigājiet pa sabiedriskām vietām un pavērojiet, cik daudz tur ir šķēršļu, piemēram, kāpnes pie ēkām, traucējošas ielu apmales, zīmes bez Braila raksta, utt.

Nosakiet, vai valdības informācija ir pieejama alternatīvos formātos, kas saprotami personām ar invaliditāti.

Pārdomājiet, cik pieejamas ir valdības ēkas un pakalpojumi.

Pārliecinieties, vai valdības plānā ir izstrādāti pasākumi personām ar invaliditāti avārijas situācijām.

Konsultējieties ar personām ar invaliditāti un viņus pārstāvošām organizācijām par pasākumiem, kas varētu uzlabot pieejamību.

6.NODAĻA: NO NOTEIKUMIEM LĪDZ PRAKSEI: KONVENCIJAS IEVIEŠANA

- nabadzība,
- pārpildītas skolas,
- apmācītu pedagogu trūkums,
- saprātīga pielietojuma un atbalsta trūkums skolēniem ar invaliditāti,
- nepieejamas telpas,
- nepiemērotas mācību programmas,
- slikts vai nepieejams transports,
- sociālie aizspriedumi un skolas vides nepārzināšana.

Pašreizējie aprēķini rāda, ka skolās mācās 1 līdz 3 procenti bērnu ar invaliditāti, tas nozīmē, ka apmēram 98 procentu bērnu ar invaliditāti skolu neapmeklē un ir analfabēti. Kamēr tik liels skaits bērnu ar invaliditāti neapmeklē skolu, gadu tūkstoša mērķis par vispasaules pamatizglītības nodrošināšanu izpildīts netiks. Bet pētījumi rāda, ka bērni (arī ar smagu invaliditāti), kas tiek integrēti parastajā apmācību sistēmā, pabeidz skolu, uzsāk vidējās izglītības kursu un profesionālo apmācību, iegūst darbu, labi pelna un kļūst par aktīviem sabiedrības locekļiem.

„Mani eksāmena rezultāti bija visaugstākie tā gada eksāmenu kārtotāju grupā, es mācījos speciālajā skolā: tas nav tāpēc, ka es biju gudrāka, bet tāpēc, ka man tika dota iespēja”.

Lucia Bellini, akla studente (AK)

Konvencija aptver daudzus izglītības aspektus dažādos dzīves posmos (24. pants). Tās prioritāte ir iedrošināt bērnus ar invaliditāti apmeklēt skolu visos līmeņos (24. (2) (a) pants). Konvencija apliecina, ka vislabākais veids, kā to nodrošināt ir pievērsties bērna visspēcīgākajām interesēm (24. (2) (b) punkts).

Konvencija apskata arī izglītības vajadzības lielam skaitam pieaugušu cilvēku ar invaliditāti, kuriem nav pietiekošas izglītības vai to izglītības līmenis ir pārāk zems, jo viņiem netika dotas iespējas vai piekļuve izglītībai bērnībā.

Konvencija arī atzīst, ka ir svarīgi turpināt izglītoties visas dzīves laikā (24. (5) punkts), tostarp arī tiem pieaugušajiem, kas iegūt invaliditāti dzīves laikā un tādējādi vēlas, vai viņiem nepieciešama tālāka izglītība, lai nodrošinātu viņu spēju strādāt, ieskaitot amata apmācību un augstskolas programmas. Konvencijas veicinātais izglītības modelis ir balstīts uz arvien biežāk novērotajiem pierādījumiem, kas parāda, ka integrēta izglītība ne tikai

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

nodrošina vislabāko mācību vidi, tostarp bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem, bet arī palīdz iznīcināt barjeras un stereotipus. Šāda pieeja palīdz izveidot sabiedrību, kas ir gatava pieņemt un atzīt invaliditāti tā vietā, lai no tās baidītos. Kad bērni ar un bez invaliditātes kopā izaug un mācās blakus viens otram vienā skolā, viņos veidojas lielāka izpratne un cieņa vienam pret otru.

Pāreja uz skolu sistēmu, kurā specializētā izglītība ir iekļauta vienotā sistēmā ar vispārēju izglītību, ir rūpīgi jāizplāno un jāievieš, lai aizsargātu bērnu vajadzības un intereses. Nepieciešams priekšnosacījums ir vecāku, sabiedrības līderu un skolotāju atbalsts. Lai izglītības sistēma ietvertu arī specializētas vajadzības, tai ir:

- jānodrošina piemērots aprīkojums un mācību materiāli personām ar invaliditāti;
- jāievieš mācību metodes un mācību plāni, kas aptver visu bērnu un studentu vajadzības, ieskaitot personu ar invaliditāti vajadzības, un jāveicina iecietība pret cilvēku atšķirībām;
- jā sagatavo skolotāji darbam klasē ar bērniem ar un bez invaliditātes un jāiedrošina viņi atbalstīt vienam otru;
- Nodrošināt atbalstu, kas maksimāli atbilst visu skolēnu vajadzībām, ieskaitot skolēnus ar invaliditāti; un jānodrošina apmācība Braila rakstā un zīmju valodā, lai bērni ar dzirdes, redzes un gan dzirdes, gan redzes invaliditāti varētu mācīties un sazināties.

Papildus izglītības sistēmai

Piekļuve izglītības sistēmai – tas ir ne tikai izglītības jautājums. Pat, ja skola atļauj bērnam ar invaliditāti iesaistīties, transporta sistēmas nepieejamība var apgrūtināt nokļūšanu līdz skolai vai liegt to pilnībā. Dažkārt piekļuve skolai pašai par sevi ir neiespējama. Fiziskās infrastruktūras nomaiņa var likties biedējoša, bet tā nevajadzētu būt. Laika gaitā, kad ēkas ir jāatjauno, tās var pārveidot, lai tās būtu pieejamas arī personām ar invaliditāti.

Nākotnē par obligātu prasību būtu jāklūst pieejamības nodrošināšanai visām jaunām ēkām, ieskaitot izglītības iestādes. Tas nozīmē ne tikai ratiņkrēsliem paredzētu pielāgojumu ieviešanu, lai persona ar invaliditāti varētu iekļūt ēkā, bet arī tādas lietas kā Braila raksts un piemērots apgaismojums cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Izmaksas šādiem pielāgojumiem jau celtniecības laikā ir minimālas, pētījumi norāda, ka šādi pielāgojumi palielina celtniecības izmaksas par aptuveni vienu procentu.

6.NODAĻA: NO NOTEIKUMIEM LĪDZ PRAKSEI: KONVENCIJAS IEVIEŠANA

Apvienotas izglītības sistēmas izmaksas

Apvienotā izglītības sistēma bieži tiek (nepareizi) uztverta kā ļoti dārga, nepraktiska, atkarīga un kategoriski ar invaliditāti saistīta joma. Tomēr, ne visi atbalstoši pasākumi ir dārgi. Dažās dalībvalstīs jau ir izstrādātas finansiāli efektīvas programmas, kas nodrošina izglītības integrāciju, izmantojot ierobežotus resursus. Dalībvalstīm būtu jāizmanto pieejamie resursi, jāpievērš uzmanība noteiktu mērķu sasniegšanai un jānodrošina izglītības finansējuma pastāvība īstermiņā, vidēji ilgā termiņā un ilgtermiņā. Finansējuma liegšanai izglītības sistēmas apvienošanai ir ļoti negatīvas sekas ne tikai atsevišķiem cilvēkiem, bet arī visai izglītības sistēmai kopumā. Apvienota izglītības sistēma ir lētāka nekā atdalītu skolu sistēma. Šo apgalvojumu apstiprina arī fakts, ka viena apvienota sistēma ir lētāka nekā divas atsevišķas.

UZDEVUMU SARAKSTS PARLAMENTĀRIEŠIEM

Kā es varu palīdzēt veidot apvienotu izglītības sistēmu:

- Izplatīt informāciju par apvienotas izglītības metodoloģiju kā skolotāju apmācības plāna integrētu daļu.
- Veicināt personu ar invaliditāti apmācību par skolotājiem.
- Izmantot piramīdas apmācību metodi, kad apvienotai izglītības sistēmai sagatavoti skolotāji, māca citus skolotājus.
- Veicināt skolēnu palīdzības programmas, kur skolēni ar augstāku līmeni palīdz jaunākajiem biedriem.
- Veicināt sadarbību starp skolām un vecākiem.
- Piesaistīt esošos kopienu rehabilitācijas tīklus apvienotas izglītības sistēmas izveides veicināšanai.
- Nodrošināt pamatotas izmaiņas bērnu novērtēšanā.
- Pārveidot esošās speciālās skolas par resursu centriem.
- Izveidot atskaišu mehānismu, lai kontrolētu bērnu ar invaliditāti reģistrēšanu skolā un sekotu līdzi datiem par skolas absolvēšanas rādītājiem šādiem bērniem.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Viena sistēma samazina vadības un administrēšanas izmaksas. Transports arī ir lētāks, jo atsevišķas sistēmas skolām parasti ir jāaptver plašākas ģeogrāfiskās teritorijas. Pieredze rāda, ka 80 līdz 90 procentus bērnu ar specifiskām izglītības vajadzībām, ieskaitot bērnus ar mentālu invaliditāti, iespējams vienkārši iekļaut parastajās skolās un klasēs, ja vien tiek nodrošināti galvenie nepieciešamie nosacījumi šādi izglītības sistēmu apvienošanai.

Darbs un nodarbinātība

Nodarbinātība (27.pants) piedāvā daudzas sociālās līdzdalības iespējas – sākot ar ekonomisku neatkarību, ģimenes izveidošanu līdz pat sajūtai, ka persona piedalās nacionālās ekonomikas veidošanā. Taču daudzās dalībvalstīs personas ar invaliditāti nav pilnībā iesaistītas darba tirgū. Vairums no viņiem nestrādā vai tiek atrunāti no aktīvas darba meklēšanas. Daudzi no tiem, kas strādā, netiek pilnībā nodarbināti, viņu darba samaksa ir mazāka par minimālo, un viņi nestrādā atbilstoši savām spējām. Šādas ekonomiskās neiesaistīšanās trūkums būtiski ietekmē personu ar invaliditāti dzīvi, jo viņi nevar nopelnīt tik daudz, lai nodrošinātu sev piemērotu dzīves līmeni (28.pants) un dzīvotu neatkarīgi (19.pants).

Visos pasaules reģionos ir milzīga atšķirība starp darba apstākļiem un nodarbinātības tendencēm personām ar un bez invaliditātes. Pārāk bieži personas ar invaliditāti ir atkarīgas no ubagošanas, žēlsirdības un dzīves apstākļu uzlabošanas programmām, nevis no nozīmīga darba savas iztikas nodrošināšanai.

Darba devēji bieži nevēlas pieņemt darbā personas ar invaliditāti vai vienkārši neizskata viņu dpieteikumus amatam, uzskatot, ka persona ar invaliditāti nespēs tikt galā ar darba pienākumiem un/vai viņa pieņemšana darbā būs pārāk dārga. Šāda attieksme sakņojas bailēs un stereotipos, un pievēršas vairāk cilvēka nespējai, nevis spējām. Empīriski pierādījumi tomēr norāda, ka personas ar invaliditāti salīdzinājumā ar saviem kolēģiem bez invaliditātes, labi paveic savu darbu, tik bieži nemaina darba vietas un kārtīgāk ierodas darbā. Pie tam personām ar invaliditāti paredzētie pielāgojumi bieži vien ir minimāli, vairumam pat nav nepieciešami nekādi pielāgojumi. Pētījumi ir pierādījuši, ka tiem, kas nodarbina personas ar invaliditāti rodas citi ieguvumi, piemēram, uzlabojas morālais noskaņojums kolektīvā un palielinās klientu labvēlība.

Jaunattīstības valstīs vairums darbinieku ar invaliditāti tiek nodarbināti neoficiāli, tādējādi viņu darba aizsardzība ir ierobežota, un darba apstākļi ir nestabili. Tiek uzskatīts, ka apmēram puse līdz trim ceturtdaļām lauksaimniecībā neiesaistīto strādnieku jaunattīstības valstīs tiek nodarbināti neoficiāli.

Āfrikā neoficiālo darbinieku skaits ir no 48 procentiem Ziemeļāfrikā līdz 78 procentiem Dienvidāfrikā. Pašnodarbinātības jomās, kas nav saistītas ar lauksaimniecību, neoficiāli strādā 60 līdz 70 procentu cilvēku. Sievietes ar invaliditāti darbā pieņem retāk nekā vīriešus ar invaliditāti, viņas arī pelna mazāk, ja tiek pieņemtas darbā.

Daudzās valstīs nav likumdošanas, kas veicinātu un aizsargātu darbinieku ar invaliditāti tiesības. Tādējādi darba vietās ir iespējams diskriminēt personas ar invaliditāti, apdraudot viņu piekļuves iespējas darba tirgum. Personu ar invaliditāti neiesaistīšana ekonomikā sakņojas arī viņu izglītības un apmācības trūkumā. Konvencijas noteikumu ieviešana saistībā ar darbu un nodarbinātību tiešā veidā ietekmēs apmēram 470 miljonus vīriešu un sieviešu ar invaliditāti darba spējas vecumā. Konvencija uzskaita dalībvalsts pienākumus nodrošināt personu ar invaliditāti likumiskās tiesības pelnīt iztiku, brīvprātīgi izvēloties vai pieņemot darbu, kā arī aizliegt diskrimināciju, kas pamatota ar invaliditāti, visās nodarbinātības jomās (27. (1) pants). Veicinot darba tirgus atvēršanu personām ar invaliditāti, konvencija atzīst arī pašnodarbinātības nozīmi, kas ir ļoti būtiska jaunattīstības valstīm (27. (1) (f) punkts). Konvencija pieprasa arī pamatotu saprātīga pielietojuma izmantošanu (27. (1) (i) punkts) un veicina politiskās nostādnes un programmas, ieskaitot atbalstoši pasākumi, kas mudina darba devējus pieņemt darbā personas ar invaliditāti (27. (1) (h) pants). Lai gan daudzās valstīs, īpaši jaunattīstības, darba devējus bieži uzskata par privātā sektora dalībniekiem, valdība darba ņēmējiem ir viens no darba devējiem un vislielākais darba devējs.

Kā nodarbinātību ietekmē informācijas un transporta pieejamība

Kad jautājumi, kas attiecas uz personām ar invaliditāti, nav iekļauti politisko nostādņu un plānošanas procedūrās, kas saistītas ar transportu, fizisko infrastruktūru un izglītības sistēmu, šādām personām bieži vien tiek liegtas darba iespējas. Pat, ja personām ar invaliditāti ir izdevies sameklēt darbu, viņi var sastapties ar šķēršļiem: viņiem var nebūt piemērotas izglītības, viņiem nav pieejas vakancu sarakstam piemērotā formātā, viņiem nav iespējas nokļūt uz darbu un no tā. Visi šie faktori var liegt strādāt kvalificētām personām ar invaliditāti.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Nodarbinātības iespēju nodrošināšana

Invalitāte dažkārt var ietekmēt personas spēju veikt darbu ierastajā veidā. Konvencijas noteikumos par darbu un nodarbinātību ir iekļauts pienākums izmantot saprātīgus pielietojumus atsevišķos gadījumos vai tiesības uz šādu pielietojumu.

Noteikumi par saprātīgu pielietojumu saistībā ar nodarbinātību ir ieviesti vairākās pasaules valstīs, bet daudzās valstīs to vēl trūkst. Gan darba devējiem, gan darba ņēmējiem varētu būt nepieciešamas vadlīnijas un palīdzība, lai noteiktu, kāds saprātīgs pielietojums varētu būt nepieciešams.

Atbalstoši pasākumi, piemēram, nodarbinātības kvotas, veicina iespēju vienlīdzību un novērš noteiktām cilvēku grupām izveidojušos nelabvēlīgos apstākļus. Atšķirībā no saprātīga pielietojuma, šādi pasākumi ir īslaicīgi un ir paredzēti līdz brīdim, kad trūkumi ir novērsti ar kompensāciju palīdzību vai vienlīdzīgu iespēju izveidi.

Tā kā konvencija pieprasa valdībām meklēt saprātīgu pielietojumu, lai varētu pieņemt darbā vairāk personu ar invaliditāti dažādos līmeņos, valdībai vajadzētu kļūt par piemēru privātā sektora darba devējiem.

Daudzās dalībvalstīs ir ieviestas dažādas nodarbinātības kvotas personām ar invaliditāti, vismaz amatiem sabiedriskajā sektorā. Šīs kvotas ir apmēram 2 līdz 7 procenti, bet to ievērošana visumā ir zema – no piecdesmit līdz septiņdesmit procentiem. Kvotas parasti attiecas uz vidējiem un lieliem uzņēmumiem, un uzņēmumi, kas tās neievēro, tiek sodīti. Šādi sodi neuzlabo kvotu ievērošanu, soda naudas bieži tiek izmantotas nodarbinātības programmām personām ar invaliditāti. Lietderīgi varētu būt izmantot pārejas programmas cilvēkiem, kas pāriet no sociālās aprūpes uz dalību atvērtā darba tirgū.

Konvencijas nosacījumi par darbu un nodarbinātību attiecas uz personām ar invaliditāti visās nodarbinātības stadijās, ieskaitot tos cilvēkus, kas meklē darbu, cenšas veidot karjeru un tos, kas ieguvuši invaliditāti darba laikā un vēlas saglabāt darbu. Konvencija veicina arī iespējas izmantot nodarbinātības un aroda biedrību piedāvātās tiesības (27. (1) (c) pants). Dalībvalstīm ir arī juridisks pienākums nodrošināt, lai personas ar invaliditāti netiktu izmantotas kā vergi vai kalpi un tiktu pasargāti tāpat kā citi cilvēki no piespiedu vai obligāta darba (27 (2) pants).

6.NODAĻA: NO NOTEIKUMIEM LĪDZ PRAKSEI: KONVENCIJAS IEVIEŠANA

Lielie uzņēmumi atbalsta integrāciju

Uzņēmējdarbība un invaliditāte ir Eiropas mēroga organizācija, kas tapusi no privātu uzņēmumu partneru grupas, kas izveidojās Eiropas personu ar invaliditāti gada laikā (2003.). Organizācija veicina personu ar invaliditāti iekļaušanu sabiedrībā un ideju apmaiņu starp uzņēmējdarbības un politikas darbiniekiem un personām ar invaliditāti. Uzņēmējdarbība un invaliditāte organizācija veicina personu ar invaliditāti iekļaušanu Eiropas sabiedrībā visos līmeņos, it īpaši darbinieku, patērētāju un politikas veidotāju vidū.

Uzņēmējdarbības un invaliditātes organizācijas dalībnieki ir savu nozaru līderi. Viņi pievērš uzmanību jautājumiem, kas saistīti ar fiziskās piekļuves iespējām, produktu un pakalpojumu e-piekļuves iespējām un nodarbinātībai. Uzņēmējdarbības un invaliditātes dibinātāji ir Adecco, Hewlett-Packard, IBM, Manpower, Microsoft un Schindler.

Praktiski dalībvalstīm ir jānodrošina, lai personas ar invaliditāti varētu pieteikties darbā tāpat kā cilvēki bez invaliditātes, lai viņi būtu pasargāti no diskriminācijas un lai viņiem būtu tādas pašas tiesības kā citiem cilvēkiem darba vietā un vienlīdzīgas karjeras veidošanas iespējas. Valdības, darbinieku un arodu apvienības, darba devēji un personas ar invaliditāti pārstāvošas organizācijas var strādāt kopā, lai nodrošinātu personu ar invaliditāti sociālo un ekonomisko iekļaušanu sabiedrībā.

UZDEVUMU SARAKSTS PARLAMENTĀRIEŠIEM

Kā es varu uzlabot nodarbinātības perspektīvas personām ar invaliditāti

Noteikt, vai sociālās aizsardzības sistēmā nejauši nav izveidojušies apstākļi, kas liek šķēršļus nodarbinātībai. Dažos gadījumos sociālās aizsardzības sistēmas neveicina personas ar invaliditāti meklēt darbu.

- Veicināt nodarbinātības rehabilitāciju un citas ar personu ar invaliditāti iekļaušanu sabiedrībā saistītās politiskās nostādnes.
- Veicināt sadarbību starp valdību, darba devējiem un darbiniekiem, lai radītu izdevīgus apstākļus personu ar invaliditāti iekļaušanai politiskajās nostādnēs un veicinātu to pieņemšanu gan privātajā, gan publiskajā sektorā. Darba devēju forums par invaliditāti Apvienotajā Karalistē ir labs paraugs šāda veida darbam.
- Atbalstīt personu ar invaliditāti organizācijas to cīņā par vienotas un vienlīdzīgas darba vides izveidi.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Ieteicamās darbības būs dažādas atkarībā no dalībvalsts ekonomiskā stāvokļa. Konvencija arī atzīst, ka daudzām personām ar invaliditāti jaunattīstības dalībvalstīs, pašnodarbinātība un mazā uzņēmējdarbība ir pirmā un, iespējams, vienīgā iespēja. Konvencija dalībvalstij uzliek par likumisku pienākumu veicināt šādas iespējas.

Dalībvalstīm būs jāveicina personu ar invaliditāti nodarbinātība ne tikai oficiālajā sektorā, tām būs jāiesaista personas ar invaliditāti mikrokrēdīta un mikrofinansu attīstības shēmās. Šīs shēmas ir izrādījušās ļoti veiksmīgas daudzos pasaules reģionos, bet bieži tajās aizmirst vai ar nolūku neiesaista personas ar invaliditāti.

Likumīgās tiesības un atbalsts lēmumu pieņemšanā

Iedomājieties, ka jums atņem lēmuma pieņemšanas, līgumu parakstīšanas, balsošanas iespējas, tiesības vērsties tiesā vai izvēlēties medicīnisko apkalpošanu tikai tāpēc, ka esat persona ar invaliditāti. Daudziem cilvēkiem tā ir dzīves realitāte, tās sekas var būt ļoti nopietnas. Kad cilvēkiem liegtas likumīgās tiesības, viņiem tiek atņemtas ne tikai tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi likuma priekšā, viņiem tiek atņemta arī iespēja aizsargāties un izbaudīt citas cilvēktiesības. Aizbildņi, kas rīkojas personu ar invaliditāti vārdā, dažkārt nepārstāv viņu intereses; vēl sliktāk, viņi dažkārt ļaunprātīgi izmanto savas priekšrocības, pārkāpjot citu cilvēku tiesības.

Konvencijas 12. pants atzīst, ka personām ar invaliditāti ir juridiskā rīcībspēja, kas ir tāda pati kā citu cilvēku rīcībspēja. Citiem vārdiem sakot, persona nevar zaudēt savu juridisko rīcībspēju tikai invaliditātes dēļ. (Tomēr juridisko rīcībspēju var zaudēt situācijās, kas attiecas uz ikvienu, piemēram, ja tiek izvirzīta apsūdzība kriminālnoziedzumā).

Konvencija atzīst, ka dažām personām ar invaliditāti ir nepieciešama palīdzība likumīgo tiesību izmantošanā, tāpēc dalībvalstīm ir jādara viss iespējams, lai palīdzētu šādām personām un ieviestu drošības pasākumus pret ļaunprātīgu šādas atbalsta sniegšanas izmantošanu. Atbalstu var saņemt no uzticama cilvēka vai cilvēku grupas; tas var būt nepieciešams visu laiku vai tikai laiku pa laikam.

Lēmuma pieņemšana ar atbalstu vienmēr nāks par labu personai ar invaliditāti, uz kuru attiecas attiecīgais lēmums. Lēmuma pieņēmējs ir pati persona, persona(s), kas sniedz atbalstu, izskaidro jautājumus...

Lēmumu pieņemšanas atbalsts praksē

Britu Kolumbijas province Kanādā ir viena no jurisdikcijām, kas ieviesusi lēmumu pieņemšanas atbalstu likumdošanā, politiskajās nostādnēs un praksē. Persona ar invaliditāti var noslēgt „pārstāvības līgumu” ar atbalsta sistēmu. Līgums ir apliecinājums citiem, tostarp ārstiem, finanšu iestādēm un pakalpojumu sniedzējiem, ka persona ir pilnvarojusi atbalsta sistēmu viņam/viņai palīdzēt pieņemt lēmumus un pārstāvēt viņu noteiktos jautājumos.

Viens no galvenajiem jaunievedumiem likumdošanā ir, ka cilvēki ar smagāku invaliditāti var slēgt pārstāvības līgumu ar atbalsta sistēmu, vienkārši demonstrējot „uzticību” paredzētajiem atbalstītājiem. Personai nav jāpierāda juridiskā kompetence kā parasti, piemēram, jāpierāda spēja izprast noteikta veida informāciju, noteikt sekas, darboties brīvprātīgi un neatkarīgi pieņemt lēmumu, lai varētu noslēgt šādu līgumu.

Daudzas personas un atbalsta organizācijas ir noslēgušas pārstāvniecības līgumu kā alternatīvu aizbildniecībai vai cita veida lēmuma pieņemšanas darbībām. Kopienas Pārstāvības līgumu resursu centrs palīdz attīstīt un uzturēt atbalsta tīklus, nodrošinot informāciju, publikācijas, seminārus un konsultācijas. Centrs uzrauga arī reģistru, kurā organizācijas var ievietot līgumus izskatīšanai, ko nepieciešamības gadījumā var veikt citas puses, pirms persona paraksta līgumu. Sīkāku informāciju skatīt www.rarc.ca.

.. kad tas nepieciešams un interpretē noteikumus un labākos risinājumus attiecīgajam cilvēkam. Pat, ja personai ar invaliditāti ir nepieciešams pilnīgs atbalsts, atbalsta sniedzējam(iem) jānodrošina personai tiesības izmantot savas likumīgās tiesības tik lielā mērā, cik tas iespējams, saskaņā ar personas vēlmēm. Tā arī ir atšķirība starp atbalstu lēmuma pieņemšanā un lēmuma pieņemšanu personas vietā, piemēram, norādījumi un juridiskie pārraugi/draugi, aizbildņi, kam tiesa piešķir pilnvaras pieņemt lēmumus personas ar invaliditāti vietā un kam nav obligāti jāpierāda, ka lēmumi tiek pieņemti atbilstoši šādas personas interesēm vai vēlmēm. Šie mehānismi stājas spēkā tad, kad persona ir ar kompetentas iestādes lēmumu atzīta par juridiski nespējīgu izmantot savas likumīgās tiesības. 12. panta 4.pants aicina ieviest drošības pasākumus, kas pasargātu no šādu mehānismu ļaunprātīgas izmantošanas.

Atbalsts lēmuma pieņemšanā var notikt dažādā veidā. Atbalsta sniedzēji var paziņot par personas interesēm citiem vai palīdzēt viņam/viņai...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

...izprast dažādo iespēju atšķirības, atrodoties blakus. Viņi var palīdzēt citiem saprast, ka persona ar smagu invaliditāti arī ir personība ar pagātņi, noteiktām interesēm un mērķiem dzīvē, un spēj izmantot savas likumīgās tiesības.

Lai gan dažviet pasaulē izveidoti labi atbalsta tīklu darbības modeļi, visumā nav izstrādāta skaidra politika šajā jautājumā; biežāk sastopami tomēr ir likumi par aizbildniecību.

Dažkārt ir sarežģīti izveidot atbalsta tīklus, it īpaši, ja persona nevar norādīt uzticības personu vai personas. Pie tam cilvēkiem, kas uzturas ārstniecības iestādēs, tiek liegta palīdzība, pat, ja tā ir pieejama un paredzēta. Visaptveroša atbalsta tīkla izveide prasa darbu, finanšu saistības, lai gan esošie aizbildniecības modeļi var būt tik pat dārgi. Atbalsts lēmuma pieņemšanā tādējādi ir uzskatāms par esošo resursu pārdali, nevis papildus izdevumiem.

UZDEVUMU SARAKSTS PARLAMENTĀRIEŠIEM

Kā palīdzēt personām ar invaliditāti izmantot savu juridisko rīcībspēju:

Konsultēties ar civiltiesību organizācijām, lai noskaidrotu, vai jūsu vēlēšanu apgabalā ir ieviesta atbalsta iespēja lēmuma pieņemšanā.

Pārbaudīt likumus par aizbildniecību un apsvērt, vai šie likumi un politiskās nostādnes veicina atbalstu lēmuma pieņemšanā un respektē personu ar invaliditāti likumīgās tiesības.

Aktualizēt jautājumu par lēmumu pieņemšanas atbalstu un veicināt programmu izstrādi parlamentā, kas veicinātu atbalsta sniegšanu lēmumu pieņemšanā.

Apmeklēt psihiatriskās iestādes, lai redzētu, kāds atbalsts ir pieejams tajās.

Organizēt sanāksmes vēlēšanu apgabalos, lai uzklautu personu ar invaliditāti pieredzi par likumīgo tiesību izmantošanu un atbalstu.

Apkopot labas prakses piemērus atbalsta sniegšanai lēmumu pieņemšanā un informēt par tiem parlamentāriešus citās dalībvalstīs.

Nodrošināt, lai konvencijas ieviešanas parlamentārās komisijas iekļautu savā darba kārtībā jautājumus par likumīgajām tiesībām un atbalstu lēmuma pieņemšanā.

Ierosināt atbalsta lēmuma pieņemšanā tīkla izveidi nacionālā līmenī atbilstoši Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencijai.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

SEPTĪTĀ NODAĻA

Nacionālo institūciju izveidošana konvencijas ieviešanai un kontrolei

Konvencijas ieviešanai ir vajadzīga ne tikai atbilstoša likumdošana un politiskās nostādnes, bet arī finansiālie resursi un institūcijas, kuras spēj gan ieviest, gan kontrolēt šos likumus un politiskās nostādnes. Konvencijas 33. pants pieprasa dalībvalstīm izstrādāt specifiskus mehānismus sieviešu, vīriešu un bērnu ar invaliditāti tiesību ieviešanas stiprināšanai un kontrolei nacionālajā līmenī. Konvencija dalībvalstīm pieprasa:

- noteikt valdības iekšienē kontaktpersonu vai **kontaktpersonas**, kas atbildētu par konvencijas ieviešanu;
- izvērtēt **koordinācijas padomes** izveidošanu vai nozīmēšanu valdības sastāvā, lai veicinātu nepieciešamās darbības dažādos sektoros un dažādos līmeņos; un
- izveidot neatkarīgu struktūru, tādu kā **nacionālā cilvēktiesību institūcija**, lai vecinātu un kontrolētu konvencijas ieviešanu.

Konvencija nosaka, ka pilsoņu sabiedrībai, īpaši personām ar invaliditāti un viņus pārstāvošajām organizācijām, ir pilnvērtīgi jāpiedalās visos šādas kontroles aspektos un jāiesaistās tādu politisko nostādņu, programmu un likumu izstrādē un ieviešanā, kas nepieciešami konvencijas īstenošanai.

Tajā pašā laikā **nacionālās tiesas un tribunāli** veiks galveno lomu, lai saskaņā ar likumu nodrošinātu konvencijā uzskaitīto tiesību aizsardzību.

Kontaktpersonas

Konvencija pieprasa dalībvalstīm noteikt vienu vai vairākas kontaktpersonas valdības sastāvā, kas risinātu ar konvencijas ieviešanu saistītos jautājumus, un izvērtēt koordinācijas padomes izveidošanu valdības iekšienē, tomēr šis dokuments nenorāda šo institūciju veidu un funkcijas. Taču, tā kā arī daži citi starptautiskie dokumenti, tostarp Pasaules rīcības programma personu ar invaliditāti jautājumos un Standarta noteikumi personu ar invaliditāti tiesību vienlīdzības līdzsvarošanai, ir aicinājuši izveidot līdzīgas institūcijas, daudzas dalībvalstis jau ir noteikušas kontaktpersonas par invaliditātes jautājumiem vai izveidojušas koordinācijas padomes.

Kontaktpersona varētu būt nodaļa vai cilvēks ministrijā vai ministriju grupa, institūcija, piemēram, invaliditātes komisija, vai noteikta ministrija, piemēram, cilvēktiesību ministrija jeb personu ar invaliditāti ministrija, vai visu trīs kombinācija. Pat, ja šīs institūcijas vai padomes jau izveidotas, tās vajadzēs mainīt, lai nodrošinātu konvencijas ieviešanas kontroli un koordinētu dažādo sektoru centienus vietējā, reģionālajā un nacionālajā/federālajā līmenī.

Lai kāda arī būtu kontaktpersonas forma, šāda institūcija nedrīkst darboties izolēti, tai ir jāuzņemas galvenā loma konvencijas ieviešanas koordinēšanā. Tai ir jābūt nodrošinātai ar atbilstošiem cilvēku un finansiālajiem resursiem; tai ir jābūt izveidotai ar likumdošanas, administratīvo vai citu regulējošu mēru palīdzību; tai ir jābūt pastāvīgai un jāatrodas visaugstākajā iespējamajā valdības līmenī.

„Konvencijas veiksmes galvenais nosacījums, protams, būs efektīva ieviešana... Konvencija pati par sevi nosaka samērā specifiskas darbības, kas ir jāveic valdībām, lai to īstenotu.”

Vēstnieks **Dans Makkeijs**, Ad Hoc redakcijas komitejas priekšsēdētājs (Jaunzēlande)

Koordinācijas padomes

Konvencija mudina dalībvalstis nozīmēt koordinācijas padomi valdībā, lai veicinātu nepieciešamo darbību izpildi dažādos sektoros un dažādos līmeņos. Dalībvalstis var izvērtēt jaunas koordinācijas padomes izveidošanu vai mainīt esošo koordinācijas padomi, kas:

- veidota kā pastāvīga struktūra ar atbilstošu sastāvu un procedūrām, kas ļautu veikt darba koordinēšanu starp dažādām valdības institūcijām;

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Kontaktpersonu darbs

- Konsultēt dalībvalsts vadītāju/valdību, politiķus un programmu plānotājus par politisko nostādņu, likumdošanas, programmu un projektu izstrādi, ņemot vērā to ietekmi uz personām ar invaliditāti;
- Koordinēt dažādu ministriju un departamentu darbību par jautājumiem, kas saistīti ar cilvēktiesībām un personām ar invaliditāti;
- Koordinēt darbību, kas attiecas uz cilvēktiesībām un personu ar invaliditāti jautājumiem, federālajā, nacionālajā, reģionālajā, štata, provinces un vietējā valdības līmenī;
- Pārskatīt stratēģijas un politiskās nostādnes, lai nodrošinātu personu ar invaliditāti tiesību ievērošanu;
- Izstrādāt likumu projektus, pārskatīt vai mainīt likumus;
- Stiprināt apziņu valdības iekšienē par konvenciju un fakultatīvo protokolu;
- Nodrošināt konvencijas un fakultatīvā protokola tulkojumu dalībvalsts valodās un publicēšanu personām ar invaliditāti pieejamos formātos;
- Izveidot rīcības plānu konvencijas ratificēšanai;
- Izveidot rīcības plānu konvencijas ieviešanai;
- Kontrolēt cilvēktiesību un invaliditātes jautājumu rīcības plāna ieviešanu;
- Koordinēt dalībvalsts periodisko ziņojumu sagatavošanu;
- Stiprināt apziņu par jautājumiem, kas saistīti ar invaliditāti, un personu ar invaliditāti tiesībām sabiedrībā;
- Vairojot valdības iespējas risināt jautājumus, kas attiecas uz personām ar invaliditāti;
- Nodrošināt un koordinēt datu un statistikas apkopošanu efektīvai politisko nostādņu plānošanai un ieviešanas novērtējumam;
- Nodrošināt personām ar invaliditāti iespēju piedalīties politisko nostādņu un likumu, kas uz viņiem attiecas, izveidē;
- Mudināt personas ar invaliditāti piedalīties organizācijās un sabiedriskajos procesos, kā arī mudināt organizāciju izveidošanu personām ar invaliditāti.

- nodrošina koordināciju vietējā, reģionālajā un nacionālajā/federālajā līmenī; un
- nodrošina personu ar invaliditāti, šādu personu organizāciju un NVO līdzdalību pastāvīgu forumu izveidē diskusijām ar sabiedrību.

Dažādās jurisdikcijās ir kontaktpersonas un koordinācijas padomes, kas darbojas kā starpnieki starp valdību un nacionālajām cilvēktiesību organizācijām vai biežāk - starp valdību un personām ar invaliditāti un viņus pārstāvošajām organizācijām. Bieži esošās invaliditātes jautājumu koordinācijas padomēs darbojas dažādu ministriju pārstāvji (darba un sabiedrisko lietu ministrijas vai finanšu, veselības, mājokļu, izglītības, nodarbinātības ministrijas), vietējo un reģionālo pārvalžu pārstāvji, un ļoti bieži tiek iesaistītas personu ar invaliditāti organizācijas. Austrālijas nacionālā invaliditātes jautājumu padome, piemēram, konsultē valdību par jautājumiem, kas saistās ar personām ar invaliditāti, un konsultējas ar sabiedrību, lai veicinātu dialogu un uzklautu informāciju tieši no personām ar invaliditāti.

Nacionālās cilvēktiesību institūcijas

Konvencija un nacionālās cilvēktiesību institūcijas

Konvencija pieprasa dalībvalstīm izveidot struktūru, kurā ir viens vai vairāki neatkarīgi mehānismi, kas veicinātu (piemēram, ar sabiedrības izglītošanu un kampaņām par personu ar invaliditāti tiesībām), aizsargātu (piemēram, izskatot indivīdu sūdzības un piedaloties prāvās) un kontrolētu (piemēram, pārskatot likumdošanu un pārbaudot, kā dalībvalstī norit konvencijas ieviešana) konvencijas ieviešanu. Konvencija apraksta „struktūru”, nevis „nacionālo cilvēktiesību institūciju”. Taču, izveidojot šādu struktūru, dalībvalstij ir jāņem vērā „principi, kas attiecas uz nacionālo institūciju statusu un funkcionēšanu, lai aizsargātu un sekmētu cilvēktiesības”, kā tas ir apstiprināts Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālajā Asamblejā 1993. gadā. Šie principi ir pazīstami kā „Parīzes principi” (skatīt nākošo lappusi). Ņemot vērā šos apstākļus, nacionālās cilvēktiesību institūcijas ir visticamākais modelis, kas veidosies atbilstoši konvencijas nosacījumiem.

Nacionālo cilvēktiesību institūciju veidi

Terminam „nacionālās cilvēktiesību institūcijas” ir specifiska nozīme. Lai gan cilvēktiesību „institūciju” skaits un klāsts ir plašs,

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

un pie tām pieskaitāmas reliģiskās institūcijas, arodbiedrības, plašsaziņas līdzekļi, NVO, valdības departamenti, tiesas un likumdošanas institūcijas, termins „nacionālās cilvēktiesību institūcijas” attiecas uz struktūru, kuras specifiskajām funkcijām ir jāveicina un jāaizsargā cilvēktiesības.

Lai gan nav divu pilnīgi vienādu institūciju, visām šādām institūcijām ir dažas kopējas īpašības. Bieži tās pēc sava darbības rakstura ir administratīvas. Daudzām piemīt arī daļējas tiesas pilnvaras, piemēram, strīdu izšķiršanas funkcija, lai gan nacionālās cilvēktiesību institūcijas nav ne tiesas, nedz arī likumdevējas iestādes. Šādām institūcijām pilnīgi noteikti ir tiesības sniegt konsultācijas par cilvēktiesībām nacionālajā un/vai starptautiskajā līmenī. Tās veic savu darbu, vispārīgi izsakot viedokli un rekomendācijas, vai arī izskatot un risinot sūdzības, ko ir iesnieguši atsevišķi cilvēki vai cilvēku grupas. Dažās dalībvalstīs konstitūcija paredz nacionālās cilvēktiesību institūcijas izveidošanu. Biežāk šādas institūcijas izveido ar likuma vai dekrēta palīdzību. Lai gan daudzas nacionālās institūcijas daļēji ir pievienotas izpildvarai, to faktisko neatkarību ietekmē vairāki faktori, tostarp institūcijas piederība un darbības veids.

Vairums esošās nacionālās institūcijas pieder vienai vai divām plašām kategorijām: „cilvēktiesību komisijām” un „ombudam”. Cita, ne tik izplatīta, bet ne mazāk svarīga kategorija ir „specializētās” nacionālās institūcijas, kas aizsargā kādas konkrētas cilvēku grupas, piemēram, personas ar invaliditāti, etniskās un lingvistiskās sociāli mazaizsargātās grupas, pirmiedzīvotājus, bērnus, bēgļus vai sievietes.

„Personu ar invaliditāti tiesību īstenošana ir nepārtraukts izaicinājums. Šī konvencija kalpos kā vadlīnijas un atskaites punkts iespēju radīšanai un tādas sabiedrības veidošanai, kur piekļuves iespējas, taisnīgums un vienlīdzība ir pieejamas visām personām ar invaliditāti Austrālijā.”

Grēms Edvards, parlamenta loceklis (Austrālija)

Parīzes principi

Nozīmējot vai izveidojot institūciju kopu, kas pildīs konvencijas prasības, dalībvalstīm ir jāņem vērā principi, kas attiecas uz nacionālo institūciju statusu un funkcionēšanu, kas aizsargā un veicina cilvēktiesības. Starptautiskajā nacionālo cilvēktiesību institūciju seminārā, kas notika 1991. gadā Parīzē, pirmo reizi tika izstrādāti principi, kurus pēc tam 1993. gadā pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja.¹ Tie ir pazīstami kā „Parīzes principi”.

¹ Ģenerālās Asamblejas rezolūcija 48/134 1993. gada 20. decembrī.

Nacionālās cilvēktiesību institūcijas iespējamās funkcijas

Papildus septiņu principu ieviešanai, kas ir uzskaitīti augstāk redzamajā rāmītī un kuru mērķis ir radīt neatkarīgas un uzticamas nacionālās cilvēktiesību institūcijas, Parīzes principi norāda arī vairākus pienākumus, kas jāuzņemas šīm institūcijām. Lai gan nacionālo cilvēktiesību institūcijām vajadzētu piešķirt pēc iespējas plašākas pilnvaras, kas ir norādītas konstitūcijā vai likumdošanā, Parīzes principi nosaka, ka šīm institūcijām ir:

- jākontrolē, kā dalībvalsts veic cilvēktiesību ieviešanu, un (vismaz) reizi gadā jāatskaitās;
 - jāziņo un jāsniedz rekomendācijas valdībai pēc valdības pieprasījuma vai pēc savas iniciatīvas, par cilvēktiesību jautājumiem, tostarp likumdošanas un administratīvajiem jautājumiem, cilvēktiesību pārkāpumiem, vispārējo cilvēktiesību stāvokli dalībvalstī, kā arī jānāk klajā ar ierosinājumiem par cilvēktiesību stāvokļa uzlabošanu;
 - jāveicina nacionālo likumu un prakses saskaņošana ar starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem;
 - jāmudina cilvēktiesību līgumu ratificēšana;
 - jāpiedalās to ziņojumu sastādīšanā, kurus dalībvalstis iesniedz Apvienoto Nāciju Organizācijas starptautisko vienošanos institūcijās par cilvēktiesību konvenciju īstenošanu;
 - jāsadarbojas ar reģionālajām un Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību institūcijām, kā arī ar citu dalībvalstu cilvēktiesību institūcijām;
 - jāpalīdz izveidot cilvēktiesību izglītības programmas; un
 - jāstiprina sabiedrības apziņa par cilvēktiesībām un centieniem cīnīties ar diskrimināciju.
- **Nacionālo likumu un prakses kontrole**

Parasti nacionālajām institūcijām ir pilnvaras nodrošināt nacionālo likumu atbilstību cilvēktiesību standartiem, kā rekomendēts Parīzes principos. To var veikt, pārbaudot esošos likumus, kā arī kontrolējot jauno likumu izstrādi un sniedzot komentārus par tiem. Daudzas institūcijas piešķir resursus ierosināto likumu kontrolei un izvērtēšanai, kā arī, ja nepieciešams komentāru sniegšanai par šādu likumu atbilstību cilvēktiesību ievērošanai. Atkarībā no ietekmes, kāda ierosinātajam likumam varētu būt uz cilvēktiesībām,

Parīzes principi

Parīzes principi ir būtiskāko minimālo rekomendāciju kopums, ko ir pieņēmusi Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja par nacionālo institūciju statusu un darbību cilvēktiesību aizsardzības un veicināšanas jomā. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 33. panta 2. punkts pieprasa dalībvalstīm ņemt vērā šos principus, nozīmējot vai izveidojot konvencijas ieviešanas, aizsardzības un kontroles mehānismus. Saskaņā ar Parīzes principiem šādam mehānismam ir:

- jābūt neatkarīgam no valdības; šādu neatkarību ir jāgarantē ar likumu vai konstitūciju;
- jāapvieno sevī pēc iespējas vairāk dažādu dalībnieku un jādarbojas pēc iespējas vairākās sfērās;
- jādarbojas saņemot plašas pilnvaras, kā arī jābūt spējīgam konvencijas kontekstā veicināt, aizsargāt un kontrolēt visus tās ieviešanas aspektus, izmantojot dažādus līdzekļus, ieskaitot rekomendācijas un ieteikumus par esošajiem un ierosinātajiem likumiem un politiskajām nostādnēm;
- jāsaņem izmeklēšanas veikšanas pilnvaras ar tiesībām noklausīties sūdzības un nodot tās kompetentām iestādēm;
- regulāri un efektīvi jādarbojas;
- jābūt adekvāti finansētam, un tas nedrīkst būt pakļauts finanšu kontrolei, kas varētu ietekmēt mehānisma neatkarību; un
- jābūt pieejamam visai sabiedrībai un, konvencijas kontekstā, īpaši personām ar invaliditāti, tostarp sievietēm un bērniem ar invaliditāti, un viņus pārstāvošajām organizācijām.

nacionālās institūcijas varētu rosināt arī indivīdus un organizācijas, ja viņi to vēlas, iesniegt savus iesniegumus valdībai.

Tik pat svarīga nacionālo institūciju loma ir kontrolēt valdības rīcību un politiskās nostādes, lai nodrošinātu to atbilstību starptautiskajām saistībām un nacionālajiem likumiem par personu ar invaliditāti tiesībām, ieskaitot atbilstošās precedentu tiesības, nacionālās cilvēktiesību stratēģijas vai rīcības plānus, kā arī visus attiecīgos praktiskos standartus.

- **Darbības cilvēktiesību stāvokļa uzlabošanai**

Ideālā gadījumā dalībvalstis izveidos nacionālo cilvēktiesību rīcības...

... plānu, izklāstot stratēģiju vai darbību, kas tiks veikta pienākumu īstenošanai saskaņā ar cilvēktiesību dokumentiem. Dalībvalstis bieži konsultēsies ar nacionālo cilvēktiesību institūciju, izstrādājot šīs stratēģijas vai rīcības plānus. Neatkarīgi no dalībvalsts nacionālā cilvēktiesību rīcības plāna, nacionālā cilvēktiesību institūcija var izstrādāt arī savu plānu cilvēktiesību ievērošanas veicināšanai. Abos gadījumos, izstrādājot šīs stratēģijas, vajadzētu konsultēties ar attiecīgajām valdības iestādēm un sabiedrību. Konvencija nosaka, ka sabiedrībai, īpaši personām ar invaliditāti un viņus pārstāvošajām organizācijām, bērniem ar invaliditāti un cilvēkiem, kuri aprūpē personas ar invaliditāti, vajadzētu iesaistīties šajā procesā.

Nacionālās institūcijas var arī izveidot praktiskās darbības standartus, kas attiecas uz konkrētām tiesībām noteiktās situācijās. Piemēram, praktiskās darbības standarti varētu attiekties uz: konkrētu tiesību pielietojumu vai konkrētu pasākumu izstrādi, kas nepieciešami konkrēto tiesību īstenošanai; attiecīgo dalībvalsts iestāžu vai to grupu rīcību; noteikta veida sabiedrisku vai privātu subjektu vai to grupu darbību; vai noteiktu nozari vai profesiju. Ņemot vērā šādu standartu regulējošo raaksturu, tie ir jānosaka ar likumu, un parasti tie tiek pieņemti, kad ir veiktas visas nepieciešamās konsultācijas

- **Sabiedriskās aptaujas, pētījumi un ziņojumi**

Lai gan tas prasa daudz resursus, sabiedrisko aptauju veikšana vai pētījumi par noteiktiem jautājumiem var palīdzēt sekmēt tiesību ievērošanu un veicināt sabiedrisko apziņu. Šādus pētījumus var uzsākt pēc nacionālās cilvēktiesību institūcijas ieskatiem vai to var uzsākt valdība, piemēram, ar galvenā prokurora vai noteiktas kontaktpersonas palīdzību, vai pēc tam, kad atklāti sistemātiski cilvēktiesību pārkāpumi. Institūcijām var piešķirt pilnvaras veikt faktu apkopošanu, kas ir saistīta ar valdības politiskās nostādes izstrādi vai arī ar tiesu darbu. Pilnvaras aptauju un pētījumu veikšanai vajadzētu piešķirt kopā pilnvarām iegūt informāciju un pierādījumus, kas nepieciešami efektīvai šīs funkcijas veikšanai. Nacionālajām cilvēktiesību institūcijām, kurām nav izmeklēšanas varas, būs nepieciešamas pilnvaras informācijas ieguvei.

Konvencijas 35. pants dalībvalstīm pieprasa periodiski ziņot Personu ar invaliditāti tiesību komisijai par veiktajiem pasākumiem konvencijā noteikto pienākumu īstenošanā. Konvencijas 4. panta 3. punkts...

... (konsultācijas ar personām ar invaliditāti un viņu līdzdalība) un 35. panta 4. punkts nosaka, ka dalībvalstīm ir jāsigatavo ziņojumi, konsultējoties ar personām ar invaliditāti, tostarp bērniem ar invaliditāti, un viņus pārstāvošajām organizācijām.

Nacionālās institūcijas var piedalīties ziņojumu sagatavošanā un var veicināt konsultācijas starp sabiedrību un valdību ziņojuma sagatavošanas laikā. Nacionālās institūcijas var sagatavot arī ēnu ziņojumus, tas ir, alternatīvos ziņojumus, īpaši, ja institūcijas uzskata, ka tās iesniegumi valdības ziņojumā nav piemēroti atspoguļoti. Arvien vairāk starptautisko līgumu kontroles institūcijas tieši konsultējas ar nacionālo cilvēktiesību institūciju pārstāvjiem ziņojuma sagatavošanas laikā.

- **Strīdu risināšana**

Saskaņā ar Parīzes principiem visizplatītākā nacionālo cilvēktiesību institūciju funkcija ir palīdzēt risināt strīdus par cilvēktiesību pārkāpumiem. Strīdu risināšanas pilnvaras būtu jāpapildina ar pilnvarām iegūt informāciju un pierādījumus.

- **Izglītība un sabiedriskā apziņa**

Parīzes principi īpaši rekomendēja cilvēktiesību izglītības programmu izstrādes veicināšanu. Ir svarīgi, ka personas, privātās organizācijas un valdības institūcijas zina par cilvēktiesībām un saviem pienākumiem, lai šīs tiesības varētu ievērot un efektīvi kontrolēt. Programmas, iespējams, vajadzētu pielāgot konkrēto grupu vajadzībām. Piemēram, programmām, kuru mērķauditorija ir personas ar invaliditāti, savus materiālus vajadzētu izdot pieejamos formātos, piemēram, Braila rakstā, pieaugošā komunikācijā, vienkāršā un saprotamā valodā, ar titriem vai pieejamos elektroniskos formātos.

Nacionālās cilvēktiesību institūcijas un sūdzību iesniegšanas procedūras

Parīzes principi pieprasa nacionālajām institūcijām piešķirt nepieciešamās izmeklēšanas pilnvaras un iespējas uzklaut sūdzības. Esošajām nacionālajām institūcijām, kas ir uzņēmušās kontroles funkcijas saskaņā ar konvenciju, iespējams, vajadzētu pielāgot savas samierināšanas un izlīgšanas procedūras, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti un viņus pārstāvošās organizācijas varētu iesaistīties šajā procesā. Pastāv dažādas metodes, ar kurām šādas institūcijas šos pienākumus var veikt, tās ir:...

Tiesību aizsardzība Indijā

Indijas tiesību, ieskaitot personu ar invaliditāti tiesības, aizsardzības institūciju struktūra ir samērā sarežģīta, ņemot vērā, ka valsts sastāv no 29 štatiem un sešām teritorijām ar centralizētu pārvaldi. 2006. gada februārī Sociālā taisnīguma un iespēju ministrija, kas ir galvenā atbildīgā iestāde par invaliditātes jautājumu risināšanu valdības līmenī, izstrādāja un pieņēma Personu ar invaliditāti nacionālās politiskās nostādnes (PINPN). PINPN izveidoja institūciju ministrijas iekšienē, tai jākoordinē jautājumi, kas attiecas uz šo nostādņu īstenošanu. Šo institūciju veidoja Centrālā koordinācijas komisija nacionālajā līmenī un valsts koordinācijas komisijas valsts līmenī. Šīs komisijas koordinē dažādās Indijas specializētās institūcijas un aģentūras, ieskaitot Nacionālo rehabilitācijas padomi un Nacionālo uzticības padomi cilvēkiem ar autismu, smadzeņu paralīzi, garīgo atpalicību un citām invaliditātēm.

Pirms PINPN pieņemšanas tika izveidota Personu ar invaliditāti komisija saskaņā ar 1995. gada Personu ar invaliditāti (vienlīdzīgu iespēju, tiesību aizsardzības un pilnīgas līdzdalības) aktu. Komisijas pienākumos ietilpst valdības līdzekļu izmantošanas kontrole, dalībvalsts pilnvaroto darba koordinēšana, kā arī personām ar invaliditāti pieejamu pakalpojumu un tiesību nodrošināšana. Komisijai piešķirta daļēja tiesu vara, kas ļauj galvenajam pilnvarotajam izmeklēt gadījumus par tiesību neievērošanu un likumu neizpildi, organizēt noklausīšanos, saņemt pierādījumus ar zvērestu un izdot pavēstes, taču pilnvarotais nevar pieņemt saistošus lēmumus. Tāpēc komisijai ir divkārša loma: līdzekļu pārraudzība un likumu kontrole.

Indijā ir arī Nacionālā cilvēktiesību komisija, kas var izskatīt individuālus iesniegumus, uzsākt tiesvedību Indijas Augstākajā tiesā (ar ierobežojumiem), iejaukties prāvās, kurās tiek izskatīti cilvēktiesību pārkāpumi, atlikt tiesas spriedumu, pārskatīt likumus, kas attiecas uz cilvēktiesībām, ieskaitot Konstitūciju, kā arī veicināt zinātniskus pētījumus. Komisija aktīvi izteica rekomendācijas attiecīgajām ministrijām laikā, kad tika izstrādātas Nacionālās politiskās nostādnes jautājumos par personām ar invaliditāti, kā arī konsultēja valdību Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām apspriešanas laikā.

- **Samierināšana un izlīguma panākšana**

Pašā pamatā daudzas nacionālās cilvēktiesību institūcijas palīdz realizēt cilvēktiesības samierināšanas un izlīguma ceļā. Cietušais cilvēks var tieši sazināties ar nacionālās cilvēktiesību institūcijas samierināšanas un izlīguma ierēdni, lai pārrunātu radušos problēmu. Šādiem ierēdņiem ir jāreģistrē sūdzība un viņi bieži vien ir pilnvaroti ...

...sniegt konsultāciju par cietušajam cilvēkam esošajām iespējām un, atkarībā no šī cilvēka vēlmēm, uzsākt sarunas ar strīdā iesaistīto otru pusi. Tās var būt neoficiālas telefonsarunas vai personīgas tikšanās, lai gan daudzas nacionālās institūcijas nepieņem anonīmas vai neparakstītas sūdzības. Biežāk nacionālajām institūcijām jāpaļaujas uz oficiāliem pieprasījumiem, piemēram, rakstisku korespondenci. Atkarībā no strīda rakstura un sākotnējo pārrunu rezultāta, iespējams organizēt iesaistīto pušu tikšanās, kuru laikā samierinātājs mēģina jautājumu atrisināt.

Nacionālās cilvēktiesību institūcijas bieži dokumentē samierināšanas un izlīguma procesus, lai uzkrātu informāciju par strīdu atrisināšanas veidiem. Dokumentus var arī iekļaut ikgadējā valdības ziņojumā, izmantot, lai sastādītu īpašu ziņojumu, iekļaut ēnu ziņojumā starptautiskajām institūcijām un/vai izmantot, lai apmācītu samierināšanas un izlīguma ierēdņus un realizētu konsekventu praktisko darbību. Šos dokumentus ir jāglabā drošos apstākļos, un nedrīkst izpaust strīdā iesaistītās puses.

Samierināšanu un izlīgšanu var piesaistīt citām pārkāpumu risināšanas metodēm, lai būtu iespēja vērsties pie nacionālās institūcijas augstākā līmenī, ja šajā līmenī problēma nav atrisināta.

- **Cilvēktiesību tiesas**

Ja neizdodas rast samierināšanu vai izlīgumu, vai, ja viena vai abas puses stingri neievēro strīda risinājuma nosacījumus, tad šādos gadījumos dažām nacionālajām cilvēktiesību institūcijām ir mehānismi, ar kuru palīdzību tie vai strīda puses var ierosināt prāvu tiesā, ieskaitot nacionālo cilvēktiesību tiesu. Pilnvaras ierosināt šādu procesu un tiesas sasaukšanu ir jāievieš ar likuma palīdzību. Nacionālā cilvēktiesību tiesa var darboties kā tilts starp oficiālajām tiesas prāvām un ne tik oficiālajiem izmeklēšanas un samierināšanas procesiem.

- **Iejaukšanās tiesvedībā**

Cita nacionālo cilvēktiesību institūciju loma varētu būt iejaukšanās tiesvedības procesā, kas notiek parastajā tiesu sistēmā. Austrālijā, piemēram, Cilvēktiesību un vienlīdzīgo iespēju komisijai ir pilnvaras iejaukties kā *amicus curae* tiesvedībā gadījumos, kad tiek izskatītas

Cilvēktiesību tiesa Jaunzēlandē

Jaunzēlandes 1993. gada Cilvēktiesību likums izveidoja Cilvēktiesību procedūras biroju, kas ir daļa no nacionālās Cilvēktiesību komisijas. Cilvēktiesību procedūras biroju vada direktors. Direktoram ir pilnvaras ierosināt civilo tiesvedību neatkarīgā Cilvēktiesību tiesā.

Jaunzēlandes Cilvēktiesību tiesa ir ar likumu izveidota institūcija, ko veido cilvēku komisija, kuru ir nozīmējis tieslietu ministrs. Trīs cilvēki no komisijas izskatīs visus jautājumus, kas ir nodoti tiesai. Komisijas sastāvā ir līdz 20 cilvēkiem, kas ir iecelti, pamatojoties uz viņu zināšanām vai pieredzi cilvēktiesību jautājumos, kā arī juridiskajos, sociālajos, kultūras, administratīvajos un ekonomiskajos jautājumos. Kā institūcijai ar daļēju tiesu varu, tiesai ir samērā plaša rīcības brīvība tiesas procesu vadīšanā. Šādai tiesai ir pilnvaras izšķirt strīdus un lemt par kompensācijām. Tiesa var arī nodot lietas Cilvēktiesību komisijas samierināšanas procesam un nosūtīt lietu Augstākajai tiesai, ja ir nepieciešams veikt pretpasākumu pārkāpuma likvidēšanai.

... lietas par personu ar invaliditāti diskrimināciju. Tas komisijai ļauj izteikt savus uzskatus par likuma interpretēšanu un tā piemērošanu attiecīgajos apstākļos.

Piemērotas institūcijas izveidošana

Konvencija atzīst, ka konvencijas dalībvalstī var jau būt izveidota institūcija, kas, pēc pārveidošanas, varētu atbilst konvencijas prasībām. Taču daži šīs institūcijas darbības mehānismi var būt nepiemēroti nepieciešamajai konvencijas īstenošanas kontrolei un, iespējams, ka tos vajadzēs pārveidot. Jau esošajām nacionālajām cilvēktiesību institūcijām ir jāpiešķir nepieciešamie cilvēku un finansiālie resursi, lai tās varētu efektīvi kontrolēt konvencijas ieviešanu. Neatkarīgi no tās formas, institūcijai vai institūciju grupai ir jāspēj veikt konvencijā noteiktais uzdevums: veicināt, aizsargāt un kontrolēt konvencijas īstenošanu. Institūcijai ir arī jāievēro princips par sabiedrības, īpaši personu ar invaliditāti un viņu pārstāvošo organizāciju, pilnvērtīgu piedalīšanos kontroles procesā.

Lemjot par esošas institūcijas pārveidošanu vai jaunas institūcijas izveidi, izvērtējiet šādus jautājumus:

- Vai esošā institūcija atbilst Parīzes principiem?

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

- Vai institūcijai ir pilnvaras, kas atbilst Konvencijai par personu ar invaliditāti tiesībām?
- Vai institūcijai ir zināšanas par konvenciju un/vai vispārīgas zināšanas par cilvēktiesībām un invaliditātes jautājumiem?
- Vai institūcijā darbojas amatpersonas un darbinieki, kas ir personas ar invaliditāti?
- Vai pastāvošajai institūcijai ir pietiekoši daudz cilvēku resursu un laika, lai veicinātu, aizsargātu un kontrolētu konvenciju paralēli pārējiem pienākumiem?
- Vai pastāvošā institūcija ir pieejama personām ar invaliditāti un vai tā nodrošina pieejamības principus (attiecībā uz telpām, dokumentāciju, tehnoloģijām, utt.)?

Parlamentārā pārraudzība

Papildus specifiskajiem kontroles līdzekļiem, kas ir noteikti konvencijā, parlaments, izmantojot tā pārraudzības funkciju, veic galveno lomu personu ar invaliditāti cilvēktiesību ievērošanas nodrošināšanā. Turpmāk aprakstīti daži visefektīvākie pārraudzības instrumenti.²

Parlamentārās komisijas

Izpildvaras sistemātisku pārraudzību parasti veic parlamentārās komisijas. Tās seko līdzi valdības departamentu un ministriju darbam un veic izmeklēšanu īpaši svarīgos politiskajos un administratīvajos jautājumos. Lai pārraudzība būtu efektīva, komisijām ir jāizveido pašām sava darba kārtība, un tām ir jāsaņem pilnvaras aicināt ministrus un dalībvalsts ierēdņus ierasties un atbildēt uz jautājumiem.

Izmeklēšanas komisija

Gadījumiem, kad rodas nopietnas sadarbības problēmas, iespējams, ka vislabāk būtu izveidot izmeklēšanas komisiju, kas varētu šīs problēmas izskatīt. Īpaši noderīgi tas ir, ja attiecīgais strīdīgais jautājums nav nevienas parlamentārās komisijas kompetencē vai ja tas nav neviena valdības departamenta atbildības lokā.

Ministru iztaujāšana

Dalībvalstīs, kurās ministri ir arī likumdevējas varas pārstāvji, svarīgs pārraudzības mehānisms ir regulāra ministru iztaujāšana gan...

2 Plašākas diekusijas par parlamentāro pārraudzību var atrast *Parliament and Democracy in the Twenty-first Century: A Guide to Good Practice* (Geneva, Inter-Parliamentary Union, 2006) (*Parlaments un demokrātija divdesmit pirmajā gadsimtā: labas prakses rokasgrāmata* (Ženēva, Starpparlamentārā grupa, 2006)), 127-146.lpp.

Nacionālās cilvēktiesību institūcijas jau strādā ar konvenciju

Nacionālās cilvēktiesību institūcijas (NCI) piedalījās sarunās par konvenciju un fakultatīvo protokolu un joprojām istrādā ar konvenciju, jau kopš tās pieņemšanas. NCI ir organizējušas sanāksmes ekspertiem no personas ar invaliditāti pārstāvošām organizācijām nacionālajā un starptautiskajā līmenī, lai apspriestu konvencijas īstenošanu un kontroli. Konvencijai bija atvēlēta ievērojama vieta Nacionālās cilvēktiesību institūcijas starptautiskās koordinācijas komisijas cilvēktiesību veicināšanai un aizsardzībai darba kārtībā. Savā pēdējā sēdē 2007. gada martā komisijas cilvēktiesību un invaliditātes jautājumu kontaktpersona, kā arī Īrijas Cilvēktiesību komisijas pārstāvis, NCI ierosināja ciešu sadarbību ar personām ar invaliditāti un viņus pārstāvošajām organizācijām un turpmākajās komisijas sēdēs veltīt laiku debatēm par konvenciju.

Komisijas birojs vienojās atbalstīt priekšlikumu, ko bija izstrādājis Āzijas un Klusā okeāna nacionālo cilvēktiesību institūciju forums, izveidot datu bāzi par personām ar invaliditāti, kas būs paredzēta nacionālajām cilvēktiesību institūcijām. Datu bāze atvieglos starptautiski salīdzināmās informācijas par cilvēktiesībām un invaliditātes jautājumiem apkopošanu, analīzi un ziņošanu. Datu bāzes mērķis ir:

- Noteikt prioritātes, lai NCI varētu uzlabot savas spējas risināt jautājumus par personām ar invaliditāti;
- Aktualizēt jautājumus par personu ar invaliditāti cilvēktiesību pārkāpšanu un sekmēt pozitīvu izmaiņu ieviešanu.
- Nodrošināt pamatotu pierādījumu bāzi, lai atbalstītu sociālo zinātņu pētījumus par personu ar invaliditāti tiesībām; un
- Uzlabot koordināciju starptautiskajā sabiedrībā attiecībā uz jautājumiem, kas saistīti ar personu ar invaliditāti tiesībām.

... mutiski, gan rakstiski, kuru veic parlaments. Šāda tiešā izjautāšana palīdz nodrošināt valdības atbildību.

Izpildvaras nozīmēto kandidātu pārbaude

Nozīmīgs jautājums dalībvalstīs, kur ministri nav likumdevējas varas locekļi, ir cilvēku, kurus Ministru kabinets nozīmē amatā, un augstāko dalībvalsts ierēdņu apstiprināšanas process. Parasti tas prasa ilgstošas pārbaudes, lai noskaidrotu kandidāta atbilstību. Gadījumos, kad tiek izveidots ombuds, nozīmētas cilvēktiesību jautājumu izskatīšanas amatpersonas un Ministru kabineta locekļi,...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

... parlamentam vajadzētu pārbaudīt kandidātu zināšanas un attieksmi pret jautājumiem, kas saistīti ar personām ar invaliditāti.

Nevalstisko sabiedrisko aģentūru uzraudzība

Parlamentam ir arī jākontrolē neatkarīgās aģentūras, kurām valdība, iespējams, ir nodevusi sabiedriskās funkcijas, piemēram, regulēšanas funkcijas vai svarīgāko pakalpojumu sniegšanu. Tās ietver veselības un drošības regulatorus, pakalpojumu sniegšanas aģentūras, sabiedrisko pakalpojumu un citas aģentūras, kuru darbībai varētu būt tieša ietekme uz personu ar invaliditāti tiesībām.

Budžeta pārbaude un finansu kontrole

Parlamentam ir vērā ņemama ietekme uz politisko darbību, pateicoties kontrolei pār valdības finansēm. Parlaments uzrauga gan budžeta veidošanu, gan tā sadali. Šo procesu ietvaros parlaments var apspriest un kontrolēt budžeta ietekmi uz dažādām sociālajām grupām, piemēram, personām ar invaliditāti.

Tiesas un tiesu varas loma

Atkarībā no katras dalībvalsts konstitucionālās uzbūves Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ratificēšanas rezultātā tā automātiski kļūs par daļu no dalībvalsts iekšējiem likumiem un to pielietos dalībvalstīs ar civiltiesību modeli), vai būs nepieciešama konvencijā uzskaitīto tiesību apvienošana ar nacionālo likumu palīdzību (pazīstama kā “duālā” pieeja, tipiska dalībvalstīs ar vispārējo tiesību modeli).³ Taču pat pēdējā gadījumā tikai konvencijas parakstīšana vai ratificēšana rada spēcīgu vēlmi interpretēt likumus par labu konvencijai. Tas nozīmē, ka tiesu vara piemēros dalībvalsts nacionālos likumus un interpretēs likumdošanu tādā veidā, kas būs pēc iespējas atbilstošāks konvencijas prasībām, pamatojoties uz pieņēmumu, ka dalībvalsts likumi nedrīkst būt pretrunā ar dalībvalsts starptautiskajām saistībām. Arī precedenti pirms konvencijas pieņemšanas rāda, ka dalībvalstis atzīst savus pienākumus ieviest vienlīdzīgus un nediskriminējošus principus personu ar invaliditāti tiesību aizsardzībā un veicināšanā.

Vairums precedentu, kas aprakstīti zemāk esošajā rāmītī, ir no augstākajām un apelācijas tiesām. Tomēr šeit iekļauti arī daži nacionālo civiltiesību lietu vai...

³ Sīkāku informāciju skatīt 4. nodaļā.

... samierināšanas institūciju lēmumi. Līdz šim tiesu varai ir bijusi svarīga loma nediskriminējošu principu izveidē attiecībā uz personām ar invaliditāti. Tiesu varas centrālajai lomai tiesību aizsardzībā ir gan priekšrocības, gan trūkumi.

Tiesu varas loma tiesību aizsardzībā

Vairums nacionālo tiesu sistēmu izmanto oficiālos un hierarhiskos tiesu procesus, lai noteiktu tiesības un pienākumus un piemērotu juridiskos principus. Apvienojot tribunālus un civilkodeksus, izmantojot precedentu sistēmu, tiesas laika gaitā var nodrošināt konsekventu likumu un juridisko principu saskaņošanu. Tiesām ir arī iespēja ierosināt „pārbaudes lietas” augstākās tiesās, kuras vada vecākie tieslietu ierēdņi, kuri spēj rūpīgi izskatīt sarežģītus jautājumus vai tādus jautājumus, kas ir saistīti ar būtiskām izmaiņām politiskajās nostādnēs. Šāda līmeņa lietām parasti ir nepieciešami augstas kvalitātes juridiski pierādījumi un pušu pārstāvniecība. Lēmums „pārbaudes lietā” var ietekmēt ne tikai strīdā iesaistītās puses, bet arī citus cilvēkus, kuri, iespējams, atrodas tādā pašā vai līdzīgā situācijā. Piemēram, tiesas lēmums „pārbaudes lietā”, iespējams, var nodrošināt ne tikai kompensāciju cilvēkam, kas ierosināja lietu, bet arī sistemātiskas izmaiņas politiskajās nostādnēs, lai uzlabotu lielas indivīdu grupas tiesību ievērošanu. Tiesu varas loma tiesību aizsardzībā tādējādi ir ārkārtīgi svarīga.

Tiesneši bieži izskata lietas, kas saistās ar jebkādam pilsoniskajām, kultūras, ekonomiskajām, politiskajām un sociālajām tiesībām. Dažādas starpvaldību un nevalstiskās institūcijas ir aicinājušas izveidot lietu datu bāzi par iztiesāšanas tiesībām.⁴ Šāda datu bāze varētu palīdzēt tiesnešiem un juristiem apzināties sava darba ietekmi. Kā lasāms rāmītī nākamajā lappusē, pat pirms konvencijas pieņemšanas specializētas nacionālās likumdošanas vai vienlīdzīgu un nediskriminējošu principu piemērošanas rezultātā, precedenti dažādās dalībvalstīs attiecībā uz personām ar invaliditāti un šādu personu tiesībām jau ir bijuši, tāpat ir jau izteikti arī starptautisko un reģionālo cilvēktiesību institūciju komentāri.

Tajā pašā laikā tiesību aizsardzībai tiesās piemīt vairāki ierobežojumi. Tiesas prāvas, īpaši apelācijas līmenī, ir dārgas un ilgstošas. Augstā maksa par tiesas procesiem var liegt izmantot šādu iespēju noteiktām sabiedrības grupām. Īpaši tas varētu attiekties uz personām ar invaliditāti,...

4 Skatīt, piemēram, rekomendācijas par Efektīvu cilvēktiesību mehānismu funkcionēšanu: nacionālās institūcijas un reģionālie pasākumi – reģionālie pasākumi cilvēktiesību veicināšanai un aizsardzībai Āzijas un Klusā okeāna valstīs, (E/CN.4/2006/100/Add.1, paras. 34 ff.).

Tiesu precedenti par personu ar invaliditāti tiesībām

Daudzās dalībvalstīs personas ar invaliditāti ir ierosinājušas lietas nacionālajās tiesās, reģionālajās cilvēktiesību tiesās, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Izskatot šīs lietas, tiesas noteica, kas dalībvalstīm ir jādara, lai aizsargātu personu ar invaliditāti tiesības, un nodrošināja korigējošus pasākumus cilvēkiem, kuri cieta no tā, ka viņu tiesības tika pārkāptas. Piemēram, tiesas uzskatīja, ka:

- Gaisa pārvadāšanas firmām ir jānodrošina ratiņkrēsli, ko izmantot starp reģistrēšanās lodziņu lidostā un iekāpšanu lidmašīnā klientiem sniegtā pakalpojuma ietvaros. Maksas pieprasīšana par šādas ierīces izmantošanu būtu diskriminējoša (*Ryanair* pret Rosu [2004] Anglijas un Velsas apelācijas tiesa, lietas nr. 1751).
- Medicīnas iestādēs atbilstoša nodrošinājuma trūkums, piemēram, tulkošana zīmju valodā cilvēkam, kas ir piedzimis nedzirdīgs un kam zīmju valoda ir nepieciešama komunikācijai, ir diskriminējošs (*Eldridžs* pret Britu Kolumbiju [Galvenais prokurors] [1997] 3 SCR 624).
- Universitāte diskriminēja maģistratūras studenti, liedzot viņai pieeju universitātes ēkai pēc lekcijām, pamatojoties uz to, ka viņa cieta no depresijas, turpretī citiem maģistratūras studentiem bija šāda pieeja. Tiesa uzskatīja, ka šāda veida piekļuve universitātei uzskatāma par sabiedrisku pakalpojumu un ka pieejas liegšana, pamatojoties uz studentes garīgo veselību, ir diskriminācija (*Britu Kolumbijas universitāte* pret Bergu [1993] 2 SCR 353).
- PGA Golfa turnīram, kas notika atklātā apvidū un kurā ikviens varēja piedalīties, vajadzēja mainīt noteikumus, lai nodrošinātu aprīkojumu sacīkšu dalībniekam, kurš nevarēja ar kājām veikt lielus attālumus, un nodrošināt viņam golfa transporta ratus, nevis pieprasīt, lai šis cilvēks noieta visu attālumu tāpat kā citi dalībnieki (*PGA Turnīrs* pret Martinu [2001] 204 F 3d 994).
- Cietuma pārvalde nenodrošināja speciālas iekārtas vai pasākumus ieslodzītajam ar veselības problēmām, kas izraisīja ciešanas, kuras vajadzēja novērst cietumsoda izciešanas laikā (*Mouissels* pret Franciju [2002] EHRR).
- 40 mēnešu ilgu kavēšanos izmaksāt invaliditātes pabalstu Konstitucionālā Dienvidāfrikas tiesa uzskatīja ne tikai par sociālās labklājības likuma pārkāpumu, bet arī, ņemot vērā personas nespēju sevi nodrošināt, par pārkāpumu pret cilvēka cieņu (Labklājības departaments pret Nontembiso [2006. gada marts] lietas nr. 580/04, 32).
- Personu ar invaliditāti izolācija un atšķiršana no sabiedrības ir nopietna un plaši izplatīta diskriminācijas forma. Īpaši tas attiecas uz bērnu ar invaliditāti izslēgšanu no skolām (*Olmsted*s pret L C [1999] 527 US 581).

turpinājums...

7. NODAĻA: NACIONĀLO INSTITŪCIJU IZVEIDOŠANA KONVENCIJAS IEVIEŠANAI UN KONTROLEI

...turpinājums

- Piemērots dzīves līmenis personām ar invaliditāti nozīmē ne tikai dažādu iespēju un pakalpojumu izmantošanu, bet arī viņu atbrīvošanu no noteikumiem, kas liedz viņiem pilnvērtīgi dzīvot. Gadījums, kad dzīvojamo māju kompleksa pārvaldnieki atsacījās piešķirt īrniekam atļauju turēt suni-pavadoni, tika uzskatīts par diskrimināciju invaliditātes dēļ (Holts pret Cokato Apartments Ltd [1987] 9 CHRR D/4681).

Visbeidzot kāda lieta Eiropas Cilvēktiesību tiesā ilustrē, ka nespēja veikt pielāgojumus var izvērsties par citu cilvēktiesību pārkāpumu. Lietā iesaistīta ieslodzītā, kas ir piesaistīta ratiņkrēslam. Šai sievietei bija nepieciešama dažāda veida palīdzība, piemēram, naktī viņai nebija iespēju pietiekoši kustēties, lai uzturētu normālu ķermeņa temperatūru, ja telpa, kurā viņa uzturējās netika speciāli apkurināta vai ja viņa nebija ietīta speciālā segā. Tiesa atzina, ka pieteikuma iesniedzēja atšķīrās no pārējiem cilvēkiem un tādējādi izturēšanās pret viņu kā pret citiem cilvēkiem bija uzskatāma par diskrimināciju un pārkāpa aizliegumu pazemojoši izturēties pret viņu, kā arī tiesības uz personas organismam nepieciešamo vajadzību nodrošināšanu (Praisā pret Apvienoto Karalisti [2002] 34 Anglijas un Velsas apelācijas tiesa 1285).

„Vissvarīgākais ir saprast, ka šībrīža situācija jau ir liecība par sabiedrības iespējām, aiz kurām atrodas virkne negatīvu vēsturisku tendenču. Personu ar invaliditāti kopienas vēlme attīstīties un tās apņemšanās bija vislielākais stimuls izstrādāt tādu konvencijas saturu, kāds tas tagad ir, tas arī ir iemesls tik plašai konvencijas atzīšanai.”

Luīze Arboursa,

ANO Augstais komisārs cilvēktiesību jautājumos

...kuri ir atkarīgi no sociālās labklājības sistēmas un kuri, atkarībā no strīdus jautājuma, var negūt dalībvalsts sponsorēto juridisko palīdzību. Arī laiks, kas ir nepieciešams tiesas prāvām, var atturēt cilvēkus no likumīgo tiesību aizstāvēšanai, kā arī tas var saasināt situāciju. Rezultātā personas ar invaliditāti pastāvīgi var tikt atstumtas no līdzdalības sabiedriskajā dzīvē. Oficiālais tiesu procesa raksturs arī var būt nepiemērots strīdu risināšanai attiecībā uz konvencijā uzskaitītajām tiesībām. Atkarībā no strīda vai iesaistītā jautājuma rakstura, samierināšana vai izlīdzināšana var būt efektīvāki veidi konvencijas prasību ievērošanas nodrošināšanai. Dažādas alternatīvas sūdzību izskatīšanas procedūras, kas aplūkotas šajā nodaļā, var reizēm sniegt ātrākus, lētākus un daudz pieejamākus un atbilstošākus strīdu risināšanas veidus.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

Kā es varu palīdzēt veicināt un aizsargāt personu ar invaliditāti tiesības ar nacionālo institūciju palīdzību:

- Nodrošināt struktūras izveidošanu, ieteicams nacionālās cilvēktiesību institūcijas formā, kurai ir pilnvaras veicināt, aizsargāt un kontrolēt konvencijas īstenošanu.
- Nodrošināt, lai nozīmētās vai izveidotās nacionālās institūcijas konvencijas ieviešanas pārraudzīšanai atbilst Parīzes principiem.
- Nodrošināt, lai nozīmētās vai izveidotās nacionālās institūcijas konvencijas īstenošanas veicināšanai, aizsardzībai un kontrolei ir nodrošinātas ar adekvātiem finansu un cilvēku resursiem, kas nepieciešami efektīvai darba izpildei.
- Izvērtēt nacionālā cilvēktiesību rīcības plāna projekta izstrādi, kas izklāstītu stratēģiju vai darbības dalībvalsts pienākumu īstenošanai saskaņā ar cilvēktiesību dokumentiem, par kuru dalībnieci dalībvalsts ir kļuvusi.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

ATSAUCES

Vienlīdzīgu nodarbinātības iespēju nodrošināšana personām ar invaliditāti ar likumdošanas palīdzību: Vadlīnijas (Ženēva, Starptautiskais Darba birojs, 2004). Skatīt: <http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/disability/download/eeofinal.pdf>

Nacionālo humāno tiesību institūciju efektivitātes novērtēšana (Ženēva, Starptautiskā Cilvēktiesību politikas padome un Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību augstais komisārs, 2005). Materiāls pieejams arābu, angļu, franču un spāņu valodās. Skatīt: <http://www.ohchr.org/english/about/publications/papers.htm>

Izglītība visiem – vispasaules uzraudzības ziņojums 2007 (Parīze, Apvienoto Nāciju Organizācijas Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija, 2007). Skatīt: http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=49591&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Cilvēktiesības un invaliditāte: Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību instrumentu izmantošana saistībā ar invaliditāti šobrīd un nākotnē (Ženēva, Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību augstais komisārs, 2002). Materiāls ir pieejams angļu, franču un spāņu valodās. Skatīt: <http://www.ohchr.org/english/about/publications/papers.htm>

Cilvēktiesības: Rokasgrāmata parlamentāriešiem (Ženēva, Starpparlamentu grupa un Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību augstais komisārs, 2005). Materiāls pieejams arābu, angļu, franču un spāņu valodās. Skatīt: <http://www.ohchr.org/english/about/publications/>

Rehabilitācija kopienā: Personu ar invaliditāti rehabilitācijas, iespēju līdzsvarošanas, nabadzības samazināšanas un iekļaušanas sabiedrībā stratēģija (Ženēva, Starptautiskais Darba birojs, Apvienoto Nāciju Organizācijas Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija un Pasaules Veselības organizācija, 2004). Skatīt: http://www.ilo.org/public/english/region/asro/bangkok/ability/download/otherpubl_cbr.pdf

Parlaments un demokrātija divdesmit pirmajā gadsimtā: labas prakses ceļvedis (Ženēva, Starpparlamenta grupa, 2006). Materiāls pieejams arābu, angļu, franču un spāņu valodās. Skatīt: <http://www.ipu.org/english/handbks.htm>

Personu ar invaliditāti tiesības uz izglītību: Speciālā ziņotāja atskaite par izglītības tiesībām Vernor Muñoz (A/HRC/4/29). Materiāls pieejams

LIETDERĪGAS ATSAUCES

arābu, ķīniešu, angļu, franču, krievu un spāņu valodās: <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/4session/reports.htm>

Vienošanās rokasgrāmata (Apvienoto Nāciju Organizācijas Juridisko lietu birojs, Ņujorka). Skatīt: <http://untreaty.un.org/English/TreatyHandbook/hbframeset.htm>

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

PIELIKUMS NR.1

Personu ar invaliditāti tiesību konvencija

Pamatnostādnes

Dalībvalstis, kas ir pievienojušās šai konvencijai,

(a) *Atsaucoties uz principiem, kas minēti Apvienoto Nāciju Organizācijas hartā, kas atzīst visu cilvēku sabiedrības locekļu cieņu, vērtību, vienlīdzīgas un neatņemamas tiesības par pamatu brīvībai, taisnīgumam un mieram pasaulē,*

(b) *Atzīstot, ka Apvienoto Nāciju Organizācija Universālajā cilvēktiesību deklarācijā un Starptautiskajā paktā par cilvēktiesībām ir paziņojusi un piekritusi, ka ikvienam pienākas visas tiesības un brīvības, kas noteiktas šajos dokumentos bez jebkādiem izņēmumiem,*

(c) *Atkārtoti apstiprinot visu cilvēktiesību un pamata brīvību universālumu, neatdalāmību un savstarpējo atkarību un saistību, kā arī nepieciešamību personām ar invaliditāti garantēt šo tiesību un brīvību pilnīgu izmantošanu bez diskriminācijas,*

(d) *Atsaucoties uz Starptautisko paktu par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, Starptautisko konvenciju par visa veida rasistiskās diskriminācijas likvidēšanu, Konvenciju pret visa veida diskrimināciju pret sievietēm, Starptautisko konvenciju pret spīdzināšanu un citu veidu nežēlīgu, nehumānu vai degradējošu attieksmi vai sodu, Bērnu tiesību konvenciju un Starptautisko konvenciju par visu migrējošo strādājošo un viņu ģimenes locekļu aizsardzību,*

(e) *Atzīstot, ka invaliditāte ir koncepcija, kas attīstās, un ka invaliditāte ir rezultāts tam, ka cilvēks ar invaliditāti sastop attieksmes un vides barjeras, kas apdraud viņa pilnīgu un efektīvu iesaistīšanos sabiedrībā vienlīdzīgi pārējiem cilvēkiem,*

(f) *Atzīstot* principu un politisko nostādņu vadlīnijas, kas iekļautas Pasaules rīcības programmā par personām ar invaliditāti un Standarta noteikumos par iespēju līdzsvarošanu personām ar invaliditāti, par politisko nostādņu, plānu, programmu un rīcības veicināšanu, formulēšanu un novērtēšanu nacionālā, reģionālā un starptautiskā līmenī, lai turpinātu līdzsvarot personu ar invaliditāti iespējas,

(g) *Uzsverot*, ka galveno invaliditātes jautājumu iekļaušana attiecīgajās ilgtermiņa stratēģijās ir svarīga,

(h) *Atzīstot arī*, ka diskriminācija uz invaliditātes pamata pret jebkuru personu ir cilvēka cieņas aizskaršana un vērtības noniecināšana,

(i) *Atzīstot*, ka pastāv dažādi invaliditātes veidi,

(j) *Atzīstot* nepieciešamību veicināt un aizsargāt visu personu ar invaliditāti cilvēktiesības, ieskaitot tos, kam ir nepieciešama intensīvāka palīdzība,

(k) *Apzinoties*, ka neņemot vērā jau esošos dokumentus un veiktos pasākumus, personas ar invaliditāti joprojām sastopas ar barjerām, iesaistoties sabiedrībā kā pilntiesīgi tās locekļi, un tiek pārkāptas viņu cilvēktiesības visās pasaules daļās,

(l) *Atzīstot* starptautiskās sadarbības nozīmību personu ar invaliditāti dzīves apstākļu uzlabošanā katrā dalībvalstī, it īpaši jaunattīstības valstīs,

(m) *Atzīstot* esošo un iespējamo vērtīgo personu ar invaliditāti devumu vispārējai labklājībai un viņu dažādajām kopienām un atzīstot, ka pilnīga personu ar invaliditāti cilvēktiesību un pamata brīvību izmantošanas veicināšana, kā arī personu ar invaliditāti pilnīga iesaistīšanās pastiprinās viņu piederības sajūtu un nodrošinās ievērojamu attīstību sabiedrības humānajā, sociālajā un ekonomiskajā virzībā un nabadzības izskaušanā,

(n) *Atzīstot* personu ar invaliditāti individuālās autonomijas un neatkarības nozīmīgumu, ieskaitot viņu brīvību izdarīt savu izvēli,

(o) *Ņemot vērā*, ka personām ar invaliditāti jābūt iespējai aktīvi iesaistīties lēmumu pieņemšanā par politiskajām nostādēm un programmām, ieskaitot tās, kas tiešā veidā attiecas uz viņiem,

(p) *Apzinoties* grūtos apstākļus, ar kuriem sastopas personas ar invaliditāti...

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

..., kas ir pakļauti vairākām un nopietnām diskriminācijas formām, kas saistītas ar rasi, ādas krāsu, dzimumu, valodu, reliģiju, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālo, etnisko, pamatiedzīvotāju vai sociālo izcelsmi, īpašumu, izcelšanos, vecumu vai citu statusu,

(q) Atzīstot, ka sievietes un meitenes ar invaliditāti bieži tiek pakļautas lielākam riskam gūt ievainojumus, piedzīvot uzbrukumus, nevērtību vai nolaidīgu attieksmi, sliktu izturēšanos vai ekspluatāciju gan mājās, gan ārpus tām,

(r) Atzīstot, ka bērniem ar invaliditāti ir nepieciešamas visas cilvēktiesības un pamata brīvības vienlīdzīgi pārējiem bērniem un ņemot vērā dalībvalstu pienākumus šajā jomā atbilstoši Bērnu tiesību konvencijai,

(s) Uzsverot nepieciešamību izskatīt dzimumu perspektīvas visās jomās, lai veicinātu personu ar invaliditāti pilnīgu cilvēktiesību un pamata brīvību izmantošanu,

(t) Pievēršot uzmanību faktam, ka vairums personu ar invaliditāti dzīvo nabadzībā un šajā sakarībā atzīstot kritiski svarīgu nepieciešamību cīnīties ar nabadzības negatīvo ietekmi uz personām ar invaliditāti,

(u) Atceroties, ka miers un drošība, kas balstīti uz pilnīgu Apvienoto Nāciju Organizācijas hartas nolūku un principu respektēšanu, un attiecīgo cilvēktiesību nodrošinošo dokumentu nosacījumu ievērošana ir obligātas prasības pilnīgai personu ar invaliditāti aizsardzības nodrošināšanai, it īpaši bruņotu konfliktu un ārvalstu okupācijas laikā,

(v) Atzīstot faktu, ka piekļuve fiziskajai, sociālajai, ekonomiskajai un kultūras videi, veselības un izglītības iestādēm un informācijai un komunikācijām ir svarīga, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti pilnīgu iespēju izmantot visas cilvēktiesības un pamata brīvības,

(w) Saproto, ka jebkurai personai ir pienākumi pret citiem cilvēkiem un savu sabiedrību un ka personai ir jācenšas veicināt un ievērot Starptautiskajā Cilvēktiesību likumā atzītās tiesības,

(x) Esot pārliecinātām, ka ģimene ir dabīga un fundamentāla grupa sabiedrībā, un tai pienākas dalībvalsts un sabiedrības nodrošināta aizsardzība, un ka personām ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļiem ir jāsaņem nepieciešamā aizsardzība un palīdzība, kas ļautu ģimenei veicināt pilnīgu un vienlīdzīgu personu ar invaliditāti cilvēktiesību izmantošanu,

(y) Esot pārliecinātām, ka visaptveroša un vienota starptautiska konvencija, kas veicina un aizsagā personu ar invaliditāti tiesības un cieņu,

dos nozīmīgu ieguldījumu izveidojušās personu ar invaliditāti sociālās diskriminācijas izlabošanā un veicinās viņu iesaistīšanos civilajā, politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā un kultūras sfērā ar vienlīdzīgām iespējām gan jaunattīstības, gan attīstītajās valstīs,

vienojošās par šādiem jautājumiem:

1.PANTS: Mērķis

Konvencijas mērķis ir veicināt, aizsargāt un nodrošināt pilnīgu un vienlīdzīgu cilvēktiesību un pamata brīvību izmantošanu cilvēkiem ar visa veida invaliditāti un veicināt viņu respektēšanu. Personas ar invaliditāti ir cilvēki ar ilgstošu fizisku, garīgu, intelektuālu vai sensoru nespēju, kas, saskaroties ar dažādiem šķēršļiem var apdraudēt viņu pilnīgu un efektīvu iekļaušanos sabiedrībā līdzvērtīgi pārējiem sabiedrības locekļiem.

2. PANTS: Definīcijas

Šīs konvencijas izpratnē:

„Komunikācija” ietver valodu tekstu, Braila raksta, taustes komunikācijas liela izmēra rakstu zīmju un pieejamu multivides līdzekļu izmantošanu, kā arī pastiprinātus un alternatīvus komunikācijas veidus, līdzekļus un formātus, kam izmanto rakstiskus palīg līdzekļus, audio palīg līdzekļus, vienkāršrunu, priekšā lasītāju, tai skaitā pieejamās informācijas un komunikācijas tehnoloģijas.

„Valoda” ietver runas un zīmju valodas un citas ar runu nesaistītas valodas formas.

„Diskriminācija invaliditātes dēļ” nozīmē jebkāda veida atšķirību, atstumšanu vai ierobežojumu invaliditātes dēļ, kuras mērķis vai rezultāts ir traucēt vai pilnībā nepieļaut jebkuras cilvēktiesību un pamatbrīvību, tai skaitā, politisko, ekonomisko, sociālo, kultūras, pilsonisko u.c. pamattiesību un pamatbrīvību atzīšanu, izmantošanu vai īstenošanu vienlīdzīgi ar citiem sabiedrības locekļiem vai kurai ir tādas sekas. Tā ietver visas diskriminācijas formas, t.sk., saprātīga pielāgojuma attieku.

„Saprātīgs pielietojums” nozīmē nepieciešamās un atbilstošās izmaiņas un pielāgojumus, kas nerada nesamērīgu vai nepamatotu slogu konkrētajā gadījumā, lai nodrošinātu personai ar invaliditāti iespēju izmantot vai realizēt visas cilvēktiesības un pamata brīvības vienlīdzīgi ar pārējiem sabiedrības locekļiem.

„Universālais dizains” nozīmē tādu produktu, vides, programmu un pakalpojumu dizainu, kas ir maksimāli piemērots izmantošanai visiem cilvēkiem bez atsevišķas pielāgošanas vai īpaša dizaina nepieciešamības.
„Universālais dizains”

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

ietver arī noteiktām personu ar invaliditāti grupām paredzētas atbalsta ierīces, ja tas ir nepieciešams.

3.PANTS: Vispārēji principi

Šīs konvencijas principi ir:

(a) cilvēkam piemītošās cieņas, personīgās patstāvības, t.sk., personīgās izvēles brīvības un personas neatkarības ievērošana.;

(b) Diskriminācijas aizliegums;

(c) Pilnīga un efektīva līdzdalība un integrācija sabiedrībā;

(d) Cieņa pret atšķirīgo un personu ar invaliditāti kā cilvēku daudzveidības un cilvēces daļas pieņemšana;

(e) Iespēju vienlīdzība;

(f) Pieejamība;

(g) Vīriešu un sieviešu līdztiesība;

(h) Cieņa pret bērnu ar invaliditāti spēju attīstību un pret bērnu ar invaliditāti tiesībām saglabāt savu identitāti, kas veidojas, un bērnu ar invaliditāti tiesību respektēšana, lai saglabātu viņu identitāti.

4. PANTS: Vispārējās saistības

1. Dalībvalsts apņemas nodrošināt un veicināt pilnīgu cilvēktiesību un pamata brīvību īstenošanu personām ar invaliditāti bez jebkāda veida diskriminācijas invaliditātes dēļ. Šiai nolūkā dalībvalstis apņemas:

(a) Pieņemt visus nepieciešamos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus, lai īstenotu tiesības, kas atzītas šajā konvencijā;

(b) Veikt visus nepieciešamos pasākumus, ieskaitot likumdošanas pasākumus, lai veiktu grozījumus vai atceltu esošos likumus, noteikumus, paražas un praksi, kas diskriminē personas ar invaliditāti;

(c) Ņemt vērā personu ar invaliditāti cilvēktiesību aizsardzību un veicināšanu visās politiskajās nostādnēs un programmās;

(d) Atturēties no jebkādām darbībām vai prakses, kas neatbilst šai konvencijai un nodrošināt, lai dalībvalsts iestādes un institūcijas rīkotos saskaņā ar šo konvenciju;

(e) Veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai likvidētu diskrimināciju pret personām ar invaliditāti no jebkuras personas, organizācijas vai privāta uzņēmuma puses;

(f) Atbilstoši šīs konvencijas 2. panta noteikumiem uzņemties vai veicināt universālā preču, pakalpojumu, iekārtu un telpu izpēti un izveidi, kuri prasītu minimālu pielāgošanu un vismazākās iespējamās izmaksas, lai nodrošinātu personas ar invaliditāti vajadzības, veicinātu to pieejamību un izmantošanu, un veicinātu universālā dizaina iekļaušanu standartos un vadlīnijās;

(g) Veikt vai veicināt personām ar invaliditāti piemērotu jaunu tehnoloģiju, tostarp informācijas un komunikāciju tehnoloģiju, pārvietošanās palīgīdzekļu, iekārtu un palīgtehnoloģiju, izpēti un izstrādi un veicināt to pieejamību un izmantošanu, priekšroku dodot tehnoloģijām, kuru izmaksas ir zemākas;

(h) Nodrošināt personām ar invaliditāti informācijas pieejamību par pārvietošanās palīgīdzekļiem, iekārtām un palīgtehnoloģijām, ieskaitot jaunās tehnoloģijas, kā arī citām palīdzības formām, atbalsta pakalpojumiem un iespējām;

(i) Veicināt profesionāļu un personāla apmācību darbam ar personām ar invaliditāti to tiesību jomā, kas atzītas šajā konvencijā, lai uzlabotu šo tiesību garantētās palīdzības un pakalpojumu sniegšanu.

2. Attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām katra dalībvalsts apņemas veikt pasākumus maksimāli atbilstoši tai pieejamajiem resursiem un, ja nepieciešams starptautiskas sadarbības ietvaros, ar mērķi pakāpeniski panākt šo tiesību pilnīgu īstenošanu, neņemot vērā tos šajā konvencijā iekļautos pienākumus, kuri saskaņā ar starptautiskajām tiesībām ir jāpiemēro nekavējoties.

3. Izstrādājot un piemērojot tiesību normatīvos aktus un politiskās nostādnes, ieviešot šo konvenciju, un citos lēmumu pieņemšanas procesos par personu ar invaliditāti jautājumiem, dalībvalstis cieši sadarbojas un aktīvi iesaista personas ar invaliditāti, ieskaitot bērnus ar invaliditāti ar viņus pārstāvošu organizāciju starpniecību.

4. Neviena šīs konvencijas prasība neietekmē nosacījumus, kas veicina personu ar invaliditāti tiesību realizāciju lielākā apmērā nekā šī konvencija un kas var būt jau iestrādāti attiecīgās dalībvalsts vai spēkā esošos starptautiskajos likumos. Ar šo konvenciju nav jāierobežo vai jāsamazina cilvēktiesības vai pamata brīvības, kuras atzīst dalībvalsts vai kuras jau attiecīgajā dalībvalstī pastāv atbilstoši likumam, konvencijām, noteikumiem vai paražām ar nosacījumu, ka šī konvencija neatzīst tādas tiesības vai pamata brīvības vai ka tā atzīst tās mazākā mērā.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

5. Šīs konvencijas nosacījumi attiecas uz visām federālas dalībvalsts daļām bez jebkādiem ierobežojumiem vai izņēmumiem.

5. PANTS: Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums.

1. Dalībvalstis atzīst, ka visas personas likuma priekšā ir vienlīdzīgas, un visām personām bez jebkādas diskriminācijas ir tiesības uz vienādu likumu aizsardzību un uz likumā paredzēto priekšrocību vienādu izmantošanu.

2. Dalībvalstis aizliedz jebkādu diskrimināciju invaliditātes dēļ un garantē personām ar invaliditāti vienlīdzīgu un efektīvu tiesīko aizsardzību pret visa veida diskrimināciju.

3. Lai veicinātu vienlīdzību un likvidētu diskrimināciju, dalībvalstis veic piemērotus pasākumus, lai nodrošinātu, ka tiek veikti saprātīgi pielietojumi.

4. Īpašos pasākumus, kas nepieciešami, lai paātrinātu vai sasniegtu personu ar invaliditāti faktisku vienlīdzību nav uzskatāmi par diskrimināciju saskaņā ar šīs konvencijas noteikumiem

6. PANTS: Sievietes ar invaliditāti

1. Dalībvalstis atzīst, ka sievietes un meitenes ar invaliditāti tiek pakļautas vairākiem diskriminācijas veidiem, un tādēļ tās veic pasākumus, lai nodrošinātu pilnīgu un vienlīdzīgu viņu cilvēktiesību un pamata brīvību ievērošanu.

2. Dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu sievietēm pilnīgas iespējas pilnveidoties, veidot karjeru un izmantot citas iespējas ar nolūku garantēt viņu cilvēktiesību un pamata brīvību ievērošanu atbilstoši šīs konvencijas nosacījumiem.

7. PANTS: Bērni ar invaliditāti

1. Dalībvalstis veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu bērniem ar invaliditāti pilnīgu cilvēktiesību un pamata brīvību izbaudīšanu vienlīdzīgi ar pārējiem bērniem.

2. Visās darbībās un lēmumos, kas saistītas ar bērniem ar invaliditāti, primārais apsvērums ir bērna interešu ievērošana.

3. Dalībvalstis nodrošina bērniem ar invaliditāti tiesības brīvi paust viedokli par visiem ar viņiem saistītajiem jautājumiem, apņemas izvērtēt viņu uzskatus atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei vienlīdzīgi ar citiem bērniem un nodrošina nepieciešamo palīdzību šādu uzskatu realizācijā, atbilstoši invaliditātei un vecumam.

PIELIKUMS NR. 1

8. PANTS: Izpratnes veidošana

1. Dalībvalsts uzņemas ieviest tūlītējus, efektīvus un patbilstošus pasākumus:

- (a) Veicināt sabiedrībā izpratni, tostarp ģimenes līmenī, par personām ar invaliditāti un veicināt respektu pret personu ar invaliditāti tiesībām un cieņu;
- (b) Visās dzīves jomās cīnīties pret stereotipiem, aizspriedumiem un kaitīgām darbībām, kas vērstas pret personām ar invaliditāti, kas saistīti ar dzimumu un vecumu;
- (c) Veicināt apziņu par personu ar invaliditāti spējām un devumu sabiedrībai;

2. Šai nolūkā veicamie pasākumi ir:

- (a) Efektīvu sabiedrības apziņu veicinošu kampaņu ierosināšana un organizēšana, šādas kampaņas paredzētas, lai:
 - (i) Veidotu sabiedrības izpratni par personu ar invaliditāti tiesībām;
 - (ii) Veicinātu pozitīvu uztveri un lielāku sabiedrisko apziņu jautājumos par personām ar invaliditāti;
 - (iii) Veicinātu personu ar invaliditāti prasmju, sasniegumu un iespēju atzīšanu un viņu devumu darba vietai un darba tirgum;
- (b) Visos izglītības sistēmas līmeņos, tostarp visiem bērniem no bērnības, izkopt cieņas pilnu attieksmi pret personu ar invaliditāti tiesībām;
- (c) Rosināt visus plašsaziņas līdzekļus attēlot personas ar invaliditāti tādā veidā, kas atbilst šajā konvencijā aprakstītajam;
- (d) Veicināt sabiedrības apziņu attīstošu apmācību programmu izmantošanu par personām ar invaliditāti un viņu tiesībām.

9. PANTS: Pieejamība

1. Lai personas ar invaliditāti varētu dzīvot neatkarīgu dzīvi un pilnībā iesaistīties visās dzīves jomās, dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai personām ar invaliditāti tāpat kā citiem cilvēkiem nodrošinātu pieeju fiziskajai videi, transportam, informācijai un komunikācijām, ieskaitot informācijas un telekomunikāciju tehnoloģijas un

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

sistēmas, un citas iespējas un pakalpojumus, kas ir paredzēti un pieejami sabiedrībai gan pilsētās, gan laukos. Šie pasākumi, kas ietver sevī pieejamībai traucējošu šķēršļu un barjeru identificēšanu un likvidēšanu, cita starpā attiecas uz:

(a) Ēkām, ceļiem, transportu un citām iekštelpu un āra iespējām, ieskaitot skolas, ēkas, medicīnas iestādes un darba vietas;

(b) Informāciju, komunikācijām un citiem pakalpojumiem, ieskaitot elektroniskos pakalpojumus un avārijas dienestu pakalpojumus.

2. Dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai:

(a) Izstrādātu, ieviestu un kontrolētu minimālo piekļuves nodrošināšanas standartu un vadlīnijas par iedzīvotājiem atvērto objektu un sniegto pakalpojumu pieejamību un pārraudzītu to īstenošanu;

(b) Nodrošinātu, ka privātas personas, kas piedāvā telpas un pakalpojumus, kas paredzēti sabiedrībai, ņemtu vērā visus piekļuves aspektus, kas nepieciešami personām ar invaliditāti;

(c) Nodrošinātu apmācību ieinteresētajām pusēm par pieejas jautājumiem saistībā ar personām ar invaliditāti;

(d) Nodrošinātu ēkās un citās telpās, kas paredzētas sabiedriskai izmantošanai, apzīmējumus Braila rakstā un viegli izlāsāmās un saprotamās formās;

(e) Nodrošinātu dažādu palīgu un starpnieku sniegtu palīdzību, tostarp, gidus, lasītājus un profesionālus zīmju valodas tulkus, lai atvieglotu pieejamību ēkām un citiem iedzīvotājiem atvērtiem objektiem;

(f) Veicinātu citu palīdzības un atbalsta formu izmantošanu personām ar invaliditāti, lai nodrošinātu viņiem informācijas pieejamību;

(g) Veicinātu personu ar invaliditāti pieejamību jaunām informācijas un komunikāciju tehnoloģijām un sistēmām, ieskaitot internetu;

(h) Veicinātu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju pieejamību un sistēmu izstrādi, attīstīšanu, ražošanu un izplatīšanu jau agrīnās stadijās, lai šīs tehnoloģijas un sistēmas būtu pieejamas par minimālām izmaksām.

10. PANTS: Tiesības uz dzīvību

Dalībvalstis atkārtoti apstiprina, ka katram cilvēkam ir tiesības dzīvot, un dalībvalstij ir jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti efektīvu šo tiesību izmantošanu vienlīdzīgi pārējiem cilvēkiem.

11. PANTS: Riska un cilvēku sabiedrībai draudīgas situācijas

Dalībvalstis saskaņā ar saviem pienākumiem atbilstoši starptautiskajai likumdošanai, ieskaitot starptautisko likumu par aizsardzību kara laikā un starptautisko likumu par cilvēktiesībām, veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu personu ar invaliditāti aizsardzību un drošību riska situācijās, tostarp bruņotos konfliktos, cilvēku sabiedrībai draudīgās situācijās un dabas katastrofās.

12. PANTS: Vienlīdzība likuma priekšā

1. Dalībvalstis atkārtoti apstiprina, ka personām ar invaliditāti ir tiesības uz viņtiesības atzīšanu;
2. Dalībvalstis atzīst, ka personām ar invaliditāti ir tiesiska rīcībspēja vienlīdzīgi ar citiem cilvēkiem visās dzīves jomās.
3. Dalībvalstis veic piemērotus pasākumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespēju izmantot palīdzību, kas viņiem varētu būt nepieciešama, realizējot savas likumīgās tiesības.
4. Dalībvalstis nodrošina, lai visi pasākumi, kas saistīti ar likumīgo tiesību izmantošanu, būtu atbilstoši un efektīvi aizsargāti, lai novērstu ar tiem saistītus pārkāpumus saskaņā ar starptautisko cilvēktiesību likumu. Šādiem drošības pasākumiem ir jānodrošina, lai visas darbības, kas saistītas ar likumīgo tiesību izmantošanu, respektētu personas tiesības, gribu un izvēli, neveidotu interešu konfliktus un neizmantoju nevajadzīgu ietekmi, būtu proporcionālas un piemērotas personas apstākļiem, tiktu veiktas īsākajā iespējamajā laika periodā, un tās regulāri pārskatītu kompetenta, neatkarīga un objektīva varas institūcija vai juridiska iestāde. Drošības pasākumiem jābūt proporcionāliem apmēram, kādā šādi pasākumi skar personas tiesības un intereses.
5. Saskaņā ar šī panta noteikumiem dalībvalstis veic piemērotus un efektīvus pasākumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti vienlīdzību īpašumu pārvaldībā vai mantošanā, iespējās kontrolēt savus finanšu darījumus un iegūt banku aizdevumus, ķīlas un citas finanšu kredītu formas, un dalībvalsts nodrošina, lai personām ar invaliditāti netiktu patvaļīgi atsavināti īpašumi.

13. PANTS: Tiesas pieejamība

1. Dalībvalstis personām ar invaliditāti nodrošina tiesas pieejamību vienlīdzīgi ar pārējiem cilvēkiem, ieskaitot procedurālus un vecumam atbilstošus pielāgojumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti efektīvu tiešu un netiešu līdzdalību, ieskaitot liecinieka statusu, visās juridiskajās procedūrās, tostarp izmeklēšanas un citās sākotnējās procedūrās.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

2. Lai palīdzētu nodrošināt personām ar invaliditāti efektīvu tiesas pieejamību, dalībvalstis veicina atbilstošu apmācību cilvēkiem, kas strādā tiesu sistēmā, ieskaitot policijas un cietumu darbiniekus.

14. PANTS: Personas brīvība un neaizskaramība

1. Dalībvalstis nodrošina, lai personām ar invaliditāti vienlīdzīgi citiem cilvēkiem:

(a) būtu nodrošinātas personas tiesības uz brīvību un drošību;

(b) lai personām ar invaliditāti nelikumīgi vai patvaļīgi neatņemtu tiesības uz brīvību un ka jebkura brīvības atņemšana notiktu atbilstoši likumam, un ka invaliditāte nekādā gadījumā nebūtu par iemeslu brīvības atņemšanai.

2. Dalībvalstis nodrošina, ka, ja personām ar invaliditāti jebkāda procesa rezultātā tiek atņemta brīvība, viņiem tāpat kā pārējiem cilvēkiem tiktu nodrošinātas garantijas atbilstoši starptautiskajam cilvēktiesību likumam, un pret viņiem izturētos atbilstoši šīs konvencijas nolūkiem un principiem, ieskaitot saprātīgu pielietojumu.

15. PANTS: Tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem

1. Nevienam nedrīkst tikt pakļauts spīdzināšanai vai cietsirdīgai, nehumānai vai pazemojošai attieksmei vai sodam. It īpaši nevienam bez piekrišanas nedrīkst pakļaut medicīniskiem vai zinātniskiem eksperimentiem.

2. Dalībvalstis veic visus efektīvos likumdošanas, administratīvos, juridiskos vai citus pasākumus, lai personas ar invaliditāti tāpat kā pārējos cilvēkus nepakļautu spīdzināšanai vai nežēlīgai, nehumānai vai pazemojošai attieksmei vai sodam.

16. PANTS: Tiesības netikt pakļautam ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai

1. Dalībvalstij ir jāveic visi atbilstošie likumdošanas, administratīvie, sociālie, izglītības un citi pasākumi, lai pasargātu personas ar invaliditāti gan mājās, gan ārpus tām no visa veida ekspluatācijas, vardarbības un ļaunprātīgas izmantošanas, tostarp no tām, kas saistītas ar dzimumu atšķirībām.

2. Dalībvalstij ir jāveic atbilstoši pasākumi, lai nepieļautu ekspluatāciju, vardarbību un ļaunprātību, nodrošinot, cita starpā, atbilstošu dzimumu un vecuma sensitīvu palīdzību un atbalstu personām ar invaliditāti, viņu ģimenēm un aprūpētājiem, ieskaitot informāciju un izglītošanu par to, kā izvairīties, atpazīt un ziņot par ekspluatācijas, vardarbības un ļaunprātīgas izturēšanās gadījumiem.

Dalībvalstij jānodrošina, lai aizsardzības pakalpojumi būtu atbilstoši personas vecumam, dzimumam un invaliditātes veidam.

3. Lai nepieļautu ekspluatāciju, vardarbību un ļaunprātību, dalībvalstij ir jānodrošina, lai visas iespējas un programmas, kas paredzētas personām ar invaliditāti, efektīvi kontrolētu neatkarīgas institūcijas.

4. Dalībvalstij ir jāveic atbilstoši pasākumi, lai veicinātu to personu ar invaliditāti fizisko, kognitīvo un psiholoģisko atveseļošanos, rehabilitāciju un atkārtotu iekļaušanos sabiedrībā, kas kļuvuši par jebkāda veida ekspluatācijas, vardarbības un ļaunprātības upuriem, ieskaitot arī aizsardzības pasākumu nodrošināšanu. Šāda atveseļošanās un reintegrācija sabiedrībā notiek vidē, kas veicina personas veselību, labsajūtu, pašcieņu, respektu un autonomiju un ņem vērā dzimumam un vecumam specifiskās vajadzības.

5. Dalībvalstis pieņem efektīvus normatīvos aktus un politiskās nostādnes, tostarp normatīvos aktus un politiskās nostādnes par sievietēm un bērniem, lai nodrošinātu, ka tiek identificēti un izpētīti personu ar invaliditāti ekspluatācijas, vardarbības vai ļaunprātības gadījumi un, ja nepieciešams, vainīgās personas vai institūcijas - sodītas.

17. PANTS: Personas integritātes aizsardzība

Katrai personai ar invaliditāti ir tiesības uz fiziskās un morālās integritātes respektēšanu vienlīdzīgi ar pārējiem cilvēkiem.

18. PANTS: Pārvietošanās un pilsonības brīvība

1. Dalībvalstij jāatzīst personu ar invaliditāti tiesības uz pārvietošanos, brīvību izvēlēties dzīves vietu un pilsonību vienlīdzīgi visiem pārējiem cilvēkiem, ieskaitot to, ka personām ar invaliditāti:

(a) ir tiesības iegūt un mainīt pilsonību, personām ar invaliditāti patvaļīgi vai invaliditātes dēļ nedrīkst atņemt pilsonību;

(b) invaliditātes dēļ nedrīkst atņemt tiesības iegūt, glabāt un izmantot pilsonības vai citus personas identifikācijas dokumentus, un izmantot saistītus procesus, piemēram, imigrācijas procedūras, kas varētu būt nepieciešamas, lai nodrošinātu pārvietošanās tiesību izmantošanu;

(c) ir tiesības brīvi atstāt jebkuru dalībvalsti, ieskaitot savējo;

(d) patvaļīgi vai invaliditātes dēļ nedrīkst atņemt tiesības ierasties savā dalībvalstī;

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

2. Bērni ar invaliditāti ir jāreģistrē uzreiz pēc dzimšanas, viņiem no dzimšanas ir tiesības uz vārdu, pilsonību un, iespēju robežās, tiesībām saņemt savu vecāku aprūpi.

19. PANTS: Pastāvīgs dzīvesviets uniekļaušana sabiedrībā

Šīs konvencijas dalībvalstis atzīst visu personu ar invaliditāti vienlīdzīgās tiesības dzīvot sabiedrībā ar tādām pašām izvēles iespējām kā citiem cilvēkiem, un dalībvalstis veiks efektīvus un piemērotus pasākumus, lai atvieglotu personām ar invaliditāti iespēju izmantot šīs tiesības un viņu pilnīgu iesaistīšanos un dalību sabiedrībā, ieskaitot, to, ka :

(a) Personām ar invaliditāti ir iespējas izvēlēties dzīves vietu, kā arī vietu un personas, ar kurām dzīvot kopā tāpat kā visiem pārējiem cilvēkiem, un viņiem nav obligāti jādzīvo noteiktā vietā;

(b) Personām ar invaliditāti ir piekļuve dažādiem mājas, dzīves vietas un citiem kopienas atbalsta pakalpojumiem, ieskaitot personisku palīdzību, kas nepieciešama, lai nodrošinātu dzīvi un iesaistīšanos kopienā, kā arī novērstu izolāciju vai atstumšanu no sabiedrības;

(c) Sabiedriskie pakalpojumi un iespējas, kas paredzētas visai sabiedrībai, personām ar invaliditāti ir pieejami tāpat kā pārējiem cilvēkiem, un pakalpojumi un iespējas ir atbilstoši viņu vajadzībām.

20. PANTS: Pārvietošanās iespējas

Dalībvalstis veic efektīvus pasākumus, lai nodrošinātu pārvietošanās iespējas ar vislielāko iespējamo neatkarību personām ar invaliditāti, ieskaitot:

(a) pārvietošanās iespēju nodrošināšanu personām ar invaliditāti viņu izvēlētajā laikā un veidā un par piemērotu cenu;

(b) atvieglot personām ar invaliditāti kvalitatīvu pārvietošanās palīgīdzekļu, iekārtu, palīgtechnoloģiju, palīguun starpniekupakalpojumu pieejamību, ieskaitot to nodrošināšanu par pieejamu cenu;

(c) nodrošinot personām ar invaliditāti un speciālistiem, kuri strādā ar personām ar invaliditāti, pārvietošanās iemaņu apmācību;

(d) mudinot uzņēmumus, kas ražo pārvietošanās līdzekļus, iekārtas un palīgtechnoloģijas, ņemt vērā visas personu ar invaliditāti pārvietošanās iespēju īpatnības;

21. PANTS: Brīvība izteikties, paust savu viedokli un informācijas pieejamība

Dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespēju izmantot tiesības brīvi izteikties un paust savu viedokli, ieskaitot brīvību meklēt, saņemt un sniegt informāciju vienlīdzīgi pārējiem cilvēkiem un izmantojot visas komunikāciju formas pēc savas izvēles kā noteikts šīs konvencijas 2. pantā, ieskaitot:

(a) visai sabiedrībai paredzētas informācijas sniegšanu laicīgi un bez papildus samaksas, kā arī personām ar invaliditāti pieejamos formātos un tehnoloģijās, kas piemērotas dažādiem invaliditātes veidiem;

(b) zīmju valodas, Braila raksta, pieaugošas un alternatīvas komunikācijas un visu citu pieejamo līdzekļu, veidu un komunikācijas formātu pieņemšanu un veicināšanu atbilstoši personu ar invaliditāti izvēlei oficiālās darbībās;

(c) privātu institūciju, kas nodrošina sabiedriskos paalpojumus, ieskaitot internetā piedāvātos, mudināšanu sniegt informāciju un pakalpojumus personām ar invaliditāti pieejamos un izmantojamos formātos;

(d) plašsaziņas līdzekļu, ieskaitot informācijas sniedzējus internetā, mudināšanu padarīt pakalpojumus pieejamus personām ar invaliditāti.

(e) zīmju valodas atzīšanu un izmantošanas veicināšanu.

22. PANTS: Privātās dzīves respektēšana

1. Nedrīkst patvaļīgi vai nelikumīgi iejaukties nevienas personas ar invaliditāti, neatkarīgi no tās dzīves vai uzturēšanās vietas, privātajā, ģimenes, mājas dzīvē vai korespondencē, vai cita veida komunikācijās, kā arī nedrīkst nelikumīgi apdraudēt viņa vai viņas godu un reputāciju. Personām ar invaliditāti ir tiesības uz aizsardzību ar likumu pret šādu iejaukšanos vai uzbrukumiem.

2. Dalībvalstij ir jāaizsargā personas, veselības un rehabilitācijas informācijas konfidencialitāte tāpat kā tiek sargāta pārējo cilvēku šāda veida informācija.

23. PANTS: Cieņa pret dzīvesvietu un ģimeni

1. Dalībvalstis veic efektīvus un piemērotus pasākumus, lai likvidētu diskrimināciju pret personām ar invaliditāti visos jautājumos, kas saistīti ar laulību, ģimeni, bērnu audzināšanu un attiecībām tāpat kā pārējiem cilvēkiem, lai nodrošinātu:

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

(a) tiesību atzīšanu visām personām ar invaliditāti, kas ir laulības noslēgšanai atbilstošā vecumā, reģistrēt laulību un nodibināt ģimeni uz brīvas gribas un pilnīgas piekrišanas pamata;

(b) tiesību atzīšanu personām ar invaliditāti brīvi un atbildīgi izlemt par vēlamo bērnu skaitu un dzīves vietu, kā arī bērnu iespējām piekļūt vecumam atbilstošai informācijai, reproduktīvajai un ģimenes plānošanas izglītībai, un nodrošināt, lai tiktu sniegti līdzekļi, kas ir nepieciešami šo tiesību izmantošanai;

(c) personām ar invaliditāti, tostarp bērniem, saglabāt savu spēju radīt pēcnācējus tāpat kā pārējiem cilvēkiem.

2. Dalībvalstis nodrošina personu ar invaliditāti tiesības un atbildību atbilstoši aizbildniecības, uzticības personu, bērnu adopcijas un līdzīgām iespējām, ja dalībvalstu nacionālajā likumdošanā tādas pastāv; visos gadījumos vissvarīgākās ir bērna intereses. Dalībvalstīm ir jāsniedz piemērota palīdzība personām ar invaliditāti savu bērnu audzināšanas pienākumu izpildē.

3. Dalībvalstis nodrošina, lai bērniem ar invaliditāti būtu vienlīdzīgas tiesības ģimenē. Lai realizētu šīs tiesības, un lai nepieļautu bērnu ar invaliditāti slēpšanu, pamešanu, atstāšanu novārtā un atstumšanu, dalībvalsts uzņemas sniegt laicīgu un pilnīgu informāciju, pakalpojumus un atbalstu bērniem ar invaliditāti un viņu ģimenēm.

4. Dalībvalstis nodrošina, lai bērns netiktu nošķirts no saviem vecākiem pret viņu gribu, izņemot, ja kompetentas iestādes pēc lietas izskatīšanas tiesā nosaka, ka saskaņā ar spēkā esošo likumu un procedūrām, šāda atšķiršana ir nepieciešama, lai ievērotu bērna intereses. Nekādā gadījumā bērnu nedrīkst atšķirt no vecākiem bērna vai viena vai abu vecāku invaliditātes dēļ.

5. Gadījumā, ja tuvākie ģimenes locekļi nespēj parūpēties par bērnu ar invaliditāti, dalībvalsts veic visus pasākumus, lai nodrošinātu alternatīvu aprūpi pie attāliem radniekiem, un, ja tas neizdodas – kopienā, kur dzīvo ģimene.

24. PANTS: Izglītība

1. Dalībvalstis atzīst personu ar invaliditāti tiesības uz izglītību. Lai to veiktu bez diskriminācijas un ar vienlīdzīgām iespējām, dalībvalsts nodrošina vienotu izglītības sistēmu visos līmeņos un visā dzīves laikā apmācībām, kas saistītas ar:

(a) pilnīgu cilvēka iespēju attīstīšanu un cieņu, un cilvēktiesību, pamata brīvību un cilvēku dažādības cieņas veicināšanu;

(b) personu ar invaliditāti personības, talantu un jaunrades attīstību, kā arī viņu mentālo un fizisko spēju attīstību atbilstoši maksimālajām iespējām;

(c) personu ar invaliditāti efektīvas iesaistīšanās veicināšanu brīvā sabiedrībā.

2. Realizējot šīs tiesības, dalībvalstis nodrošina, lai:

(a) personas ar invaliditāti netiktu izslēgtas no vispārējās izglītības sistēmas invaliditātes dēļ, un lai bērniem ar invaliditāti netiktu liegta brīva un obligāta pamatizglītība vai vidējā izglītība invaliditātes dēļ;

(b) personas ar invaliditāti varētu piekļūt vienotai, kvalitatīvai un brīvai pamatizglītībai un vidējai izglītībai tāpat kā pārējie cilvēki sabiedrībā, kurā viņi dzīvo;

(c) tiek nodrošināts saprātīgs pielāgojums personas vajadzībām;

(d) personas ar invaliditāti saņem nepieciešamo atbalstu vispārējā izglītības sistēmā, lai viņiem tiktu nodrošināta efektīva izglītības ieguve;

(e) tiek nodrošināts individuāls atbalsts vidē, kas veicina akadēmisko un sociālo attīstību, kas nepieciešama pilnīgai iekļaušanai sabiedrībā.

3. Dalībvalstis nodrošina personām ar invaliditāti iespēju apgūt dzīves un sociālās attīstības prasmes, lai veicinātu viņu pilnīgu un vienlīdzīgu iesaistīšanos izglītības procesā un sabiedrības dzīvē. Šim nolūkam dalībvalsts veic piemērotus pasākumus, ieskaitot:

(a) Braila rakstības, alternatīvas rakstības, pieaugošas komunikācijas un alternatīvu metožu, komunikācijas veidu un formātu, kā arī orientēšanās un pārvietošanās prasmju veicināšanu un cilvēka-palīga atbalsta un kontroles izmantošanu;

(b) zīmju valodas apguves un lingvistiskās identitātes veicināšanu cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti;

(c) personu izglītošanas un it īpaši bērnu ar redzes, dzirdes un redzes un dzirdes invaliditāti izglītošanas nodrošināšanu vispiemērotākajās valodās un veidos, un saziņas līdzekļos attiecīgajai personai un vidē, kas maksimāli veicina akadēmisko un sociālo attīstību.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

4. Lai palīdzētu nodrošināt šo tiesību realizāciju, dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai nodarbinātu skolotājus, ieskaitot skolotājus ar invaliditāti, kas pārzina zīmju valodu un/vai Braila rakstu, un apmācītu profesionāļus un personālu, kas strādā visos izglītības līmeņos. Šādai apmācībai ir jāietver invaliditātes apzināšanās un piemērotu pastiprinošu un alternatīvu komunikāciju metožu, veidu un formātu izmantošana, izglītības metodes un materiāli, kas palīdz personām ar invaliditāti.

5. Dalībvalstis nodrošina, lai personas ar invaliditāti varētu piekļūt vispārējai trīspakāpju izglītībai, profesionālajai apmācībai, pieaugušo apmācībai un mūžizglītībai bez diskriminācijas un vienlīdzīgi ar pārējiem cilvēkiem. Šim nolūkam dalībvalsts nodrošina saprātīgu pielāgojumus, atbilstoši personu ar invaliditāti vajadzībām.

25. PANTS: Veselība

Dalībvalstis atzīst, ka personām ar invaliditāti ir tiesības izmantot visaugstāko iespējamo veselības aprūpi bez diskriminācijas invaliditātes dēļ. Dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti piekļuvi veselības pakalpojumiem, kuros tiek ņemtas vērā dzimumu atšķirības, ieskaitot rehabilitācijas pasākumus, kas saistīti ar veselību. It īpaši dalībvalstis:

(a) nodrošina personām ar invaliditāti tāda paša spektra, kvalitātes un standarta bezmaksas un pieejamu veselības aprūpi un programmas, kas tiek piedāvātas citiem cilvēkiem, ieskaitot seksuālās un reproduktīvās veselības jomu un sabiedrībai pieejamās veselības programmas;

(b) nodrošina tādus veselības pakalpojumus, kas ir nepieciešami personām ar invaliditāti viņu invaliditātes dēļ, ieskaitot agrīnu diagnosticēšanu un piemērotu ārstēšanu, un pakalpojumus, kas paredzēti tālākas invaliditātes attīstības mazināšanai un novēršanai, ieskaitot bērnus un vecus cilvēkus;

(c) nodrošina šādus veselības pakalpojumus tik tuvu cilvēka dzīves vietai, cik iespējams, ieskaitot lauku reģionus;

(d) pieprasa veselības aprūpes speciālistiem nodrošināt personām ar invaliditāti tādas pašas kvalitātes aprūpi kā pārējiem cilvēkiem, tostarp brīvprātīgu piekrišanu un informācijas sniegšanu, kas cita starpā palielina cilvēktiesību, cieņas, autonomijas un personu ar invaliditāti vajadzību apzināšanos, izmantojot apmācību un ētisko standartu izplatīšanu sabiedriskajā un privātajā veselības aprūpes sistēmā;

(e) aizliedz diskrimināciju pret personām ar invaliditāti veselības apdrošināšanas saņemšanā, dzīvības apdrošināšanā, ja šādu apdrošināšanu paredz nacionālā likumdošana, tās ir jānodrošina taisnīgā un pamatotā veidā;

(f) nepieļauj diskriminējošu veselības aprūpes vai veselības pakalpojumu, vai pārtikas un šķidrumu liegšanu invaliditātes dēļ.

26. PANTS: Adaptācija un rehabilitācija

1. Dalībvalstis veic efektīvus un atbilstošus pasākumus, ieskaitot cilvēku atbalstu, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespēju sasniegt un saglabāt maksimālu neatkarību, pilnīgas fiziskās, garīgās, sociālās un profesionālās spējas un pilnīgu iekļaušanos un dalību visos dzīves aspektos. Šim nolūkam dalībvalsts organizē, stiprina un paplašina visaptverošus adaptācijas un rehabilitācijas pakalpojumus un programmas, it īpaši veselības, nodarbinātības, izglītības un sociālo pakalpojumu jomā tādā veidā, lai šie pakalpojumi un programmas:

(a) sāktos visātrākajā iespējamā posmā un būtu balstīti uz personas vajadzību un stipro pušu novērtējumu vairākās disciplīnās;

(b) atbalstītu līdzdalību un iekļaušanos sabiedrībā un visās sabiedrības dzīves jomās, būtu brīvprātīgi un pieejami personām ar invaliditāti tik tuvu dzīves vietai, cik iespējams, ieskaitot lauku teritorijas.

2. Dalībvalstis veicina sākotnējo apmācību un tās turpināšanu profesionāļiem un personālam, kas sniedz adaptācijas un rehabilitācijas pakalpojumus.

3. Dalībvalstis veicina palīgierīču un tehnoloģiju, kas paredzētas personām ar invaliditāti (saistībā ar adaptāciju un rehabilitāciju), pieejamību, izmantošanu, kā arī iespēju iegūt informāciju par tām.

27. PANTS: Darbs un nodarbinātība

1. Dalībvalstis atzīst personu ar invaliditāti tiesības strādāt vienlīdzīgi ar pārējiem cilvēkiem; tas attiecas uz tiesībām pelnīt iztiku, strādājot brīvi izvēlētu vai pieņemtu darbu darba tirgū un darba vidē, kas ir atvērta, paredzēta personu ar invaliditāti iekļaušanai un pieejama šādām personām. Dalībvalstis nodrošina un veicina tiesības uz darbu, arī tiem cilvēkiem, kas ieguvuši invaliditāti darba laikā, veicot piemērotus pasākumus ar likumdošanas palīdzību, lai, cita starpā,:

(a) aizliegtu diskrimināciju invaliditātes dēļ saistībā ar visiem jautājumiem par nodarbinātību, ieskaitot darbinieku pieņemšanas nosacījumus, nolīgšanu un nodarbināšanu, darba turpināšanu, karjeras virzību un drošus un veselībai labvēlīgus darba apstākļus.

(b) aizsargātu personu ar invaliditāti tiesības vienlīdzīgi citiem cilvēkiem uz taisnīgiem un labvēlīgiem darba apstākļiem, ieskaitot vienlīdzīgas iespējas un vienlīdzīgu atalgojumu par vienādu darbu, drošus un veselīgus darba apstākļus, ieskaitot aizsardzību pret ļaunprātīgu izmantošanu un sūdzību izskatīšanu;

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

(c) nodrošinātu personām ar invaliditāti iespējas izmantot savas darba un arodapvienību tiesības vienlīdzīgi pārējiem cilvēkiem;

(d) nodrošinātu personām ar invaliditāti efektīvu piekļuvi vispārējām un profesionālajām programmām, izvietojuma pakalpojumiem un profesionālajai un nepārtrauktajai apmācībai;

(e) veicinātu nodarbinātības iespējas un karjeras virzību personām ar invaliditāti darba tirgū, kā arī palīdzību meklējot, iegūstot, saglabājot darbu un atgriežoties tajā;

(f) veicinātu pašnodarbinātību, uzņēmējdarbību, kooperatīvu izveidi un savas uzņēmējdarbības uzsākšanu;

(g) nodarbinātu personas ar invaliditāti publiskajā sektorā;

(h) veicinātu personu ar invaliditāti nodarbinātību privātajā sektorā, īstenojot atbilstošas politikas nostādnes un pasākumus, kas varētu būt veicinošas darbību programmas, iniciatīvas vai citi pasākumi;

(i) nodrošinātu, lai personām ar invaliditāti darba vietā tiktu nodrošināti saprātīgi pielāgojumi;

(j) veicinātu personu ar invaliditāti tiesības iegūt darba pieredzi atvērtā darba tirgū;

(k) veicinātu personu ar invaliditāti amata un profesionālo rehabilitāciju, darba saglabāšanas iespēju un darbā atgriešanās programmas.

2. Dalībvalstis nodrošina, lai personas ar invaliditāti netiktu pakļautas verdzībai vai izkalpinātas, un tiktu aizsargātas no piespiedu vai obligāta darba vienlīdzīgi pārējiem cilvēkiem.

28. PANTS: Atbilstoša dzīves kvalitāte un sociālā aizsardzība

1. Dalībvalstis atzīst personu ar invaliditāti tiesības uz atbilstošu dzīves kvalitāti viņiem pašiem un viņu ģimenēm, tostarp piemērotu pārtiku, apģērbu, mājokli un nepārtrauktu dzīves apstākļu uzlabošanu, un veic piemērotus pasākumus, lai nodrošinātu un veicinātu šo tiesību realizāciju bez diskriminācijas invaliditātes dēļ.

2. Dalībvalstis atzīst personu ar ivaliditāti tiesības uz sociālo aizsardzību un šo tiesību izmantošanu bez diskriminācijas invaliditātes dēļ, un veic piemērotus pasākumus, lai nodrošinātu un veicinātu šo tiesību realizāciju, ieskaitot šādus pasākumus:

(a) nodrošināt personām ar invaliditāti vienlīdzīgas tiesības uz pakalpojumiem saņemt tīru ūdeni, piekļūt piemērotiem pakalpojumiem, iekārtām un citai palīdzībai saistībā ar invaliditāti par atbilstošu cenu;

(b) nodrošināt personām ar invaliditāti, it īpaši sievietēm un meitenēm ar invaliditāti un vecākiem cilvēkiem ar invaliditāti, piekļuvi sociālās aizsardzības un nabadzības samazināšanas programmām;

(c) nodrošināt nabadzīgām personām ar invaliditāti un viņu ģimenēm iztiku dalībvalsts palīdzības veidā no izdevumiem, kas paredzēti personām ar invaliditāti, ieskaitot piemērotu apmācību, konsultācijas, finanšu palīdzību un īslaicīgu palīdzību ārpus medicīnas iestādēm;

(d) nodrošināt personām ar invaliditāti piekļuvi dzīvokļu programmām;

(e) nodrošināt personām ar invaliditāti vienlīdzīgas tiesības uz pensijas izmaksām un programmām;

29. PANTS: Līdzdalība politiskajā un sabiedriskajā dzīvē

Dalībvalstis garantē personām ar invaliditāti politiskās tiesības un iespējas tās izmantot vienlīdzīgi pārējiem cilvēkiem, un dalībvalstis uzņemas:

(a) nodrošināt, lai personas ar invaliditāti varētu efektīvi un pilnīgi piedalīties politiskajā un sabiedriskajā dzīvē tāpat kā pārējie cilvēki tiešā veidā vai ar brīvi izvēlētu pārstāvju starpniecību, ieskaitot tiesības un iespējas balsot un tikt ievēlētiem. Dalībvalstis nodrošina, lai, cita starpā,:

(i) balsošanas procedūras, iespējas un materiāli būtu piemēroti, pieejami un vienkārši saprotami un izmantojami;

(ii) tiktu pasargātas personu ar invaliditāti tiesības balsot aizklāti vēlēšanās un referendumos bez iebiedēšanas, un tiktu nodrošināta iespēja piedalīties vēlēšanās, efektīvi pildīt pienākumus un veikt visas sabiedriskās funkcijas visos valdības līmeņos, nodrošinot jaunu un palīgtechnoloģiju izmantošanu, kur tas nepieciešams;

(iii) tiktu garantēta brīva personu ar invaliditāti kā vēlētāju gribas izpausme, un šim nolūkam, ja pēc viņu pieprasījuma nepieciešams, tiktu nodrošināta palīdzība balsošanā pēc pašas personas izvēles;

(b) tiktu aktīvi veidota vide, kurā personas ar invaliditāti varētu efektīvi un pilnīgi piedalīties sabiedriskos pasākumos bez diskriminācijas un vienlīdzīgi pārējiem cilvēkiem un tiktu veicināta viņu dalība sabiedriskos pasākumos, ieskaitot:

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

(i) dalību nedalībvalstiskās organizācijās un asociācijās, kas nodarbojas ar sabiedriskās un politiskās dzīves jautājumiem dalībvalstī, un politisko partiju aktivitātēs un administrācijā;

(ii) iespēju veidot un pievienoties personu ar invaliditāti organizācijām, lai pārstāvētu personas ar invaliditāti starptautiskā, nacionālā, reģionālā vai vietējā līmenī.

30. PANTS: Dalība kultūras dzīvē, atpūta, brīvais laiks un sports

1. Dalībvalstis atzīst personu ar invaliditāti tiesības līdztiesīgi piedalīties kultūras dzīvē un veic visus piemērotos pasākumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti:

(a) piekļuves iespējas kultūras materiāliem pieejamā formātā;

(b) piekļuves iespējas televīzijas programmām, filmām, teātra izrādēm un citām kultūras jomām pieejamā formātā;

(c) piekļuves iespējas vietām, kur notiek kultūras pasākumi vai tiek sniegti pakalpojumi, piemēram, teātri, muzeji, kino, bibliotēkas un tūrisma pakalpojumi, un, cik vien iespējams, piekļuves iespējas pieminekļiem un vietām ar nacionālās kultūras nozīmīgumu.

2. Dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespēju attīstīt un izmantot savu radošo, māksliniecisko un intelektuālo potenciālu ne tikai savā labā, bet arī, lai bagātinātu sabiedrību.

3. Dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus saskaņā ar starptautisko likumdošanu, lai nodrošinātu, ka likumi, kas aizsargā intelektuālo īpašumu neveido nepamatotus vai diskriminējošus šķēršļus personu ar invaliditāti piekļuves iespējām kultūras materiāliem.

4. Personām ar invaliditāti tāpat kā visiem pārējiem cilvēkiem ir tiesības uz viņu specifiskās kultūras un lingvistiskās identitātes atzīšanu un atbalstu, ieskaitot zīmju valodas un nedzirdīgo cilvēku kultūru.

5. Lai ļautu personām ar invaliditāti piedalīties tāpat kā pārējiem cilvēkiem atpūtas, brīvā laika un sporta aktivitātēs, dalībvalsts veic piemērotus pasākumus:

(a) nodrošina un veicina maksimālu personu ar invaliditāti līdzdalību sabiedrības sporta aktivitātēs visos līmeņos;

(b) nodrošina personām ar invaliditāti iespēju organizēt, attīstīt un piedalīties invaliditātei atbilstošās sporta un brīvā laika aktivitātēs un, lai izpildītu šo mērķi, veicina piemērotu instrukciju, apmācību un resursu nodrošināšanu tāpat kā pārējiem cilvēkiem;

(c) nodrošina, lai personām ar invaliditāti būtu iespējas piekļūt sporta, atpūtas un tūrisma vietām;

(d) nodrošina, lai bērniem ar invaliditāti būtu tādas pašas pieejas iespējas kā citiem bērniem spēlēm, atpūtas un brīvā laika un sporta aktivitātēm, ieskaitot nodarbības skolā;

(e) nodrošina personām ar invaliditāti piekļuvi pakalpojumiem, kas saistīti ar atpūtas, tūrisma, brīvā laika un sporta aktivitāšu organizēšanu.

31. PANTS: Statistikas un datu apkopošana

1. Dalībvalstis uzņemas apkopot atbilstošu informāciju, ieskaitot statistiskos un zinātniskās izpētes datus, lai spētu izveidot un ieviest politiskās nostādnes, kas nepieciešamas šīs konvencijas prasību ieviešanai. Informācijas apkopošanas un uzturēšanas process:

(a) atbilst juridiski noteiktiem drošības pasākumiem, ieskaitot likumus par datu aizsardzību, lai nodrošinātu konfidencialitāti un personu ar invaliditāti privātās dzīves aizsardzību;

(b) atbilst starptautiski pieņemtajām normām cilvēktiesību un pamata brīvību aizsardzībai un ētiskiem principiem statistikas datu ieguvē un izmantošanā.

2. Informācija, kas iegūta saskaņā ar šī panta nosacījumiem, ir atbilstoši jāizmanto un jālieto, lai palīdzētu novērtēt dalībvalsts pienākumu izpildi atbilstoši šai konvencijai un palīdzētu noteikt un likvidēt šķēršļus, ar kuriem sastopas personas ar invaliditāti, realizējot savas tiesības.

3. Dalībvalstis uzņemas atbildību par šādas statistiskas informācijas izplatīšanu un nodrošina personām ar invaliditāti un citiem cilvēkiem pieeju šai informācijai.

32. PANTS: Starptautiskā sadarbība

1. Dalībvalstis atzīst starptautiskas sadarbības nozīmīgumu un tās veicināšanas nepieciešamību, lai atbalstītu nacionālos centienus realizēt šīs konvencijas nolūku un mērķus, un dalībvalstis uzņemsies savā starpā izveidot piemērotas un efektīvas partnerattiecības ar attiecīgajām starptautiskajām un reģionālajām organizācijām un sabiedrību, it īpaši ar personu ar invaliditāti organizācijām. Cita starpā, šādi pasākumi ir:

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

- (a) nodrošināt, lai starptautiskā sadarbība, ieskaitot starptautiskās attīstības programmas, būtu vienota un pieejama personām ar invaliditāti;
- (b) veicināt un atbalstīt iespēju radīšanu, ieskaitot informācijas, pieredzes, apmācību programmu un labu praktisku piemēru apmaiņu;
- (c) veicināt sadarbību izpētē un piekļuvē zinātniskai informācijai un tehniskām zināšanām;
- (d) nodrošināt tehnisku un ekonomisku palīdzību (kāda nepieciešama), ieskaitot piekļuves veicināšanu piekļuvei nodrošināmām un palīgtechnoloģijām un informāciju par tām, kā arī informācijas apmaiņu par tehnoloģijām.

2. Šī panta noteikumi bez izņēmumiem ir katras dalībvalsts pienākums, lai izpildītu šīs konvencijas nosacījumus.

33. PANTS: Konvencijas ieviešana un kontrole dalībvalstu līmenī

1. Dalībvalstis, atbilstoši pārvaldes sistēmai, izveido vienu vai vairākas institūcijas, kas atbild par jautājumiem, kas saistīti ar šīs konvencijas ieviešanu, un pienācīgi izvērtē iespēju pārvaldes sistēmā izveidot vai noteikt koordinējošu mehānismu, lai atvieglotu darbības, kas saistītas ar šīs konvencijas īstenošanu dažādos sektoros un dažādos līmeņos;

2. Dalībvalstis, atbilstoši savai juridiskajai un administratīvajai sistēmai uztur, stiprina, nozīmē vai izveido sistēmu nacionālajā līmenī, ieskaitot pēc nepieciešamības vienu vai vairākus neatkarīgus kontroles mehānismus, lai veicinātu, aizsargātu un kontrolētu šīs konvencijas ieviešanu. Izveidojot šādu sistēmu, dalībvalstij jāņem vērā principi, kas saistīti ar nacionālo cilvēktiesību aizsardzības un ievērošanas veicināšanas organizāciju statusu un darbību.

3. Pilsoniskā sabiedrība, it īpaši personas ar invaliditāti un viņus pārstāvošas organizācijas, ir pilnībā jāiesaista šajā pantā aprakstītajā pārraudzības procesā.

34. PANTS: Personu ar invaliditāti tiesību komisija

1. Ir jāizveido Personu ar invaliditāti tiesību komiteja (turpmāk šajā dokumentā saukta „Komiteja”), kas veic šeit aprakstītās funkcijas.

2. Konvencijas spēkā stāšanās laikā, komitejā jābūt divpadsmit ekspertiem. Pēc tam, kad konvenciju būs ratificējušas vai tai pievienojušās vēl sešdesmit dalībvalstis, komitejas dalībnieku skaits ir jāpalielina par sešiem locekļiem, sasniedzot maksimālo biedru skaitu – astoņpadsmit.

3. Komitejas dalībniekiem ir jādarbojas savu pilnvaru ietvaros, viņiem jābūt ar augstu morālās attīstības līmeni, kā arī kompetentiem un pieredzējušiem jomās, kuras aptver šī konvencija. Nominējot savus kandidātus, dalībvalstis tiek aicinātas pienācīgi izvērtēt nosacījumus, kas aprakstīti šīs konvencijas 4.3. pantā.

4. Komitejas biedrus ievēl dalībvalstis, ņemot vērā objektīvu ģeogrāfiskās atrašanās vietas pārstāvēšanu, dažādu sabiedrības formu un galveno juridisko sistēmu pārstāvēšanu, līdzsvarotu dzimumu pārstāvēšanu un ekspertu invaliditātes jautājumos līdzdalību.

5. Komitejas biedrus ievēl aizklātā balsošanā no dalībvalstu nacionālajā līmenī nominēto personu saraksta dalībdalībvalstu konferenču laikā. Šajās konferencēs, kur kvorumu veido divu trešdaļu dalībvalstu klātbūtne, komitejā ievēlētās personas būs tās, kas iegūs lielāko balsu skaitu un absolūto balsu vairākumu no klātesošo un balsojošo dalībvalstu pārstāvjiem.

6. Pirmās vēlēšanas notiek ne vēlāk kā sešus mēnešus pēc šīs konvencijas spēkā stāšanās datuma. Vismaz četrus mēnešus pirms katrām vēlēšanām, Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs nosūta dalībvalstīm vēstuli, uzaicinot iesniegt nominēto personu sarakstu divu mēnešu laikā. Ģenerālsēkretārs pēc tam apkopo šādā veidā ievēlēto personu sarakstu alfabēta secībā, norādot dalībvalsti, kas nominējusi attiecīgo personu, un iesniedz sarakstu šīs konvencijas dalībdalībvalstīm.

7. Komitejas dalībnieki ir jāievēl uz četriem gadiem. Viņiem ir tiesības uz atkārtotu ievēlēšanu uz vēl vienu termiņu. Tomēr sešu biedru, kas ievēlēti pirmajās vēlēšanās, darbības termiņš beidzas pēc diviem gadiem, sākot no pirmajām vēlēšanām; šo sešu dalībnieku vārdi ir jānosaka sanāksmes vadītājam (minēts šī panta 5. punktā) lozējot.

8. Papildus sešu Komitejas dalībnieku vēlēšanas notiek regulāro vēlēšanu laikā saskaņā ar šī panta saistošajiem noteikumiem.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

9. Ja Komitejas dalībnieks nomirst, atkāpjas no amata vai paziņo, ka kāda cita iemesla dēļ nevar veikt savus pienākumus, dalībvalsts, kas attiecīgo dalībnieku ievēlēja, nozīmē citu ekspertu, kam piemīt nepieciešamā kvalifikācija un kas atbilst šī panta saistošajiem noteikumiem, uz atlikušo pilnvaru termiņu.

10. Komitejai ir jāizstrādā savu reglamentu.

11. Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs nodrošina nepieciešamo personālu un telpas Komitejas efektīvai funkciju izpildei saskaņā ar šo konvenciju, un vada Komitejas pirmo sanākumi.

12. Ar Ģenerālās Asamblejas apstiprinājumu Komitejas biedri saņem atalgojumu no Apvienoto Nāciju Organizācijas līdzekļiem ar tādiem nosacījumiem un noteikumiem, kā nolēmj Asambleja, ņemot vērā Komisijas atbildības svarīgumu.

13. Komitejas biedriem ir tiesības uz telpām, privilēģijām un ekspertu neaizskaramību Apvienoto Nāciju Organizācijas misijā, kā noteikts konvencijas sadaļās par Apvienoto Nāciju Organizācijas privilēģijām un neaizskaramību.

35. PANTS: Dalībvalstu ziņojumi

1. Katra dalībvalsts iesniedz Komisijai, caur Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretāru, visaptverošu ziņojumu par pasākumiem, kas veikti pienākumu izpildē saskaņā ar šo konvenciju un progresu, kas panākts šajā saistībā, divu gadu laikā pēc šīs konvencijas spēkā stāšanās attiecīgajā dalībvalstī.

2. Pēc tam dalībvalstis iesniedz nākošos ziņojumus vismaz reizi četros gados un citos termiņos, kad to pieprasa Komisija.

3. Komiteja lemj par vadlīnijām, kas piemērojamas ziņojumu saturam.

4. Dalībvalsts, kas Komisijai iesniegusi visaptverošu sākotnējo ziņojumu, turpmākajās atskaitēs neiekļauj informāciju, kas jau ir minēta pirmajā ziņojumā. Sagatavojot ziņojumu Komisijai, dalībvalstis tiek aicinātas to veikt, izmantojot atklātu un caurspīdīgu procesu un rūpīgi ievērojot šīs konvencijas 4.3. pantā aprakstītos noteikumus.

5. Ziņojumos var norādīt apstākļus un grūtības, kas ietekmē šīs konvencijas pienākumu izpildi.

PIELIKUMS NR. 1

36. PANTS: Ziņojumu izvērtēšana

1. Komiteja izskata katru ziņojumu un pēc saviem ieskatiem iesaka vai sniedz vispārējas rekomendācijas par ziņojumu un nosūta tās attiecīgajai dalībvalstij. Atbildot dalībvalsts var sniegt Komitejai informāciju pēc savas izvēles. Komiteja var pieprasīt dalībvalstīm papildus informāciju attiecībā uz šīs konvencijas īstenošanu.

2. Ja dalībvalsts ievērojami kavē ziņojuma iesniegšanu, Komiteja var informēt attiecīgo dalībvalsti par nepieciešamību pārbaudīt šīs konvencijas ieviešanu dalībvalstī, pamatojoties uz ticamu informāciju, kas ir Komitejas rīcībā, ja attiecīgais ziņojums netiks iesniegts trīs mēnešu laikā pēc brīdinājuma. Komiteja uzaicina attiecīgo dalībvalsti piedalīties šādā pārbaudē. Ja dalībvalsts iesniedz ziņojumu, spēkā ir šī panta 1. punkta nosacījumi.

3. Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs atbild par ziņojumu pieejamību visām dalībvalstīm.

4. Dalībvalstis atbild par savu ziņojumu pieejamību savā teritorijā un veicina piekļuvi ierosinājumiem un vispārējām rekomendācijām par šādiem ziņojumiem.

5. Komiteja pēc saviem ieskatiem dalībvalstu ziņojumus pārsūta speciālām Apvienoto Nāciju Organizācijas aģentūrām, fondiem un programmām, lai atbildētu uz pieprasījumu vai norādījumu pēc nepieciešamības pēc tehniskas informācijas vai palīdzības, kas izteiktas ziņojumā, pievienojot Komitejas novērojumus un rekomendācijas, ja tādas ir.

37. PANTS: Sadarbība starp dalībvalstīm un komiteju

1. Katra dalībvalsts sadarbojas ar Komiteju un palīdz tās dalībniekiem izpildīt savus uzdevumus.

2. Attiecībās ar dalībvalstīm Komitejai ir jāizvērtē veidi un līdzekļi, kā veicināt nacionālās iespējas šīs konvencijas ieviešanai, tostarp starptautisku palīdzību.

38. PANTS: Komitejas attiecības ar citām institūcijām

Lai sekmētu šīs konvencijas efektīvu ieviešanu un veicinātu starptautisku sadarbību šīs Konvencijas darbības jomās:

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

(a) Apvienoto Nāciju Organizācijas specializētajām iestādēm un citām struktūrām ir jābūt pārstāvētām, lemjot par tādu šīs konvencijas noteikumu ieviešanu, kas ietilpst to darbības sfērā. Ja ir nepieciešams, Komiteja var uzaicināt specializētās iestādes un citas kompetentas iestādes sniegt eksperta konsultācijas par konvencijas ieviešanu jomās atbilstoši to darbības sfērai. Komiteja var lūgt specializētajām iestādēm un citām kompetentām iestādēm sniegt atskaites par konvencijas ieviešanu jomās atbilstoši to darbības sfērai;

(b) Komiteja, pildot savus uzdevumus, pēc nepieciešamības konsultējas ar citām saistītām institūcijām, kas izveidotas saskaņā ar starptautiskajiem likumiem par cilvēktiesībām, ar nolūku nodrošināt atbilstību attiecīgajām norādēm par ziņojumiem, ierosinājumiem un vispārējām rekomendācijām un izvairītos no funkciju dublēšanās vai pārklāšanās.

39. PANTS: Komitejas ziņojums

Komiteja reizi divos gados atskaitās Ģenerālajā Asamblejā un Ekonomikas un sociālajā padomē par savu darbību un var iesniegt priekšlikumus un vispārējas rekomendācijas, pamatojoties uz dalībvalstu ziņojumu izskatīšanu un no dalībvalstīm saņemto informāciju. Šādi no dalībvalstīm saņemti priekšlikumi un vispārējas rekomendācijas ir jāiekļauj Komitejas ziņojumā vienlaikus ar komentāriem, ja tādi ir.

40. PANTS: Dalībdalībvalstu konference

1. Dalībvalstis regulāri satiekas dalībdalībvalstu konferencē, lai izskatītu jautājumus par šīs konvencijas īstenošanu.

2. Dalībvalstu konferenci organizē Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs ne vēlāk kā sešus mēnešus pēc šīs konvencijas spēkā stāšanās. Turpmākās sanāksmes notiek Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretāra vadībā reizi divos gados vai saskaņā ar dalībdalībvalstu konferences lēmumu.

41. PANTS: Depozitārs

Šīs konvencijas uzglabātājs ir Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretārs.

42. PANTS: Parakstīšana

Šī Konvencija ir atvērta parakstīšanai visām dalībvalstīm un reģionālās integrācijas organizācijām Apvienoto Nāciju Organizācijas Galvenajā mītnē Ņujorkā sākot no 2007.gada 30. marta.

43. PANTS: Saistību uzņemšanās

Šo Konvenciju ratificē dalībvalstis, kuras to parakstījušas un oficiāli apstiprina to parakstījušās reģionālās integrācijas organizācijas. Tai var pievienoties jebkura dalībvalsts vai reģionālās integrācijas organizācija, kura nav parakstījusi Konvenciju.

44. PANTS: Reģionālās integrācijas organizācijas

1. „Reģionālās integrācijas organizācijas” ir organizācijas, kuras veido neatkarīgas dalībvalstis attiecīgajā reģionā, un kurām dalībvalstis ir uzticējušas atbildību par jautājumiem, kas aprakstīti šajā konvencijā. Šādas organizācijas atbilstoši savam oficiāla apstiprinājuma izteikšanas veidam vai pievienošanās dokumentam paziņo par savas kompetences apjomu attiecībā uz jautājumiem, kas aprakstīti šajā konvencijā. Pēc tam tās informē glabātāju par visām būtiskām izmaiņām savā kompetences apjomā.

2. Atsauce uz „dalībvalstīm” šīs konvencijas izpratnē attiecas uz šādām organizācijām to kompetences ietvaros.

3. 45. panta 1.punkta un 47.panta 2. un 3. punkta izpratnē neviens dokuments, kuru nodevušas glabāšanā reģionālās organizācijas, nav jāskaita.

4. Reģionālās integrācijas organizācijas savas kompetences ietvaros var izmantot savas tiesības balsot dalībvalstu konferencē ar balsu skaitu, kas vienāds ar dalībvalstu skaitu, kas ir pievienojušās šai konvencijai un ir šādas reģionālas institūcijas sastāvā. Šāda organizācija neizmanto savas tiesības balsot, ja kāda no tās dalībvalstīm izmanto savas tiesības balsot un otrādi.

45. PANTS: Konvencijas stāšanās spēkā

1. Šī konvencija stājas spēkā trīsdesmitajā dienā pēc tam, kad glabāšanā nodots divdesmitais ratifikācijas vai pievienošanās dokuments.

2. Katrai dalībvalstij vai reģionālajai organizācijai, kas ratificē, oficiāli apstiprina vai pievienojas konvencijai, noformējot attiecīgo dokumentu pēc divdesmitā šāda veida dokumenta nodošanas glabāšanā, konvencija stājas spēkā trīsdesmitajā dienā pēc sava šāda veida dokumenta nodošanas glabāšanā.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

46. PANTS: Izņēmumi

1. Izņēmumi, kas neatbilst šīs konvencijas mērķim un nolūkam, nav atļauti.
2. Izņēmumus var atcelt jebkurā laikā.

47. PANTS: Grozījumi

1. Jebkura dalībvalsts var ierosināt šīs konvencijas grozījumu un iesniegt savu ierosinājumu Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsekretāram. Ģenerālsekretārs informē pārējās dalībvalstis par ierosinātajiem labojumiem, pieprasot informēt ģenerālsekretāru, vai ir nepieciešams organizēt dalībvalstu konferenci ar nolūku izvērtēt un pieņemt lēmumu par attiecīgajiem labojumiem. Ja četru mēnešu laikā pēc šāda paziņojuma izsūtīšanas vismaz viena trešā daļa dalībvalstu uzskata, ka ir nepieciešama konference par attiecīgo jautājumu, ģenerālsekretāram ir jāorganizē konference Apvienoto Nāciju Organizācijas aizbildniecībā. Jebkuri labojumi, kurus pieņem vairākums ar divām trešdaļām klātesošo un balsojošo dalībvalstu balsīm, ģenerālsekretāram ir jāiesniedz Ģenerālajā Asamblejā apstiprināšanai un pēc tam visām dalībvalstīm pieņemšanai.

2. Grozījums, kas pieņemts un apstiprināts saskaņā ar šī panta 1. punktu, stājas spēkā trīsdesmitajā dienā pēc tam, kad saņemto pievienošanās dokumentu skaits sasniedz divas trešdaļas no dalībvalstu skaita grozījuma pieņemšanas datumā. Pēc tam grozījums visās dalībvalstīs stājas spēkā trīsdesmitajā dienā pēc tās pievienošanās dokumenta nodošanas glabāšanā. Grozījums ir saistošs tikai tām dalībvalstīm, kuras ir to pieņēmušas.

3. Ja dalībvalstu konferencē ar balsu vairākumu tiek izņemts, tad grozījums, kas pieņemts un apstiprināts saskaņā ar šī panta 1. punktu un kas attiecas tikai uz pantiem 34, 38, 39 un 40, stājas spēkā visām dalībvalstīm trīsdesmitajā dienā pēc tam, kad glabāšanā nodoti divu trešdaļu dalībvalstu (lgrozījuma pieņemšanas datumā) dokumenti, ar kuriem izteikta piekrišana grozījumam.

48. PANTS: Denonsēšana

Dalībvalstis var denonsēt šo konvenciju ar rakstisku paziņojumu Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsekretāram. Denonsēšana stājas spēkā vienu gadu pēc tam, kad ģenerālsekretārs saņēmis paziņojumu.

49. PANTS: Pieejams formāts

Šīs konvencijas tekstam ir jābūt izlasāmam pieejamos formātos.

PIELIKUMS NR. 1

50. PANTS: Autentiski teksti

Šīs konvencijas teksti arābu, ķīniešu, angļu, franču, krievu un spāņu valodās ir vienādi autentiski.

Par apliecinājumu šeit minētajam apakšā parakstījušās pilnvarotās personas, kuras pilnvarojušas attiecīgo dalībvalstu valdības, ir parakstījušas šo konvenciju.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

PIELIKUMS NR. 2

Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām fakultatīvais protokols

Šim protokolam pievienojušās dalībvalstis ir vienojušās par:

1. PANTS

1. Dalībvalsts („Dalībvalsts”), kura pievienojusies šim protokolam, atzīst Personu ar invaliditāti tiesību komitejas („Komiteja”) kompetenci saņemt un izvērtēt iesniegumus no tās jurisdikcijā esošajām personām vai personu grupām, kas izvirza prasību par to, ka viņi ir saskārušies ar šīs konvencijas pārkāpumiem no Dalībvalsts puses.

2. Komiteja neizskata nevienu iesniegumu, ja tas attiecas uz tādu Dalībvalsti, kas ir konvencijas dalībniiece, bet nav šī protokola dalībniiece.

2. PANTS

Komiteja uzskata iesniegumu par nepieņemamu, ja:

(a) Iesniegums ir anonīms;

(b) iesniegums iesniegts, pārkāpjot tiesības iesniegt šādus iesniegumus, vai neatbilst konvencijas noteikumiem;

(c) Komiteja tādu pašu lietu jau izskata vai ir izskatījusi saistībā ar citu starptautiskās izmeklēšanas vai vienošanās procedūru;

(d) nav izmantotas visas nacionālās palīdzības iespējas. Tas neattiecas uz gadījumiem, kad palīdzības iespējas tiek nepamatoti novilcinātas vai nesniedz vajadzīgo rezultātu;

(e) tas izteikti ir nepamatoti vai tam nav pietiekošu pierādījumu; vai

(f) iesniegumā minētie fakti ir notikuši pirms šī protokola stāšanās spēkā attiecīgajai dalībvalstij, ja vien šie fakti nav turpinājušies arī pēc protokola stāšanās spēkā.

3. PANTS

Saskaņā ar šī protokola 2. pantu Komiteja iepazīstina ar saņemtā iesnieguma saturu Dalībvalsti, nenorādot iesniedzēja vārdu un uzvārdu. Sešu mēnešu laikā Dalībvalstij, kas iepazīstināta ar iesnieguma saturu, ir jāiesniedz Komitejai rakstisks paskaidrojums vai paziņojums, kas izskaidro lietas apstākļus un problēmu novēršanas līdzekļus, (ja tādi ir) kurus attiecīgā Dalībvalsts veiks.

4. PANTS

1. Jebkurā laikā pēc iesnieguma saņemšanas un pirms situācijas labojumu novērtēšanas, Komiteja var nosūtīt attiecīgajai Dalībvalstij steidzamai izskatīšanai pieprasījumu, lai Dalībvalsts veiktu tādus starpposma pasākumus, kas varētu būt nepieciešami, lai izvairītos no iespējamiem nelabojamiem kaitējumiem pārkāpuma upurim.

2. Ja Komiteja izmanto savas tiesības saskaņā ar šī panta 1.punktu, tas nenozīmē, ka ir veikta iesnieguma pieņemšana vai atzīšana.

5. PANTS

Komiteja organizē slēgtas sanāksmes, pārbaudot iesniegumus saskaņā ar šo protokolu. Pēc iesnieguma izskatīšanas, Komisija nosūta savus priekšlikumus un rekomendācijas, ja tādas ir, attiecīgajai Dalībvalstij un iesnieguma iesniedzējam.

6. PANTS

1. Ja Komiteja saņem pamatotu informāciju, kas norāda uz nopietniem vai sistemātiskiem Konvencijā noteikto tiesību pārkāpumiem, kurus veikusi Dalībvalsts, Komiteja aicina attiecīgo Dalībvalsti sadarboties informācijas pārbaudē un sniegt paskaidrojumus par izveidojušos situāciju.

2. Ņemot vērā paskaidrojumus, kurus varētu iesniegt attiecīgā Dalībvalsts, kā arī jebkuru citu pamatotu informāciju, kas pieejama Komitejai, Komiteja var nozīmēt vienu vai vairākus biedrus veikt izmeklēšanas procedūru un steidzami ziņot par tās rezultātiem Komitejai. Ja ir nepieciešams un ja dalībvalsts piekrīt, aptauju var veikt, ierodoties dalībvalsts teritorijā.

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

3. Pēc izmeklēšanas rezultātu pārbaudes Komiteja nosūta tos attiecīgajai Dalībvalstij, pievienojot savus komentārus un ieteikumus.

4. Attiecīgā Dalībvalsts sešu mēnešu laikā no Komitejas veiktās izmeklēšanas rezultātu, izteikto komentāru un rekomendāciju saņemšanas iesniedz savus paskaidrojumus Komitejai.

5. Šāda izmeklēšana veicama konfidenciāli, un visā tās gaitā ir jāmeklē iespējas sadarboties ar Dalībvalsti.

7. PANTS

1. Komiteja var uzaicināt attiecīgo dalībvalsti saskaņā ar Konvencijas 35. pantu iekļaut savā ziņojumā informāciju par visiem pasākumiem, kas veikti saistībā ar izmeklēšanu atbilstoši šī protokola 6. pantam.

2. Ja nepieciešams, Komiteja pēc sešu mēnešu perioda, kas minēts 6.4. punktā, var uzaicināt attiecīgo dalībvalsti informēt par pasākumiem, kas veikti saistībā ar izmeklēšanu.

8. PANTS

Katra Dalībvalsts, parakstot vai ratificējot šo protokolu, vai pievienojoties tam, var paziņot, ka tā neatzīst Komisijas kompetenci, kas minēta 6. un 7. pantā.

9. PANTS

Šis protokols tiek uzglabāts pie Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsēkretāra.

10. PANTS

Šis protokols ir atvērts parakstīšanai visām Konvencijas parakstītājām dalībvalstīm un reģionālās integrācijas organizācijām Apvienoto Nāciju Organizācijas centrālajā mītnē Ņujorkā no 2007. gada 30.marta.

11. PANTS

Šis protokols ir jāratificē dalībvalstīm, kas ratificējušas konvenciju vai pievienojušās tai. Tas ir oficiāli jāapstiprina reģionālajām iestādēm, kas pievienojušās šim protokolam un kas oficiāli apstiprinājušas Konvenciju vai pievienojušās tai. Šim protokolam var piekrist jebkura Dalībvalsts vai reģionālā integrācijas organizācija, kas ratificējusi, oficiāli apstiprinājusi vai pievienojusies Konvencijai un kas nav parakstījusi protokolu.

12. PANTS

1. „Reģionālā integrācijas iestāde” ir organizācija, kuru izveidojušas noteikta reģiona suverēnas dalībvalstis un kurai tās dalībvalstis ir nodevušas kompetenci jautājumos, ko reglamentē Konvencija un šis protokols. Šādas organizācijas savos oficiāla apstiprinājuma vai pievienošanās dokumentos norāda savas kompetences apmēru attiecībā uz jautājumiem, kas saistīti ar konvenciju un šo protokolu. Tām ir jāinformē dokumenta glabātājs par jebkurām nozīmīgām izmaiņām savas kompetences apmērā.

2. Atsauce uz „Dalībvalstīm” šīs konvencijas izpratnē attiecas uz šādām organizācijām to kompetences ietvaros.

3. 13. panta 1. punkta un 15.panta 2. punkta izpratnē jebkurš dokuments, kuru glabāšanā nodevusi reģionālā integrācijas organizācija, nav jāskaita.

4. Reģionālās integrācijas organizācija savas kompetences ietvaros var izmantot savas tiesības balsot dalībvalstu konferencē ar balsu skaitu, kas vienāds ar dalībvalstu skaitu, kas ir pievienojušās šai konvencijai. Šāda organizācija neizmanto savas tiesības balsot, ja kāda no tās dalībdalībvalstīm izmanto savas tiesības balsot un otrādi.

13. PANTS

1. Pēc konvencijas stāšanās spēkā šis protokols stājas spēkā trīsdesmitajā dienā pēc tam, kad glabāšanā ir nodots desmitais protokola ratifikācijas vai pievienošanās dokuments.

2. Katrai dalībvalstij vai reģionālajai integrācijas organizācijai, kas ratificē, oficiāli apstiprina vai pievienojas protokolam, nododot glabāšanā attiecīgo dokumentu pēc desmitā šāda veida dokumenta nodošanas glabāšanā, protokols stājas spēkā trīsdesmitajā dienā pēc tam, kad dalībvalsts nodevusi savu šāda veida dokumentu glabāšanā.

14. PANTS

1. Izņēmumi, kas neatbilst šī protokolamērķi un uzdevumiem, nav atļauti.

2. Izņēmumus var atsaukt jebkurā laikā.

15. PANTS

1. Jebkura dalībvalsts var ierosināt grozījumus šim protokolam un iesniegt savu ierosinājumu Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsekretāram. Ģenerālsekretārs informē pārējās dalībvalstis par ierosinātajiem grozījumiem,

NO ATSTUMTĪBAS LĪDZ VIENLĪDZĪBAI: PERSONU AR INVALIDITĀTI TIESĪBU IZPRATNES VEICINĀŠANA

pieprasot informēt ģenerāļsekretāru, vai ir nepieciešams organizēt dalībdalībvalstu konferenci ar nolūku izvērtēt un pieņemt lēmumu par attiecīgajiem ierosinājumiem. Ja četru mēnešu laikā pēc šāda paziņojuma izsūtīšanas vismaz viena trešā daļa dalībvalstu uzskata, ka ir nepieciešama konference par attiecīgo jautājumu, ģenerāļsekretāram ir jāorganizē konference Apvienoto Nāciju Organizācijas aizbildniecībā. Jebkuri grozījumi, kurus pieņem vairākums ar divām trešdaļām klātesošo un balsojošo dalībvalstu balsīm, ģenerāļsekretāram ir jāiesniedz Ģenerālajā Asamblejā apstiprināšanai un pēc tam visām dalībvalstīm pieņemšanai.

2. Grozījums, kas apstiprināts saskaņā ar šī panta 1. punktu, stājas spēkā trīsdesmitajā dienā pēc tam, kad saņemto piekrišanas dokumentu skaits sasniedz divas trešdaļas no dalībvalstu skaita labojuma pieņemšanas datumā. Pēc tam grozījumi visās dalībvalstīs stājas spēkā trīsdesmitajā dienā pēc tās pievienošanās dokumenta nodošanas glabāšanā. Grozījums ir saistošs tikai tām dalībvalstīm, kas to pieņēmušas.

16. PANTS

Dalībvalsts var denonsēt šo protokolu ar rakstisku paziņojumu Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerāļsekretāram. Denonsēšana stājas spēkā vienu gadu pēc tam, kad ģenerāļsekretārs saņēmis paziņojumu.

17. PANTS

Šī protokola tekstam ir jābūt izlasāmam pieejamos formātos.

18. PANTS

Šīs konvencijas teksti arābu, ķīniešu, angļu, franču, krievu un spāņu valodās ir vienādi autentiski.

Par apliecinājumu šeit minētajam apakšā parakstījušās pilnvarotās personas, kuras pilnvarojušas attiecīgo dalībvalstu valdības, ir parakstījušas šo protokolu.

PIELIKUMS Nr. 2

PAR IZDEVĒJIEM

Personu ar invaliditāti tiesību konvencijas sekretariāts

Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomisko un sociālo lietu departaments (ANO-ESLD)

Sociālās politikas un attīstības nodaļa

Two United Nations Plaza

New York, NY 10017

United States of America

Fakss: +1-212 963 01 11

E-pasts: enable@un.org

Mājas lapa: www.un.org/disabilities/

Personu ar invaliditāti tiesību konvencijas sekretariāts

Apvienoto Nāciju Organizācijas augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos birojs (AKCJB)

1211 Geneva 10

Switzerland

E-pasts: crpd@ohchr.org

(Lūdzu ierakstīt sarakstes tēmas ailē „informācijas pieprasījums”)

Mājas lapa: www.ohchr.org

Starpparlamentu grupa

Chemin du Pommier 5

1218 Le Grand-Saconnex

Switzerland

Tālr. : +41-22 919 41 50

Fakss : +41-22 919 41 60

E-pasts: postbox@mail.ipu.org

Mājas lapa: www.ipu.org

Personu ar invaliditāti tiesību konvencijas sekretariāts – ANO-ESLD ir Apvienoto Nāciju Organizācijas galvenā institūcija par invaliditātes jautājumiem. Tas darbojas kā informācijas apstrādes centrs invaliditātes jautājumu jomā, sagatavo publikācijas, veicina nacionālās, reģionālās un starptautiskās programmas un sadarbību; sniedz atbalstu valdībām un sabiedrībai, kā arī sniedz nozīmīgu atbalstu tehniskās sadarbības projektiem.

Tas atbild arī par dalībvalstīm konferences atbalstīšanu kā norādīts Personu ar invaliditāti tiesību konvencijā. Sekretariāts atrodas Sociālās politikas un attīstības nodaļā, tas ir daļa no Ekonomisko un sociālo lietu departamenta Ņujorkā.

AKCJB veicina cilvēktiesību jautājumu augstā komisāra, Louise Arbour kundzes, kas ir galvenā cilvēktiesību jautājumu ierēdne, pienākumu izpildi. Birojs veicina un aizsargā cilvēktiesības, organizējot dalībvalstu starptautisku sadarbību un koordinējot cilvēktiesību aktivitātes Apvienoto Nāciju Organizācijā. Birojs atbalsta Personu ar invaliditāti tiesību konvencijas ieviešanu, tā ir daļa no biroja galvenajiem pienākumiem, ieviešanas atbalsts tiek nodrošināts īpaši ar vietējo biroju un tehniskās sadarbības un dalībvalsts, sabiedrības un nacionālo cilvēktiesību institūciju un starpvaldību organizāciju partnerības palīdzību. Papildus birojs nodrošina ekspertu palīdzību un atbalstu Personu ar invaliditāti tiesību konvencijas komisijai.

Starpparlamentu grupa (SG) ir pasaules parlamentu organizācija. Tā atvieglo politisko dialogu parlamenta locekļu starpā un veicina parlamentāro sadarbību un aktivitātes dažādos jautājumos, kas ir svarīgi starptautiskā līmenī. Tā mērķis ir nodrošināt, lai parlamenti un to biedri var brīvi, droši un efektīvi veikt savu darbu, kura izpildei viņi ievēlēti: paust cilvēku gribu, pieņemt likumus un pieprasīt valdībām atbildēt par savu rīcību. Šim nolūkam SG ievieš programmas, kas stiprina parlamentu kā demokrātisku institūciju. Tā veic auditu parlamentos, sniedz tehnisku palīdzību un padomus, veic pētījumus un izstrādā standartus un vadlīnijas. Īpašu uzmanību SG pievērš cilvēktiesību veicināšanai un aizsardzībai, kā arī veicina sieviešu iesaistīšanos politikā.

(ģerbonis)
Apvienoto Nāciju Organizācija

(ģerbonis)
Apvienoto Nāciju Organizācijas
Cilvēktiesību augstā komisāra birojs

(ģerbonis)
Starpparlamentu grupa